

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning

Det urørte landskapet i Øvre Anárjohka nasjonalpark

—
Tina Solbakken

Masteroppgave i arkeologi, ARK 3900 ... Mai 2014

Forord

Etter all denne tiden med hodet i Indiana Jones's verden, og gullkonger med forbannede graver har jeg endelig blitt realistisk og fullført masteroppgave i arkeologi. Mitt yrkesvalg ble bestemt da jeg var liten og var helt overbevisst om at det var gull og sølv i alle hauger man passerte, uavhengig om man gikk, kjørte bil eller fløy. Jeg må derfor takke familien min som har støttet meg hele veien og tillot en liten jente å grave overalt i håpet av å finne noe «morro». Min datter Julie, skal endelig få mamma tilbake etter å ha hatt studentmamma fram til nå. Samtalene rundt middagsbordet hos mamma Regine og stefar Roland skal endelig bestå av faktiske hverdagslige ting. Pappa Geir, bestemor og tante i Oslo skal få skryte på seg en etterlengtet arkeolog i familien. Stor takkeklem til ahkku i Karasjok som har bistått med forklaring av gamle ord og ikke minst for den økonomiske støtten gjennom studietiden.

Jeg er takknemlig over mine informanter, som tok seg tid til å fortelle om kulturminner, historier og stedsnavn over mange gode kaffekopper høsten og våren 2013. Uten dem, hadde ikke denne oppgaven vært mulig. Det samme gjelder mine assistenter, som var med under registreringen inne i parken. Jeg er dypt takknemlig at Kjersti, Ole Isak og Fred-Ole tok seg den tid og mulighet til å være med på registreringen, selv om jeg mistenker at det var helikopterturen som fikk de fleste på glid.

Videre vil jeg takke masterseminarkullet mitt med innspill og spørsmål, dere var med på å hjelpe meg til å se problemene fra et annet ståsted. Det samme gjelder seminarlederene jeg har hatt gjennom disse to årene, Reidar Bertelsen og Bjørnar Olsen. Dere har kommet med mange gode innspill, råd og ikke minst besvart spørsmål som jeg skulle hatt underveis.

Alt i alle vil jeg takke for alle svar, hjelp og støtte jeg har fått gjennom studietiden ved UIT. Det første minnet som student har jeg fra første forelesning med Bryan Hood, han sa «*arkeologer er sære, dess fortere du innser dette, dess lettere blir tilværelsen*». Dette har fått meg gjennom alle årene som student, med klar indikasjon om at jeg har innsett at jeg er sær og fornøyd med det.

En siste takk til stakkars Ole Isak, som jeg fikk til å lese oppgaven flere ganger for å kommentere, redigere og korrektur, som har reddet både studietiden og datamaskinen flere ganger når frustrasjonen slo inn.

En takk for siste innspurt av gjennomlesing og korrektur til Tor-Ivar.

Takker også for de som har støttet meg økonomisk med denne oppgave; Sametinget med to tilskudd til registreringen av kulturminner og innsamling av stedsnavn. Takker også Finnmark fylkeskommune for landingstillatelse i parken og raske svar når tiden ble knapp. Vil også takke SNO i Karasjok for råd og samtaler før besøket i parken.

Jeg vil dedikere oppgaven til min lille gullunge Julie, som et friskt pust i studietiden.

Sammendrag

Øvre Anárjohka nasjonalpark blir beskrevet som urørt villmark. Beskrivelser som urørt og villmark bør revurderes ettersom området har et rikt kulturhistorisk aspekt og flere kulturminner som viser til bruk over lengre tid.

Stedsnavn er en viktig del av den samiske naturbruken og deres kulturforståelse. Mye informasjon blir lagret i stedsnavn, og som blir en allmenn kilde til kunnskap for den som er villig til å tolke denne informasjonen. Det kan være hendelser, ressursutnyttelse eller personer som er bakgrunnen for stedsnavn. Lokalkunnskap kan forklare stedsnavn slik at en forstår innholdet og historien bak. Mange stedsnavn kan gi arkeologer indikasjoner på hvor man kan finne kulturminner, noen i mer spesifikk form enn andre.

Lokalkunnskap er også en viktig del av å forstå landskapet. Det å ha lokalkunnskap over et område gjør at man kjenner det godt. Det at noen kan fortelle arkeologer om konkrete steinsettinger, fangstanlegg, graver eller andre kulturminner før arkeologen skal på registrering må bli sett på som behjelpelig.

Disse to emnene har sammen mye å tilby arkeologien. I denne oppgaven vises det spesielt på hvordan de kan bistå med informasjon og forklaringer i samisk kontekst.

Forsidebilde: Fangstgrop i Heavvoávži

Fotograf: Ole Isak Eira

Innholdsfortegnelse

Forord	2
Sammendrag	4
Liste over kart, bilder, figurer og tabeller	7
1. Innledning	9
1.1 Problemstillinger	10
1.2 Stedsnavn og landskap	11
1.4 Avgrensing og oppbygning og begreper	14
2. Metode	17
2.1 Kartgrunnlag	17
2.2 GIS	18
2.3 Intervju	18
2.4 Stedsnavn	18
2.5 Registrering av kulturminner	19
3 Historisk del	21
3.1 Undersøkellesområder	21
3.2 Historie	22
3.2.1 Siida-samfunn	22
3.2.2 Ávjovárri	23
3.2.3 Kautokeino	24
3.2.4 Finnskatten	24
3.2.5 Grensestridigheter	27
4 Stedsnavn	33
4.1 Samiske stedsnavn	33
4.2 Stedsnavn i undersøkelsesområdet	34
4.2.1 Navn på terreng, vann, myr, bekk og elver	35
4.2.2 Menneskenavn i naturen	36
4.2.3 Dyr, fisk, fugler, insekter og planter som gir navn til naturen	38
4.2.4 Reindrift, jordbruk og aktivitet	39
4.2.5 Husvære, boliger og fangstredskaper	41
4.2.6 Religion	43
4.3 Lokal kunnskap	44
4.3.1 Forveksling av stedsnavn	44

4.3.2	Nye stedsnavn	47
4.3.3	Kulturminner	48
4.4	Folketellinger	51
5	Kulturminner	53
5.1	Eksisterende kulturminner	53
5.2	Nye registreringer	53
5.2.1	Heavvojhka.....	55
5.2.2	Guovttejohnjálbmi	59
5.2.3	Bosmmiidjávrrit	61
5.2.4	Cuppulskáidi	64
6	Analyse og diskusjon.....	66
6.1	Stedsnavnanalyse	66
6.2	Lokalkunnskapsanalyse.....	75
6.3	Kulturminneanalyse	81
6.4	Avslutning.....	89
6.5	Konklusjon.....	91
	Referanseliste	92
	Appendiks 1.....	95
	Appendiks 2.....	102
	Appendiks 3.....	103
	Appendiks 4.....	104
	Appendiks 5.....	105
	Appendiks 6.....	106
	Appendiks 7.....	107
	Appendiks 8.....	108
	Appendiks 9.....	109
	Appendiks 10.....	110
	Appendiks 11.....	111

Liste over kart, bilder, figurer og tabeller

Kart 1.1 Oversiktskart	15
Kart 3.2.1 Området finnskaten ble krevd og hvilke grenser rikene hadde for området. (Hansen og Olsen 2004:274)	25
Kart 4.2.1 Kart over siida-områder i indre Finnmark omkring år 1700.....	43
Kart 4.3.1 Kartet heter 171 Smahaugvatnet, Noarvas Hugstfjell og er Ta kart fra Reindriftsforvaltningen i Vest-Finnmark, SATØ 140, mappe L0171 og er fra 1932.....	46
Kart 5.2.1 Kartet viser alle registreringene gjort i parken 2013	54
Kart 5.2.2 Heavvojohka	55
Kart 5.2.3 Guovttejonjálbmi	59
Kart 5.2.4 Bassečohkka	60
Kart 5.2.5 Bosmiidjávri	61
Kart 5.2.6 Bosmiidjavri med utløpet til Anárjohka	62
Kart 5.2.7 Cuppulskáidi.....	64
Kart 6.3.1 Heavvojohka forstørret.	84
Bilde 5.1 Offerplass på Sieiddečearru. Foto: Tina Solbakken.....	56
Bilde 5.2 Mynt i en av offerplassens mange sprekker. Foto: Tina Solbakken.....	57
Bilde 5.3 Mynter lagt på en steinhylle bak kampesteinen på offerplassen. Foto: Tina Solbakken	57
Bilde 5.4 Fangstgrop. Foto: Tina Solbakken.....	57
Bilde 5.5 Overgrodd kjøttgjemme Foto: Tina Solbakken	59
Bilde 5.6 Gammetuft med steinovn blir registrert av Ole Isak Eira. Foto: Tina Solbakken	60
Bilde 5.7 Gjenstander i et gjemme ved gammetuften. Foto: Tina Solbakken.....	60
Bilde 5.8 Håndlaftet tømmer.....	62
Bilde 5.9 Ildsted	63
Bilde 5.10 Fangstgrop og furu med tremerke	65

Figur 6.1 Venn-diagram	87
Tabell 2.1 Oversikt over kartblad i M711-serien som dekker nasjonalparken.....	17
Tabell 4.1 Tabell over stedsnavn på kart, og navnene informanter bruker om samme sted.....	44

1. Innledning

Nasjonalparken Øvre Anárjohka i indre Finnmark er et stort og nærmest ukjent område i arkeologisk sammenheng. Parken ligger i et samisk kjerneområde og er delt mellom kommunene Karasjok og Kautokeino. Stedsnavn i parken er mangfoldige og utgjør en viktig del av den samiske landskapsforståelsen, og også for den foreliggende oppgaven som har bakgrunn i følgende to målsetninger:

1. Å vise viktigheten av å forstå landskapet ut fra et perspektiv der arkeologisk innsikt kombineres med informasjon fra lokale intervjuobjekter.
2. Å påvise kulturminner inne i nasjonalparken gjennom aktiv bruk av informasjon fra stedsnavn, lokale informanter, og fra sagn og tradisjoner.

En ytterligere motivasjon for dette arbeidet er å bidra at den innerste delen av Finnmarksvidda blir sterkere fokusert på gjennom å sette kulturminner og lokalkunnskaper på kartet. Om man ser på kulturminneregisteret Askeladden er det kysten som helt klart kommer sterkest ut, mens de indre strøk ofte framstår som nærmest ”tomme”. Som jeg skal vise med denne oppgaven representerer denne skjevheten trolig i langt større grad forskjeller i forsknings- og registreringsintensitet enn reelle kulturhistoriske forskjeller.

Området som denne oppgaven omfatter, beskrives gjerne som ubebodd, og brukes i dag hovedsakelig til vinterbeite for rein. Området har aldri vært gjendstand for arkeologisk registrering, men de delene av det som ligger mot riksgrensen omtales i flere historiebøker, ganske overfladisk, og der får vi vite at de ble brukt som felles jaktareal for de gamle siidaene; Kautokeino, Lahpojávri, Avjuvárri og muligens Kemi, Utsjoki og Porsanger. Ved beskrivelser av samisk historie nevnes ofte at utmarkbruk var en viktig del av samenes levemåte både for reindriften og elvesamer. En stor god del av de *registrerte* kulturminnene som viser slik bruk er lokalisert nær bygdene og de sentrale reiseveiene mellom dem. Øvre Anárjohka nasjonalpark er stor og dens landskap ligger langt fra dagens bebyggelse og er uten større forstyrrelser utbygginger og inngrep fra nyere tid. På grunn av at arkeologiske undersøkelser, og også registreringene for økonomisk kartverk, har hatt nær sammenheng med økonomisk aktivitet og interesser, kommer avsidesliggende områder sjelden i fokus. Dette får uheldige konsekvenser. Samisk historie utspiller seg som kjent ikke kun langs veitraseen i Finnmark, eller langs elveoppløpene til et fossefall. Historien stopper heller ikke ved en grense. Dette vil være en oppgave som kaster lys over historien over et område som

Anárjohka nasjonalpark, og vil forhåpentlig vise at forestillinger som urørt villmark eller ukjent landskap i samiske områder må revurderes.

Stedsnavn og kulturminner kan begge si noe om langtids bruk av et område. Mange stedsnavn har gått tapt, som følge av endring i bruk av et område, men noen gjenstår og kan si oss noe om bruken av området slik det var tidligere, og som kanskje kan gjenfinnes i det arkeologiske materiale. Lokal kunnskap er en viktig del av denne oppgaven, og det bør være viktig når det gjelder utforskning av nye områder. På den andre siden kan den nye informasjonen som forskningen bidrar med om et område gi lokalbefolkningen mer kunnskap om og sterkere tilhørighet til sitt eget område, og også gi de som skriver historiebøker om samene litt bredere materiale ved skriving av historie om indre Finnmark.

Jeg valgte dette området nettopp fordi det er lite undersøkt både historisk og arkeologisk. På grunn av sin status som nasjonalpark er det et område med vern, men uten noe etablert historikk som kan leses eller lett tilegnes. Tidligere visste folk flest stedsnavn og deres betydning, men med tiden har denne kunnskapen begynt å forsvinne. Stedsnavn er et viktig element i den samiske landskapsforståelsen, og har derfor fått en så stor plass i denne oppgaven. Lokal kunnskap om stedsnavn, og ikke minst bruk tilknyttet tradisjoner, rommer en historie for området som hittil har vært ukjent, eller kanskje mer presist, uskrevet. Oppgaven vil være en begynnende utfylling av det “tomme” kartet, og vil forhåpentligvis gi en bedre indikasjon på hvilke kulturminner som ellers kan befinne seg i området.

En årsak til at lokal kunnskap om området blir borte er at folk idag ikke bruker utmarken på samme måte som tidligere. Nasjonalparken ligger som nevnt på grensen Norge og Finland, er delt mellom to kommuner og ligger generelt avsides til i forhold til moderne kommunikasjonsårer og bebyggelse. Per idag brukes området kun aktivt på vinterstid og det snødekte landskapet viser ikke sitt rike mangfold av kulturminner.

1.1 Problemstillinger

Denne oppgaven har flere sett av problemstillinger. Problemstillinger hjelper oss å fokusere på det som er interessant og hvordan vi kan hente mest mulig informasjon ut av det materialet man har tilgjengelig. Det første sett av problemstillinger ser på situasjonen slik den *har vært* og knytter seg til kulturminner, arkeologi og hvordan ulik forskningsintensitet preger det materialet vi har til rådighet og det bildet vi danner oss om fortiden:

- Hva er registrert av kulturminner i Øver Anarjohka Nasjonalpark? Hvordan gjenspeiler dette forskningsaktivitet og generell kulturhistorisk interesse for området? Hvilke konsekvenser har dette for forskningen og lokalhistorien?

Det andre sett av problemstillinger knytter seg til de *muligheter* som ligger i å se på forbindelsen mellom kulturminner, stedsnavn og lokal kunnskap:

- Kan arkeologien bruke stedsnavn for å finne kulturminner? Og kan stedsnavn lære arkeologien om landskapet? På hvilken måte kan lokale kunnskaper brukes som hjelpemiddel i arkeologisk sammenheng?

Dette er viktige spørsmål når man skal forsøke å forstå et landskap både slik det framstår i en faglig sammenheng, det være seg gjennom sporene som finnes i en kulturminnedatabase eller hvordan den kommer til syne i kulturhistoriske arbeider, og for å kunne peke ut de urealiserte mulighetene som finnes. Jeg håper å kunne vise at lokal kunnskap gir mulighet til å forklare stedsnavn, som viser til bruk, og dermed kan gjenfinnes i arkeologisk materiale. Det vil derfor være viktig å tilegne seg lokalkunnskap før en eventuell arkeologisk registrering av et område.

1.2 Stedsnavn og landskap

Samer har ofte blitt omtalt som et folk uten historie, et folk uten skriftlige tradisjoner, samtidig som de i Norge blir kalt et urfolk. Urfolk har ofte ikke et skriftspråk, eller tradisjon for å skrive ned ting. De har ofte en muntlig tradisjon og fortellerkunsten har vært stor blant samene. Informasjon nedarves gjennom generasjoner ved fortellinger, myter, sagn og eventyr. Denne tradisjonen har vært i bruk lenge og derfor blir det viktig å påpeke at de skriftlige kildene fra eldre tid ikke er skrevet av samer selv, men av et annet folk som beskriver det de observerer. Det må også nevnes at beskrivelsene ofte er forfatterens egen mening og tolkning av hva som skjer, og at den ikke nødvendigvis er riktig. Eksempel på dette, er hvordan misjonærene omtalte samenes gamle førkristne religion.

Det er ikke bare samer som har et forklarende stedsnavnsregister. Blant annet indianerne i Nord-Amerika kan nevnes. Historien til forskjellige grupper reflekteres av deres forhold til naturen, blir stedsnavn en viktig kilde til å forstå denne relasjonen. Indianere navngir spesielle landemerker med viktige planter, dyr og andre ressurser (Afable and Beeler, 1996).

Apacheindianeres stedsnavn kan gi et mentalt bilde av hvordan et område ser ut eller hva det brukes til. Ordene de bruker for å beskrive eller navngi steder ble velges med stor omhu.

Mange forfattere har latt seg fasinere over indianeres bruk av forskjellige beskrivende ord for naturen, som stedsnavn som forteller hvor man kan vade over elver, hvor man muligens strander på en øy, insektsrikt område og lignende. Bruken av stedsnavn blir sett på som en viktig kunnskap for overlevelse i naturen. Det er derfor læren om dem begynner i tidlig alder. Indianerne har en muntlig tradisjon for overlevering av historie og kunnskap. Barnehistorier har ofte en rot i virkeligheten; geografiske landemerker brukes som symboler i samtaler og historiefortelling (Afable and Beeler, 1996).

Klassifiseringen av stedsnavn hos indianere kan gjøres i fire kategorier, Bright har klassifisert karoks stedsnavn, som gjengis i Afable og Beelers arbeid (1996). Den første kategorien er beskrivende navn som omhandler det man kan se. Eksempler på dette kan være navn med dyr, fugler, insekter, fisk, sesongmessig aktivitet i området, lyder man hører, navn etter menneskekroppen eller beskrivelser av farger. Grunnlaget for disse navnene er etter deres syn på landskapet, hva de ser. Her må jeg påpeke at man som utenforstående må være obs på at man ikke nødvendigvis ser det samme som brukerne av område. Vi oppfater det vi ser, og assosierer det med kjente ting fra våre egne historier. Et åpent sinn vil være fordelaktig når det gjelder forståelse på slike assosiasjoner. Den andre kategorien er lokaliseringsnavn. Stedsnavn under denne bolken impliserer lokalisering, orientering eller retning, kontraster og eventuelle motsetninger. Eksempler her kan være opp og ned, vest- og østsiden av en elv, oppover elv – nedover elv, innland mot kyst (Afable and Beeler, 1996). For å dra et eksempel fra Norge, kan vi nevne navn med «øvre» og «nedre» i seg. På samisk er det vanlig å navngi vann på denne måten, noen ganger etter tall, når det er flere vann på rekke. Den tredje kategorien er stedsnavn som referer til menneskelig aktivitet på en lokalitet. Her finner vi navn tilknyttet til forskjellig arbeid som må utføres, når de må utføres og lignende. Den siste kategorien er den mest interessante kategorien for meg. Den referer til historie, myter og folketro og her finner vi navn som er tilknyttet den muntlige fortellertradisjonen. Et eksempel her er *anatakaryásne*, som er et gammelt mohawk-navn for Washington DC i USA, direkte oversatt skal det bety «*the place of the village destroyer*» (Afable and Beeler, 1996:190).

Andre befolkninger som navngir steder med omhu og kunnskap om lokaliteten, er inuittene. Inuittene fokuserer mye på kunnskapen å lese isen. Dette er viktig for dem, for eventuelle feilgrep kan være fatale. Under ferdene deres memoreres landskapet rundt dem, slik at de skal kunne følge den samme ruten senere; man skal finne sin egen vei og ikke følge etter andre. En inuk jeger skal ikke bare observere ting andre overser, men også ha et rikt vokabular om presise geografiske definisjoner på naturen. I alle dialektene til inuittene, finnes rundt 50

forskjellige måter å beskrive is på, avhenging av dialekten og isens tilstand. Inuittene har seks årstider og når det gjelder stedsnavn, er de ofte tilknyttet til når på året man brukter stedet eller er i området (Collignon, 2006b). Franz Boas har argumentert tidlig at de inuittiske stedsnavnene passet topologien i landskapet perfekt og at andre som hvalfangere og fiskere ikke bør omdøpe slike steder etter eget ønske. Et ordtak hos inuitter er at hvis man kjenner stedsnavnet, går man seg ikke vill (Collignon, 2006a:188).

Inuittstedsnavn kan også deles inn i forskjellige kategorier. De er navn med fysisk funksjon, navn som reflekterer analogier og som forteller om bruken av land og vann. Dette er fremdeles ikke det viktigste i navngivningen til inuittene i følge Mark Nuttal, som mente at et stedsnavn var multifunksjonerende i den grad at de hadde en skjult agenda som blir knyttet opp mot inuittenes muntlig tradisjon. Collignon (2006a:195) gjennomgår Nuttal, og det virker som hun er enig med ham. Hun har gått videre med å se på stedsnavn blant inuittene, og deler stedsnavnene inn i to kategorier, innlandsfunksjon og marinefunksjon. Innlandsfunksjon kan igjen deles i tre underkategorier: innsjø, vannvei, landform; marinefunksjonen deles også inn i tre underkategorier: kystlinjen, øy, sjøkanaler. Språket i seg selv gav Collignon vanskeligheter med analyseringen, på grunn av at ord kan ha flere betydninger. For eksempel: *hiuqqita* som betyr både «sandfull og grunt plass» og «caribou kyssing plass». Et annet eksempel er *nilak*, som betyr både «der hvor isen samler seg» til «vanskelig å krysse» (Collignon, 2006a:196). Inuittene ser ikke selv viktigheten av å kunne stedsnavn, viktigheten ligger i å kunne lese naturen, forstå den og kjenne seg igjen slik at man finner veien tilbake.

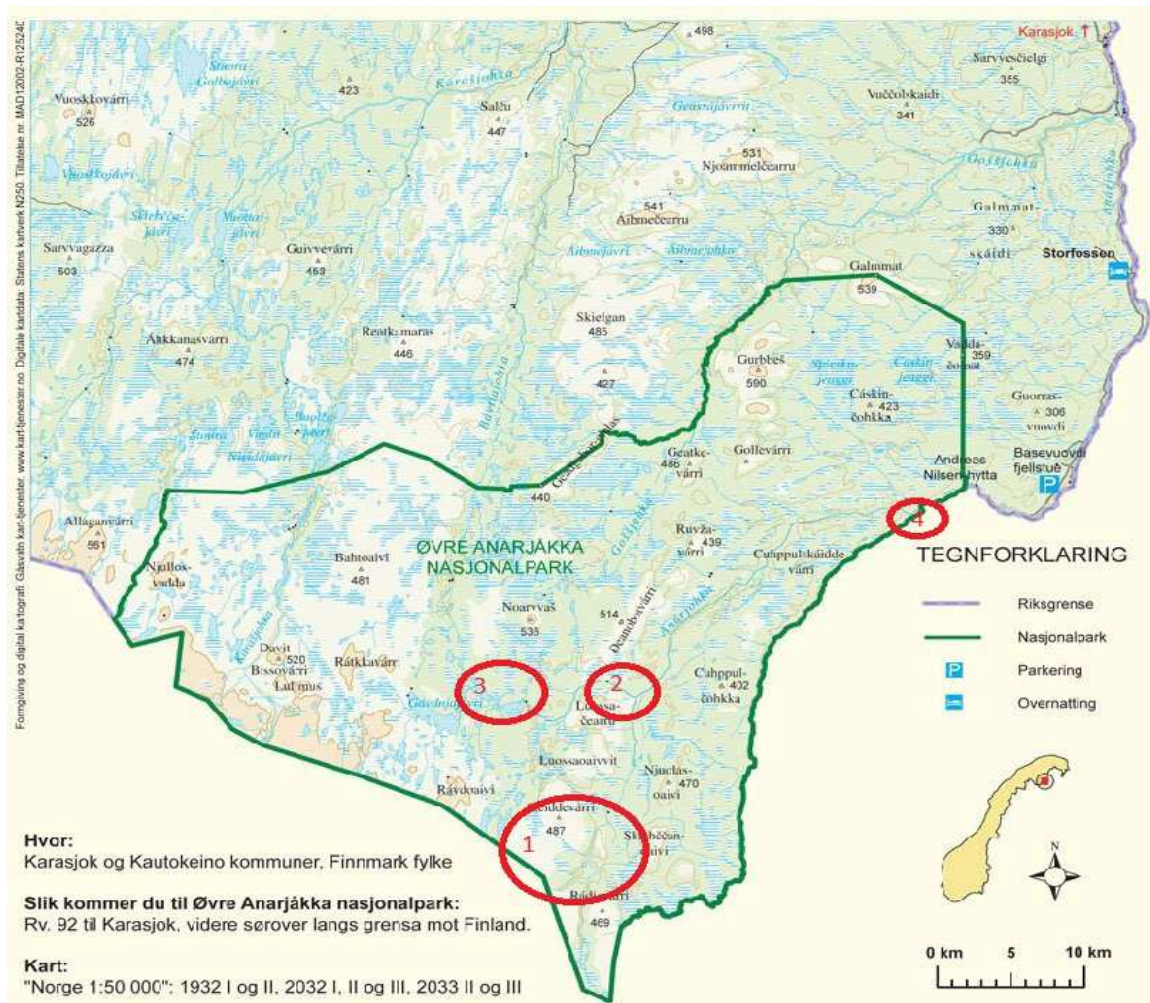
Evenki er en av Russlands mange urbefolkninger, bosatt helt mot nordlige Asia. Stedsnavnene deres kan deles inn i to grupper: stedsnavn dannet med syntaktiske endelser og stedsnavn knyttet til forskjellige naturlige fenomener, ting eller hendelser. For denne folkegruppen er elvene ganske viktige. De fleste stedsnavn assosieres på en eller annen måte til elvene. De har flere navn som forteller hvor elven starter og hvor den ender, hvilken vei den svinger og hvor stor svingen er. De har navn på motsetninger som varm elv og kald elv, gjørmete vann og rent vann, svingete elv og rett elv. De stedsnavner som inneholder faunaindikasjoner er også tilknyttet elvene, for eksempel: elven med bjørketrær, elven gjennom engen, eller landskapsbeskrivende som elven med den høye elvebredden på vestsiden og lav på østsiden. Stedsnavnene er nært tilknyttet vann, spesielt elvene og det vi ser ved elvebredden og våre aktiviteter langs elvebredden. Stedsnavn med menneskelig aktivitet tilknyttet kan være: elv med fangst, elv med lagringsmulighet, elv ved høstboplassen, elv med snarene, eller mer religionsbaserte navn som: elven med bjørnehodet begravet, og elven ved gravene. Stedsnavn

blir gitt for de andre, ikke for at de selv skal vite hvor dem er, for det gjør de. Stedsnavn er for nabogruppene, slik at de vet hvor de holder til (Sirina, 2006:79-84).

Stedsnavn blir dermed en viktig assosiasjon mellom folk og natur og bør kunne gi indikasjoner på hvilken måte stedet var viktig eller uviktig for folket som brukte området. Derfor har jeg valgt denne assosiasjonen inn i oppgaven, for å se om den kan kaste lys over historie, hendelser, forklaringer eller kulturminner. Av samme grunn har jeg tatt inn lokalkunnskap, for å se om det faktisk går en bru med kunnskap og forklaringer mellom stedsnavn og lokalkunnskap, og om dette kan gi arkeologien kunnskap som arkeologien alene ikke kan presentere ved hjelp av forskning og teorier.

1.4 Avgrensing og oppbygning og begreper

Grunnet nasjonalparkens størrelse og min tidsbegrensing, har jeg begrenset registreringen inn til mindre områder. Bakgrunnen for disse valgene ligger i intervjuene som jeg foretok før registreringen. Informasjonen som kom fram her bekreftet mine antagelser av hvor man kunne finne kulturminner, og ga meg indikasjoner på hvor jeg kunne finne flere. Når det gjelder registreringen, var tiden den største utfordringen min. Kart 1.1 viser parkens størrelse og de mindre områdene jeg skal gå nærmere inn på i de neste kapitlene.

Kart 1.1 Oversiktskart

1. Det området jeg valgte å se nærmere på var Heavvojohka og område mot Skieččanoaivi.
2. Det andre området er ved Guovtjehnjálbmi til Bassečohkka, -Bassejávri og Bassevuovddi.
3. Det tredje er ved Bošmiidjávrit, alle tre vannene fordelt på mindre lokaliteter.
4. Det fjerde er ved Cuppolskádi.

Disse ble også valgt ut fordi elvene Heavvojohka og Anárjohka ble brukt som reisevei av oss som registrerte, for å dekke mest mulig område.

Stedsnavn som jeg har samlet inn, er ikke avgrenset til de ovennevnte områdene. Det er ikke så mange stedsnavn i et vinterbeiteområde som det er i sommerområder for reindriften og derfor minsker også informantopplysningene. Endring i bruken av området har også endret

kunnskapen om det, og noe av det som relaterer seg til tidligere praksiser har utvilsomt gått tapt. Betegnende nok er det de store elvene, hauger, topper og lignende som er synlig vinterstid som har navn. Det er også innskudd av nyere navn som reflekter hendelser og personer som har brukt området.

Oppgavens første del skal ta for seg bakgrunnshistorikk som leser bør ha før diskusjonsdelen. Denne delen vil omhandle en historie, et stedsnavns kapittel, lokal kunnskap og kulturminner. Under diskusjonen vil jeg bruke informasjonen fra disse kapitlene til å komme fram til en konklusjon som skal besvare problemstillingen. Leser bør ha tilgang til M711-kartene (Vanlig turkart) som nevnes under metodekapittelet, men det vil være kart som viser det mest sentrale i oppgaven, samt appendiksskart 2-10 bakerst, som tar for seg grensen fra vest til øst.

Begreper og definisjoner

Villmark: Villmarksområder forstås vanligvis som naturområder som er lite påvirket av menneskelig aktivitet, og som er fri for større tekniske naturinngrep. Det biologiske mangfoldet er stort sett intakt. Vanligvis tilsies det også at området må være av en viss størrelse og med en viss avstand til tyngre tekniske naturinngrep for å være egnet til betegnelsen villmark.

Siida: Samisk bruksfelleskap som var bestående av flere husholdsenheter som utnyttet et felles fangst og ressursområde. I det gamle siida samfunnet utgjorde siida både et geografisk, sosialt og økonomisk fellesskap.

Kulturminneområdet: Kulturminneområdet er definert i denne oppgaven som hele parken.

Kulturminnelokalitet: En lokalitet er definert som et område med en eller flere enkeltminner. Enkeltminner er definert som det enkelte kulturminne. Alle lokaliteter må ha minst ett enkeltminne, men det er ingen øvre grense for hvor mange enkeltminner det kan være på en lokalitet.

Et gjemme: Er et oppbevaringsrom bygget av stein for å skjule gjenstander til neste gang man har bruk for dem.

Kjøttgjemme: Er et oppbevaringsrom bygget av stein for å oppbevare kjøtt i til man skal hente det.

2. Metode

Kartleggig av stedsnavn, kulturminner og brukshistorie går gjennom GIS (Geografiske informasjonssystem) og M711-kartserien. Det vil lønne seg å ha tilgang til M711-kartene for å følge med på informasjonen som blir gitt om stedsnavn. Området som prosjektet omhandler, er et stort geografisk område og trenger flere M711-kart.

2.1 Kartgrunnlag

De M711-kartene som trengs for å se hele Øvre Anarjohka nasjonalpark er følgende:

Tabell 2.1 Oversikt over kartblad i M711-serien som dekker nasjonalparken

Navn	Kartblad	Utgivelses år
Njuollašjohka	2032-3	2007
Noarvaš	2032-4	2007
Beaivvašgieddi	2033-3	2007
Galmmskáidi	2033-2	2010
Nieidavárri	1932-1	2006
Gavdnjavárri	1932-2	2006
Bassevuovdi	2032-1	2007

Alle er utgitt av statens kartverk. Disse kartene har blitt mye brukt under arbeidet før, under og etter, i både intervju og registrering. Det er disse kartene intervjupersonene har brukt til å fortelle, korrigere og informere om både kulturminner, flytteveier og historie. Det er derfor viktig å påpeke at det er disse kartene jeg har tatt utgangspunkt i når det gjelder gjeldene stedsnavn og hytter tilhørende dagens reindrift.

Jeg har også vært innom flere andre kart som statsarkivet har gitt meg tilgang til, mange av disse viser ikke området som jeg skal ta for meg. De gamle kartene viser en tydelig mangel på

informasjon over dette området og jeg har på bakgrunn av dette valgt å bruke kart som faktisk kan tilby informasjon som kan være nyttig til å besvare problemstillingen.

2.2 GIS

GIS eller geografiske informasjonssystem, i dette tilfelle Arcmap, har blitt brukt til å kartlegge dagens brukte stedsnavn for området. Mange stedsnavn har blitt forvekslet eller redigert ved nedskrivning av stedsnavn i forbindelse med karttegning. Arcmap har også blitt brukt til å fremstille kart som viser enkelte områder i nasjonalparken med flere kulturminner. Ett område dette har blitt brukt til er Heavvojavrrit, hvor flere fangstgroper ble registrert under registreringen 2013. Arcmap gjør det enkelt å fremstille kart over bestemte områder som igjen gjør det enklere for å holde oversikt. Arcmap kan også brukes til å fremheve sammenheng mellom enkelte kulturminner og mangfoldet av kulturminner ved å gi en visuell oversikt over hvor kulturminner ligger i forhold til hverandre.

2.3 Intervju

Intervjuene til denne oppgaven ble gjennomført etter intervjuobjektens premisser med valg av sted, tid og lengde. Intervjuene ble ført av meg i en samtale om det aktuelle område. Temaer jeg gikk inn på var historisk bruk, bostedshistorie, hva vedkommende visste selv, hadde hørt av andre, hadde sett selv eller opplevd selv,- innenfor historier, sagn og tradisjon. Intervjuobjektene brukte M711-kartene jeg hadde med flittig til å fortelle og forklare om område og navn og bosteder.

Valg av informanter ble gjort etter personer jeg visste hadde tilknytning til området, og videre henviste til andre som de mente kunne informere meg ytterligere. Informantene er anonymisert og er i rekkefølge 1-19. Det er ingen appendiks om dette på grunn av at det ville blitt en enkel liste med kun informant og tall. Dette var avtalen mellom meg og Personværombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste ved start av intervju.

2.4 Stedsnavn

Jeg har brukt M711-kart som grunnlag for stedsnavn og har ved hjelp av informantene søkt etter årsaken til navnet. Hvorfor området har disse navn og vet brukerne noe om historien til

stedsnavnene. Jeg har også valgt å skrive ned historier tilknyttet stedsnavn og eventuelle nye stedsnavn som brukerne har for området som ikke er på kart. Med historier om enkeltpersoner som har gitt eller blitt brukt som grunnlag for stedsnavn har jeg sett gjennom slektsbøker for å finne årstall for når vedkommende levde i de tilfellene dette lot seg gjøre.

Metoden bak å tolke og analysere samiske stedsnavn har jeg brukt vanlig samisk-norsk ordbøker og nettbaserte ordbøker. Dette for å se om det er andre oversettelser av ordet jeg ikke var klar over. Etersom samisk er mitt eget morsmål, har det meste vært for å bekrefte min egen kunnskap og bruk av ordet.

2.5 Registrering av kulturminner

Registreringen fant sted fra 3. juni til 24. juni 2013. Det var fire personer som ble fraktet inn i parken med helikopter; meg selv (MA-student), Kjersti Gjerde Krogsæter (MA-student), Ole Isak Eira (tidligere feltassistent hos Sametinget) og Fred-Ole Nyborg. Landingssted for første uke var ved hyttene i Heavvoávži. Dagene i dette område var brukt til å registrere området fra hyttene til Skieččanoaivi og fra hyttene oppover elven Heavvojohka og rundt Hevvojávrit. Det var planlagt å registrere rundt Sieidejávri og Ravdojávri, men på grunn av personskaide i gruppen, ble dette avlyst. Uken senere tok vi oss til hytten som er 2 km fra Guovttejohnjálbmi. I dette område var vi på registrering til Bošmiidjávrit. Ved den største av Bošmiidjávrit slo vi leir vi ved Gavdnjajohkamunningen. Lengst inne ved det største av vannene, registrerte vi også flere fangstgroper. På turen tilbake nedover elven Anárjohka, hadde vi flere stopp for overnatting og registrering. Etersom område er ganske stort og vegetasjonen var allerede tidlig i juni i sin fulle blomst, ble dette en ganske vanskelig og hard oppgave. Det er mange steder i parken som burde vært sett nærmere på og som med stor sannsynlighet har flere kulturminner. Dette bekrefter flere av informantene jeg har vært i kontakt med.

Valg av tidspunktet for registreringen ble satt til tidlig juni fordi jeg ønsket å se landskapet før vegetasjonen våknet til liv og bruke vårflommen i elvene til å forflytte oss over større distanser. Vi hadde derimot vært veldig heldig med pent vært i mai så blomstringen av vegetasjonene og bladene på trærne var i sin fulle blomst under registreringen og lagde litt vanskeligheter med dette.

Registreringen foregikk på følgende måte med hva som er synlig på overflaten: Ved funn ble det tatt punkt med GPS samt nedskrivning av informasjon om kulturminner som størrelse, hva

synes, hvilken type kulturminne det er, retning det ligger i, hvor det ligger i forhold til annet. I tillegg til informasjonen som ble nedskrevet, ble det tatt bilde av funnet (kulturminnet) og bilde-nummer notert. Vi har ikke tatt registreringer av kulturminner, som man tydelig kan se er av nyere tid som ildsteder med svarte steiner og flere store vedkubber i ildstedet uten noen som helst for alderindikasjon som vegetasjon over ildstedet. Dette fordi disse kulturminner ikke vil gå inn under 100års grensen kommende tiår som er vilkåret for automatisk fredning for samiske kulturminner.

3 Historisk del

Øvre Anárjohka nasjonalpark sammen med Lemmenjoki nasjonalpark, Pulju og Pöyrisjärvi ödemarksområder utgjør til sammen 6144 km² med villmark¹. Anárjohkaparkens historie strekker seg fra den gamle siidakulturen til samene og frem til i dag. Ørnulf Vorrens beskrivelser over Ávjovárri siida, viser viktigheten med elver og vassdrag i en historisk kontekst. Vassdragene ble viktig i henhold til finnskatten som i noen tilfeller måtte betales til flere konger. Skatteleggingen av samene var også bakgrunnen til stridigheten med grensetrekking i Finnmark, og det ble bestemt at grensen skulle følge fjellryggen *Kjølen*. Schnitlers protokoller over Finnmark gir et innblikk i stedsnavn og historiske meninger på grensen mellom Danmark-Norge og Sverige (Finland i dag). Schnitlers stedsnavn langsgående grensen til Bealdovadda/Bealdoduottar sammenlignet med dagens kartverk M711-kart.

3.1 Undersøkelsesområder

Ofte har noen områder mer å tilby hva gjelder forskning enn andre. De områdene som utelates av forskningen gir oss et stort tomrom på et kart som vi stadig prøver å tyde overfladisk uten etterprøving i felt. Som nevnt er Øvre Anárjohka nasjonalpark stort, det er ca. 1.390 km² og ukjent i arkeologisk sammenheng. Parken ble vernet som naturvern i 1975 og sprer seg over deler av Karasjok og Kautokeino kommune. Det er ikke foretatt arkeologiske undersøkelser, men området omtales ganske overfladisk i flere historiebøker – at det ble brukt som felles jaktareal for de gamle siidaene; Kautokeino, Lahpojávri, Avjuvári og muligens Kemi, Utsjoki og Porsanger (Solbakk, 2000:112, Hansen and Olsen, 2004:273).

Øvre Anárjohka grenser til Finland, hvor vi finner Lemmenjoki nasjonalpark i øst med sine 2860 km² (Metsähallitus, 2014), Pulju ödemarksområde helt i sør med sine 614 km² (Metsähallitus, 2013a) og på sørvestsiden finner vi Pöyrisjärvi ödemarksområde med sine 1280 km² (Metsähallitus, 2013b). Til sammen utgjør dette området på norsk og finsk side av grensen hele 6144 km² med villmark.

Dagens bruk av området veldig begrenset, og utgjør en minimal trussel for kulturminner ettersom de blir beskyttet av snøen. Det er bare gjort en arkeologisk registrering inne i parken, Askeladden ID 60043, i den norske kulturminnedatabasen. Den ble utført av løytnant Arild

¹ Villmark: Området uten bilveier og strømtilførsel

Østereng under grensepatruljer sommeren 1978 og er en fangstlokalitet med et ukjent antall fangstgroper.

På grunn av nasjonalparkens størrelse (se kart 1.1) og min korte forskningstid har jeg begrenset registreringen til mindre områder. Bakgrunnen for denne prioriteringen er intervjuene som jeg foretok før registreringen. Informasjonen som kom fram her, bekreftet mine tolkninger på hvor man kunne finne kulturminner og ga meg indikasjoner på hvor jeg kunne finne flere.

Innsamling av stedsnavn, er ikke begrenset til de overnevnte lokalitetene jeg skal gå nærmere inn på. Det er ikke mange stedsnavn i et vinterbruksområde, og derfor minker informantopplysningene om dette. Endringen av bruken for området har også endret kunnskapen om området. Derfor er det de store elvene, hauger, topper og lignende som er synlig vinterstid som kun har navn. Det er også et innskudd av nyere navn som reflekter hendelser og personer som har brukt området i nyere tid.

3.2 Historie

Historisk sett er Øvre Anárjohka nasjonalparks område henvist som et felles jaktområde for flere siidaer. Utenom dette er område ukjent i et historisk og arkeologisk vinkling. Området er mer kjent gjennom sitt mangfoldige dyreliv og urørt Finnmarksvidde landskap.

3.2.1 Siida-samfunn

Bruken av landskapet i samiske områder under veidekulturen, har sannsynligvis utviklet seg fra naturutnyttelsesprinsippet, som også var grunnlaget for folket som tilpasset seg etter landskapet og dyrelivet. Fisk har vært en av hovedressursene for mat både på sommeren og vinteren. Dermed blir elver og innsjøer viktige innenfor landskapsforståelsen til veidekulturen. Elvene ble ikke bare brukt til fiske, men var en viktig kommunikasjonsvei både sommeren og vinteren. Elvedalene er også de mest frodige og tiltrekker seg derfor mange av skogens og viddas dyr. Samtidig er det flere store dyr, som rein og elg, som har trekkveier gjennom elvedaler. Rein var også en av hovedressursene for mat under veidekulturen (Vorren et al., 1989:14).

Vassdragene oppfattes som et av de viktigste landskapselementene og enhver gruppe av veidesamer rådde over et slikt område. Disse gruppene kan ses på som et jaktlag, men med

familien til jaktlaget sammen med det. Denne sammenligningen gjorde Vorren (1989:14) da han refererte til Tegengren (1952), som skal ha skrevet om veidesamfunn i Kemi lappmark i Finland. Vorren skriver at Tegengren (som henviser til første utgivelsen fra 1808 (Grape and Weinz, 1969:279)) mente at et slikt jaktlag til vanlig besto av omkring 8-11 mann. Et slikt lag av menn og deres familier, kalles på samisk for en siida etter Vorrens tolkning. De områdene som siidaen brukte ble kalt for siida-områder og de inneholdt blant annet store vassdrag og vannskillene var ofte brukt som grensemarkører mellom forskjellige siida-områder.

3.2.2 Ávjovárri

Ávjovárri-siidaen omfattet et ganske stort område, og innbefattet elvene Kárášjohka, Iešjohka, Goršjohka og Anárjohka (alle elvene tilhører Tanavassdraget). Vassdraget ga siidaen rike fiskeressurser, for laksen går opp samtlige av de nevnte elvene (Vorren et al., 1989:17). Helland (1905:Bind 1, s 286,296) bemerker at «*finnene har en mærkverdig færdighet til at styre baade udover voldsomme strømmer*» og «*Finnene styrer med uforstyret sindsro baaden du over stryk, som i virkeligheden er fullstændige fosser*». Elvene fortsatte å være en viktig del av den samiske kulturen.

Vorren kom fram til at grensemarkørene for Ávjovárri-siidaen er som følgende: Karasjoks øvre elveløp, Luossaoivi, Bosminjávri, Nieidavárri, Davvegarggaš, Gárgoluoppal, Ávjovárri, Sáhtečohkka og Gákkanjunnes der Karasjok støtter på Arritsby. Iscajok er nevnt som råmerke mot Arritsby i øst. Vorren har gått utifra at Iscajok egentlig er Iškurasjohka. Herifra fortsetter grensen tvers over Dilljavárri til man støtter på Karasjokelven igjen; derifra går skillet nordover til Idjajávri og Gákkanjunnes (Vorren et al., 1989:17). Videre mener Vorren at man ikke kan fastsette sesongflyttinger innefor siidaen på grunn av få kilder, men henviser til tingsprotokoller fra 1671 og 1728 fra Ávjovárri-tingsted for siidaens store ressursbruk av område.

Det var de store reintrekkene i de store dalene som egnet seg best til villreinfangst, spesielt Iešjohkdalen og Anárjohkdalen. Det er den sørlige delen av Ávjovárri siida Vorren betegner som høstsesongens hovedområde; det var i dette område pelsdyr og annet skogsvilt ble tatt. Skattelister fra Ávjovárri viser til at skinn av bever, mår, rev i forskjellige variasjoner, fjellrakk (hvit fjellrev), oter, bjørn og ulv kom i store antall fra denne siidaen og inn til handelsmarkedene rundt omkring. Likevel er det en selvfølge at reinskinn også var viktig,

særlig høstreinskinnet. I tillegg til reinskinn, var tørket sik en viktig skattebetaling element (Vorren et al., 1989:19, Grape and Weinz, 1969:265, Vorren, 1978).

3.2.3 Kautokeino

Kautokeino siida omfattet hele den øvre delen av Kautokeinovassdraget, som hadde store tilhørende innsjøer og fiskevann (kun ferskvannsfisk). Mesteparten av landskapet i siidaen var viddeområder med lite eller ingen trevekst. Siidaen skiller seg ut på grunn av dette landskapet i skattelistene. Området har mindre ressurser i vilt og fisk en andre siidaer; spesielt tydelig er det mangel på pelsdyr. Vorren tar utgangspunkt i råmerkebeskrivelser for opptegning av siidagrenser. Kautokeinos grense mot Rounala siida har etter all sannsynlighet fulgt riksgrensen, før den svinger av mot Karckeby/Carekes (Gargia). Grensen fortsatter sannsynligvis fra Časkis, krysser Nivleædno, over Čaravarre og Soadnajavrre, og fulgte vannskillet over Suonjeroaivve og Stuurraoaivi (Vorren, 1978).

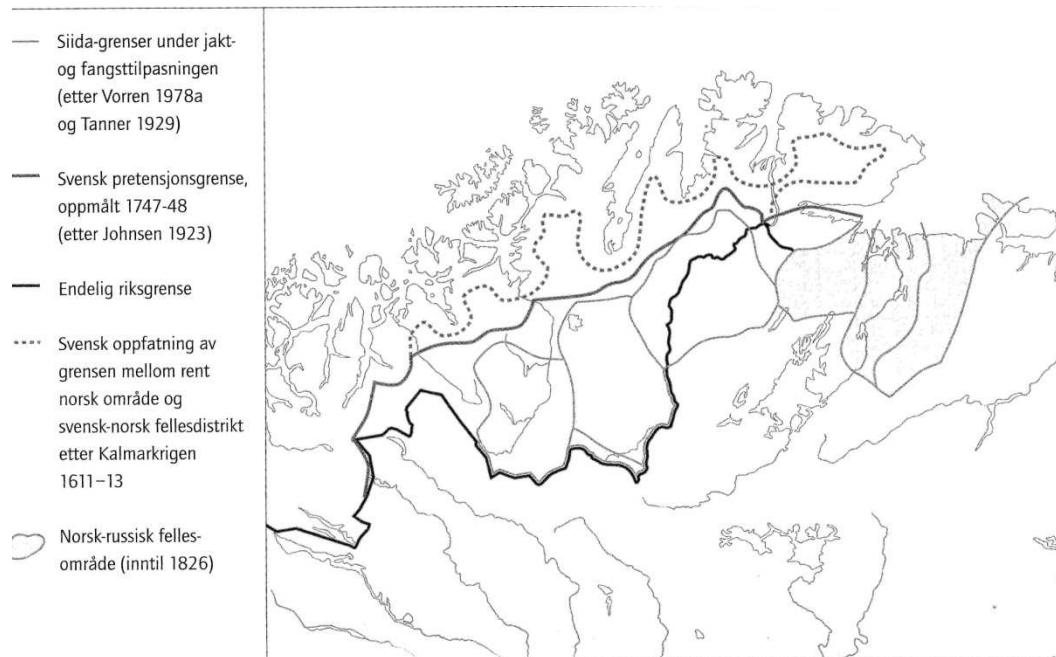
Vorren (1978:272) nevner at han har vært igjennom kildekrifter som skriver at fellesområde på Kjølen hadde vært brukt i stort omfang med bakgrunn i villreinfangst.

3.2.4 Finnskatten

Skatteleggingen av innlandsområdene i Finnmark har vært veldig populært. Den svenske staten krevde skatt av alle innlandssamene i «lappmarkene» på nåværende svensk og finsk side. Disse er: Ume, Ångermanland, Pite; Lule, Torne og Kemi lappmarker. Torne lappmarker var et stort område som hadde flere siidagrupper underlagt seg, deriblant Tingvarre, Siggevarre; Rounala og Sundavarre. Siidaene på dansk-norsk side var Guovdageaidnu, Lahpojaávri, Ávjovárri, Tenoby, Ohcejohka (Utsjoki) og Anár (Enare/Indiager) som i dansk-norsk administrasjon gikk under fellesbegrepet «Sørfjellet» (Hansen and Schmidt, 1985:11, Helland, 1905:Bind 2:119). Lappeskatten (finnskatten) var den avgiften som de gamle norske kongene og stormenn i Haalogaland hadde tatt av finnene (samene). Kjøpskatten var en form for tollavgift, men skal også ha fungert som en avgift som tillot samene å delta på lappemarkedene, eller til å ha tillatelse til å drive noen form for handel i Norge. Lappeskatten nevnes også som *leding* eller *ledingsskatt* (Johnsen, 1923:59,188-189).

Skattelegging av samene var tatt opp under Nordlandsmøtet, da de tok opp grenseforhandlingene i 1747-48. Sverige hevdet da, med bakgrunn i Teusina-freden, at de hadde skatteleggingskrav over innlandssiidaene på Sørfjellet i Finnmark, selv om de tidligere

i 1613 ga avkall på sine krav om havet, kystområdet og kystsamene. Landområdet (Finnmark) derimot, mente Sverige skulle deles likt, men under Nordlandsmøtet gikk Sverige med på at fjellryggen skulle tjene som riksgrense (Hansen and Schmidt, 1985:35, Johnsen, 1923:171) (Lappekommisjonen av 1897:18). Kart 3.2.1 viser hvordan landene forholdt seg til grensen mellom seg.

Kart 3.2.1 Området finskatene ble krevd og hvilke grenser rikene hadde for området. (Hansen og Olsen 2004:274)

I 1720 ble Norge og Sverige etter mye stridigheter enige om at det skulle utnevnes kommissærer som skulle regulere grensen etter de gamle fredstrakter og grensebrev. Dette ble ikke gjort og en lignende avtale ble igjen gjort i 1734, men først i 1736 klarte Norge å oppnevne tre stykker til dette arbeide, som ble redusert til en i 1739; Sverige oppnevnte en. Fra 1741 til slutten av 1767 var oberst Johan Mangelsen fungerende grensekommisær. De svenske grensekommisærer var generalmajor Stobbée i 1740-1747 og 1747-1767 var løytnant F. Chr. Knoff. Sekretærene for begge land var nordmannen Peter Smith og svensken Carl Gust. Friedenreich. Arbeidet om å gå i marka ble satt i gang i juli 1738 og arbeidet startet i sør og gikk nordover (Johnsen, 1923:154-155).

Peter Schnitler fikk arbeidet som eksaminator fra Røros og nordover i 1745. Hans arbeid er et stort verk hvor eksaminasjonsprotokollene utgjør syv volumer, hvor volum 5-7 utgjør Finnmarken (Johnsen, 1923:155). Schnitler fant ut at Finnmarkens amt besto av nordmenn, innflyttede kvæner, norske sjøsamer, norske fjellsamer og felles fjellsamer. I Kautokeino

begynte den kvænske bosetningen omkring midten av 1700-tallet og i Karasjok fant Schnitler syv kvænske familier. Han så den kvænske befolkningen som fastboende og likestilte dem med norske bønder og sjøsamer (Johnsen, 1923:157).

Schnitler delte landet inn i flere områder som er sikkert norsk territorium og fellesområde (se kart 3.2.1). Innlandet som tilhørte Norge, strakte seg opp Altaelven, 4 mil overfor Masi kapell på gamle Lappojärf distrikt, deretter til Jesjok, fulgte denne elven og Karasjok til sistnevntes sammenløp i Tanaelven, så til Fossholmen, deretter til sydøstlig retning over fjellene Sapesduöder, Galdoive og Jokovadda til nordre enda av Bolma-javre (Johnsen, 1923:158).

I Nord-Norge var ikke man bevisst på hvor landryggen gikk, som er en direkte årsak til at flere fjellbyer ble delt mellom Norge og Sverige (Johnsen, 1923:145). Også P. Schnitler var i følge Johnsen (1923:166) ikke sikker på landryggens beliggenhet og påsto at den sluttet ved Bældovadda. Ved riktig utføring av grensedragingen, ville Enare og Utsjoki (som ble delt i to av Tanaelven) tilhøre den norske Finnmarken, men siden dette ble utelatt på norsk side, tok Sverige begge lappbyene under Kemi lappmark, selv om de var på nordsiden av fjellryggen (Johnsen, 1923:167, Tegengren, 1952).

Under mye diskusjoner gjennom vitnesbyrdet på norsk og svensk side, gav oberst Mangelsen forslaget om grensetrekking slik den eksisterer i dag. Forslaget førte til at Avjovárri og Kautokeino tilhørte Norge og Utsjoki og Enare ble tilhørende til Sverige. Grensen skulle følge Skieččanjok (Skieččanjohka) og Anarjok (Anárjohka) inntil Karasjokutløp. Denne delingen av området hadde sin grunn i skattelister. Norges skatting av Utsjoki, Teno og Enare tilsvarte omtrent det samme som Kautokeino og Avjovárri skattet til Sverige (Johnsen, 1923:178-179, Tegengren, 1952:199). Etter mye skrivning fra både Danmark-Norge og Sverige etter hvor grensen skulle gå, samt konsekvensene for lappene med en grense og rettigheter og lignende, godtok Sverige i 1750 at riksgrensen mellom Sverige og Danmark-Norge i Finnmark gikk langs Skieččanjohka-Anárjohka-Kárášjohka-Tana (Johnsen, 1923:185)

Den dansk-norske staten tok den tradisjonelle finneskatten av kystsamene fra Beiarn i Salten len til Varanger i tillegg til et uvisst antall av innlandssiidaer på «sødre fjeld» og på «nordre fjeld» som vil si på Kolahalvøya (Hansen and Schmidt, 1985:12).

Russland eller Novgorodriket hentet skatt fra samene på Kolahalvøyen, Sør-Varanger i tillegg til de fleste av siidaene i Kemi lappmark og sannsynligvis de fleste av innlandssiidaene på

sørfjellet inklusivt Enare (Hansen and Schmidt, 1985:12). Dette innebærer Kautokeino og Ájovárre siida.

3.2.5 Grensestridigheter

Hans Olufssen ønsket i 1598 å bestemme sitt lens sydlige grense mot Sverige og fikk hjelp av en lapp tilhørende Kautokeino-område. Grensen han kom opp med begynte fra Reisenelvenskilder i Reisduoddar, like nordvest for riksrøys 309. Grensen de kom fram til i 1898 følger så det samme vannskillet/landryggen som riksgrensen i dag utgjør. Den følger vannskillet fram til Peldovadda (Bældovadda), før den fortsetter først sørover for å så endre retning sørøstover. Dette hadde innebært at Suondavara, Peldojävri, Kittilä, Sodankylä, Sombio, Kuolajävri, Kitka og Maanselkä kom til å ligge på grensen mellom Sverige og Danmark-Norge. Dette hadde ført til at flere av innlandssiidaene skulle skatte til Vardøhus len, men ingen av disse finnes som oppført på noen av de skattepliktige i lenets eldste bevarte regnskaper (Johnsen, 1923:145-146).

Det er viktig å påpeke at verken Hans Olufssen i 1598 eller noen andre før eller etter han har streket en riksgrense langs Skiecan (Skieččan), Anár og Tana elver. Denne linjen, som ble fastslått i 1751, har ikke tidligere eksistert som en riksgrense. Det var heller ikke noe forskjell på siidaene Kautokeino, Ávjovárri, Lahppojävri og Teno-lappenes syn på hvilken side av grensen de var på; heller ikke på motsatt side av grensen hos Arrisby- (Utsjoki) og Indiagerlappene var dette viktig. Den gamle grensen må ha gått på sørsiden av de overnevnte siidaene og ettersom landryggen blir referert til som riksgrensen så vil det være naturlig å følge dens høydedrag som går litt sør for Enaresjøen. Den dannet vannskillet mellom Enaresjø og Nord-Ishavet på den ene siden og Bottenviken på den andre siden (Johnsen, 1923:146).

Sverige fortiet sin kunnskap om den gamle og naturlige riksgrensen mellom Norge og Sverige i Finnmark på 1600-tallet og 1700-tallet. Dette gjorde dem fordi de ønsket eneherre-dømme over fjellsamene og inntil 1613 ønsket Sverige også en del av herredømmet over nordmennenes herred over sjøfennene og norske fjordområder. Sverige hadde på 1600-tallet utført et geografisk og kartografisk arbeid som beskriver den gamle grensen med fjellnavn og med de «*kyndigste lappers berättelse om theas gamle grænse helt til Bældovadda*». Denne grensen er henholdsvis ganske lik dagens riksgrense fra Finnmark/Troms fylkesgrense og helt til Bealdovadda. Fra Bealdovadda og utover skal grensen gå i østlig retning, følge vannskillet (landryggen) mellom Enare og Kemi lappmarker og grensene mellom lappebyene Peldojärf-

Somby i sør og Enare i nord inntil Solawara. Fra dette punkt dreide fjellryggen seg i sørlig retning til Jioware og Nådeneware, hvor man mente at den finske lappmark tok slutt (Johnsen, 1923:147-148,160). De svenske vitnene fra ca. 1640 stedfester den gamle grensen mellom Norge og Sverige sørafor Enare. En lignende vitnebeskrivelse finner man igjen i 1695, da fogd Niels Knag påsto at Kiølen er grensen mellom Norge og Sverge, «*som strekker seg fra Malanger og langs fjellet mot Indiager (Enare)og siden ned til Candalax (Kandalaksja, Russland)*». Senere, i 1738, informerte finner i Laksefjord og Porsanger at den gamle grensen mot Sverige gikk etter det de hadde lært og hørt av sine forfedre -«*ældgamle tider været til en fioldrygg, som ligger søndenfor fioldbyerne Kouticken (Kautokeino), Addevar (Avjovárri), Arrisby og Indiager, hvilket fiold kaldis Jauresduder eller Ennomsielge*» (Johnsen, 1923:148). Johnsen (1923) påpeker at man finner denne opprinnelige grensen opptegnet på en rekke gamle kart, men uten videre henvisning til hvilke kart som viser dette. Han nevner blant andre flere gamle karttegnere som har hatt sine varianter av hvordan fjellryggen (grensen) utartet seg i Finnmark. Det er flere eksempler til spesielle karttegninger over Finnmark, blant annet viser Isaac Olsens kart over Finnmark; at fjellryggen går sørfor Kautokeino til Bældovadda og videre i sørøstlig retning over Suolo Selkä, nordafor Kittilä, Somby, Savan Kiolds (Sodankylä), og Kiemsjavrrre (Kemijävri) lappbyer gjennom Nordfjellet til Karelen. Neste kartverk som nevnes er P. J. Wilsters kart fra 1719 hvor fjellryggen går som en bred kjede fra nordsiden av Torneträsk i Sverige i nordøstlig retning, nord for Peldojävri og Somby, sør for Enaresjø, og videre østover til Ishavet bortenfor Peisen kloster. Wilsters har sannsynligvis ikke regnet med at fjellryggen skulle danne en riksgrense og kuttet Vardøhus amt et godt stykke innenfor riksgrensen, slik at Kautokeino, Karasjok og Utsjoki står utenfor amtet, selv om de i følge kartet hans er tilhørende Finnmark (Johnsen, 1923:148-149).

Selv om både Isaac Olsen og P. J. Wilster tegner Finnmark inn til større områder enn det er i dag så er begge disse kartografene ydmyke i forhold til kartografen Gerh. Schøning kart fra 1751. Der omfatter det gamle Finnmarken dagens Nordland og Finnmark, størstedelen av de svenske lappmarker, hele Sørfjellet, større deler av Kemi lappmark, hele Kolahavløya og en del av Karelen (Johnsen, 1923:149).

Som tidligere nevnt, utførte Oluf Tresk undersøkelser på 1640-tallet hvor flere vitner påpekte at den gamle grensen gikk på landryggen/vannskillet mellom Kautokeino, Avjovárri og Enare på den ene siden og Torne og Kemi lappmarker på den andre siden. Johnsen (1923) antyder at dette er den mest sannsynlige grensen, ettersom flere kilder, blant annet lensregnskapene fra 1600-tallet bekrefter at Sørfjellsbyene Kautokeino, Avjovárri, Teno (Eskildby, Juxby),

Utsjoki og Indiager har vært relevante for Vardøhus len og ikke vært tilhørende til verken Kemi eller Torne lappmark, som Sverige senere påsto. Innlemmelsen av Indiager og Utsjoki i Kemi lappmark skjedde suksessviss i løpet av 1700-tallet og 1800-tallet (Johnsen, 1923:149).

3.2.5.1 Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller

Petter Schnitler utførte flere intervju med forskjellige folk for å fastslå grensen mellom Norge og Sverige. Han utførte undersøkelser fra sør til nord i Norge. Jeg tar for meg undersøkelsene han gjorde, som viser til grensen mellom Norge og Sverige i Øvre Anárjohka nasjonalpark i Finnmark. Disse stedene kan ses i appendiks 2-10, og de følger samme retning som de 11 punktene nedenfor, fra vest til øst.

Grenselinjen går gjennom høyder eller topp, over fjellryggen som heter Kjølen eller Landskjølen. Schnitler kom fram til at det var elleve navnsatte høydepunkter fra den vestre grensen til Øvre Anárjohka Nasjonalparks langs Kjølen til tuppen av indre Finnmark, Bealdovadda, som følger:

1. Maderoive
2. Modtatasoive (riksrøys 331)
3. Kalkovadda (riksrøys 332)
4. Parsoive (riksrøys 335A)
5. Borvoive (riksrøys 335C)
6. Gaikkem (riksrøys 336)
7. Rovdooive (riksrøys 337)
8. Seidekierro
9. Maselgaukie
10. Maselgoive
11. Bealdovadda/Laddegein

(Schnitler, 1929:404) Disse kan ses på appendiksene 2-6.

På dagens M711-kart finner man igjen noen av navnene med noen skriveendringer. Jeg har oppfattet nr. 1, Maderoive, som Maðeroaivi; nr. 2, Modtatasoive, som Muottahasoaivi; nr. 3, Kalkovadda, som Gálgovadda; nr. 4, Parsoive, som Barsoaivi; nr. 5, Borvoive, som Boaroaivi; nr. 7, Rovdooive, som Rávdooaivi; og nr. 8, Seiddekieirro, som Sieiddečearru. Nr. 6, Gaikkem, gjenfinner jeg ikke på kartet verken på finsk eller norsk side, men den kan være en form av navnet Gaikkihanjávri. Den siste av de elleve er Bealdovadda som heter det samme i dag.

Mellom Modtatasoive og Maderoive skal landskapet være myrlagt med flere små vann. I ett av vannene, Matekjaure, utløper elven Nullesjok i nord til Karasjok. I vannet Skomalopek renner elven sørover til Sverige (Schnitler, 1929:48 bind 3). På M711-kart viser det seg det er tre vann i dette område: Njullusjávri, Alitjávri og Muottahasjávri. Elven Njullusjohka har sitt utspring i Njullusjávri, men bekker til dette vannet kommer fra Alitjávri som ligger for det meste i Finland. Det er kun en liten del av vannet som ligger innenfor norsk grense. Ingen av disse vannene viser elver som renner sørover fra fjellet slik Schnitler skriver.

På neste punkt, Kalkovadda skrev Schnitler (1929:48 bind 3) at det er en slette. I østre ende av denne er det et lite vann som Karasjok har sin opprinnelse fra. Dette vannet ble kalt Landskiftevand i norsk tale, mens samene skal ha omtalt vannet som Auske-Suppetok. Jeg finner ingen vann ved Kalkadda som renner mot nord med denne beskrivelsen. Det er derimot to mindre vann øst for Kalkavadda som kalles for Rávdogorsa. Her renner elven Rávdojohka mot nord og treffer Karasjok som kommer fra sørøst.

Om Paresoive eller Parseoive skrev Schnitler ingen detaljert beskrivelse, men nordvest for dette fjellet finner vi det som i dag kalles for Karasjoks kilder under flere mindre navnløse vann og noen med navn.

Fra Borvoives østre del renner det en bekk mot nord til Gaunejaure som er Tanaelvns kilde. På den sørlige delen renner det en elv til Sveriges Kimeelv (antar at dette er en versjon av Kemielv) (Schnitler, 1929:48 bind 3). Boaroaivi ligger nord for dagens riksgrense, og den nærmeste riksrøysen er 335C som er vest for Gaikkihanjávri som ligger på grensen. Fra dette området renner det elver både til nord og sør som beskrevet ovenfor.

Gaiktem, et navn jeg ikke finner på M711-kart, beskrives som et fjell som har en bekk på dens nordlige del som renner til Gaunejaure og en bekk som renner sørover til Kimielv/Kemielv (Schnitler, 1929:48 bind 3).

Raudooive er et fjell som har et vann på sin østre side, som heter Roudojaure, hvor en elv renner mot nord til Tanaelvns løp. Et annet vann sørøst for det førstnevnte, heter Sperkojaure, hvor elven renner sørover til Kimielv/Kemielv i Sverige. Eidet mellom disse to vann skal være noen bøsseskudd langt (Schnitler, 1929:48 bind 3). På kart ser vi Rávdojávri som et av to vann mellom Rávdoaivi og neste grensefjell. Det andre vannet mellom disse, heter på kartet Sieiddejávri. Spierkojávri er et vann sør for Rávdojávri og er ikke langs grensen, men en kilometer inn i Finland.

Neste grensefjell er Seidekierro, som har bekker som renner mot nord til Tanaelven, mot sør til Kimielven/Kemielen i Sverige. Øst for denne er det en dyp dal, Maselgaukie, hvor elven Maselgjok utspringer og går nordlig i Skiekkem, eller Skietem elv (Skieččanjohka) og med denne til Tanaelv. Et steinkast herifra går det en annen elv som renner sørover til Kimielv/Kemielv (Schnitler, 1929:49 bind 3). Sieiddečearru, som det skrives i dag, har en dal på østsiden, men denne heter Palogorsa på finsk side; på norsk side har den navnet Sieiddegorsa. I dalen går det en elv som renner mot nord og som lenger nordøst møter elven Gallojohka og har fått navnet Njuollašjohka.

Tett på denne dype elvedalen nevnt ovenfor i østlig retning er Maselgoive. Fra dens østre side renner en bekk av det vannet som heter Storkaljaure, og løper i Nord-Maselgjok og sammen med den til Tana elv. Fra fjellets sørlige del renner en bekk til Kimielv/Kemielv (Schnitler, 1929:49 bind 3). På kartet heter dette fjellet Gálovárri på norsk side og Buollánvárri på finsk side. Sørøst for Gálovárri renner en elv som heter Gallojohka, som renner sammen med elven fra dalen nevnt ovenfor til den danner Njuollašjohka.

Siste punkt på listen er Beldovadda eller Laddegein, som er en slett mark uten skog. På vestre side ligger vannet Skiekkem eller Skietzemjaure. Fra vannet renner Skitzemelven nordover til Tanaelven, som den siste og østligste (Schnitler, 1929:49 bind 3). Bealdovadda heter Bealdoduottar på kartet og er en fjellvidde på norsk side av grensen. Selve grensen går til Muvračohkka som er like sør for Bealdoduottar. Nordøst for Bealdoduottar går elven Rádjajohka som renner i nordøstlig retning. Omtrent ni kilometer fra Bealdoduottar finner vi vannet Skiehččanjavri hvor Skiehččanjohka har sitt utspring fra. Rádjajohka renner til Skiehččanjohka og opptar den østlige Njuolasjohka før den renner nordover.

Schnitler skriver også ned områdebeskrivelser av stedsnavnet, deriblant på vann, elver og bekker. Noen av disse har navn som han skriver ned og andre ikke. Det ble også skrevet om Schnitlers informanter har sett dette område selv, eller om de har hørt om det av andre, noe som gjør at beskrivelsene av landområde virket mer troverdig.

Det er fra Bealdovadda og langs Skiehččjajohka Schnitler mener grensen mellom Norge og Sverige skal gå. Øst for dette er Indiagers (Enare, Anár) lappedistrikt som Russland har skatteinteresser i. Schnitler nevner at Vaskoelv er øst for Skiehččjavri og at elven renner tre dagsreiser inn i «*Indiager Vandz Vestre Botten*» (Schnitler, 1929:49-50 bind 3), som jeg har tolket som vestre del av Inarisjøen. Jeg kan ikke se en grunn til at denne elven skulle nevnes,

hvis Schnitler ikke selv var klar over at denne har blitt sett på som en grenseelv i gamle tider, og at den også fulgte en fjellrygg gjennom Indiager lappdistrikt. Schnitler skriver også at Inarisjøen er Finnmarks største ferskvann (Schnitler, 1929:68 bind 3).

4 Stedsnavn

Samiske stedsnavn er en viktig del av den samiske kulturlandskapen for forståelsen av den. I dette kapitlet skal jeg gjennomgå eksempler på hvordan samiske stedsnavn blir satt sammen og valgt, på bakgrunn av ressurser. Forskjellene i stedsnavn inne i parken og dens mangfold blir tatt opp og sammenlignet med viktigheten av lokal kunnskap. Lokalkunnskap kan forklare stedsnavn, fremstille nye stedsnavn og korrigere de eksisterende. Det er lokalkunnskapen som kan tilby arkeologien konkrete kulturminner, som er et viktig element i kulturhistorien og forskningshistorien. Begrunnelse for hvorfor den er viktig blir også tatt opp før kapitlet avsluttes med folketelling av 1865 og 1875 i Kautokeino kommune, som har stedsnavn som kan være tilknyttet parken.

4.1 Samiske stedsnavn

Når det er tilgjengelighet på historier, tradisjoner, sagn eller annen form for etnografisk data, er det mulighet for at utenforstående får et innblikk i menneske–natur relasjonen dem i mellom. Arkeologien kan brukes for å støtte opp sagn og historier der det finnes mulighet til dette. Ved mangel på informanter og sagn/historier, er vår neste kilde for et område arkeologiske utgravinger, stedsnavn og miljøinformasjon (Broadbent and Edvinger, 2011).

Det samiske språket er rikt på ord som beskriver terreng. En beskrivelse av slik terreng beskrivelse kalles for «*johtit bagadusa mield*» - å reise etter instruksjon. Slike instruksjoner (les terrengforklaringer) kan gjelde over milevis lange strekninger, men også kortere beskrivelser på noen meter til kilometer. Samene lærer ofte fra familiemedlemmer hvordan man skal orientere seg i naturen. Mens man er på tur, skal man legge merke til naturen rundt seg, lagre det i hukommelsen og se seg ofte tilbake. Dette fordi det skal være enklere å finne veien tilbake eller å reise på den samme stien ved en senere anledning. Det er heller ikke uvanlig at stedsnavn kan vise til forskjellig bruk og ivaretagelse av naturen. Mengden med stedsnavn kan gi oss hentydninger på hvor mye et område var brukt, og det er derfor vi finner flere navn jo nærmere dagens hus vi kommer (Solbakk, 2012:11,15).

I indre Finnmark er det de samiske stedsnavnene som dominerer. Navneledd som -*jávri* (innsjø), -*johka* (elv) og -*várri* (fjell). De fleste av de samiske stedsnavnene er sammensatt gjennom flere ledd. Første del av navnet kan gå igjen i flere nærliggende steder, som for eksempel *Rávdojohka* (Røyeelven), som har sitt utspring fra *Rávdojávri* (Røyevannet); like i

nærheten finner vi Rávdovárráš (Vesle Røyefjellet), og på motsatt side finner vi Rávdooiivi (Røyehodet). Det er heller ikke uvanlig å komme over stedsnavn med tre og fire ledd. Et eksempel på dette kan vi hente fra Karasjok; Buodđu-goade-vuoppe-njárga, som gir oss kunnskap på hvor det er, hva som er der og hva som bruker å bli gjort der; navnet betyr laksestengsels-gamme-kjos-nes. Flere eksempler på stedsnavn vil jeg komme inn på senere (Frette, 1995:119,124).

Samer har sett på naturen som ressurs både for sin egen ernæring og for byttevarer til andre grupper. Det samiske språket har et rikt vokabular innenfor landskap med flere ord som ikke kan oversettes til ett ord på et annet språk. Mange ord trenger også en forståelse av formen av ordet for at betydningen skal komme fram. Et eksempel på et ord som trenger flere ord for å forklare det er «*Luoppal*», som betyr et vann tilknyttet til en elv, gjerne i nærheten av større vann som har navneleddet –jávri på slutten. Det er også viktig å påpeke at selv med ord som kan oversettes med et ord på norsk, så kan betydningen ha en annen når det er brukt som stedsnavn. Det er heller ikke uvanlig at samiske stedsnavn har en fellesnevner. Som foreksempel Sieiddejohka og Sieiddevárri. Her er *sieiddi* fellesnavnet, og *johka* (elv) og *várri* (fjell) som beskriver hva det er snakk om. *Sieiddi* er navnet på en samisk offerplass, og kan være stein, kulp eller no annet som er spesielt for området. Et annet eksempel er Ákšolahpponvárri og Ákšolahpponskáidi, hvor Ákšolahppon er fellesnavn og *várri* og *skáidi* forteller hva det er snakk om. Forklaringen på fellesnavn er at de stedene det er snakk om er nære hverandre, og ikke har selv særpreg som gir den egennavn(Rankama, 1993:51-58).

Det er forskjell på hvordan folk ser og bruker naturen rundt seg. Samisk forhistorie er ikke som annen Skandinavisk forhistorie; den har et annet forhold til landskapet. Stedsnavn har i mange samiske områder blitt endret til det nasjonale språket, blant annet i Norge². Ergo har mange navn gått tapt på denne måten og den informasjonen de hadde er borte. Mye av samenes levemåte forsvinner med tiden i naturen. Spor etter rituelle handlinger kan være vanskelig å finne; eksempler på dette kan være steinsirkler, graver og forskjellige former av byggverk (Broadbent and Edvinger, 2011).

4.2 Stedsnavn i undersøkelsesområdet

Stedsnavn viser en tilhørighet, ikke nødvendigvis dagens tilhørighet, men en historisk tilhørighet (Broadbent and Edvinger, 2011). Dette kan man se i hvilken type navn man

² Her henvises til tiden før samisk ble et offisielt språk i Norge.

gjenfinner i et område. Jeg har valgt å dele opp typene i seks kategorier som viser klare indikasjoner til forskjellige bruksmetoder. Kategoriene vil forklares gjennom delkapittelene 4.2.1 fram til 4.2.6.

4.2.1 Navn på terreng, vann, myr, bekk og elver

Jeg har allerede nevnt leddene som hører til denne gruppen av stedsnavn, men vil nå ta for meg navn i Øvre Anárjohka nasjonalpark.

Vi finner navn med blant annet disse endelsene i parken:

-jávri	innsjø
-johka, -joh	elv, bekk
-jeaggi	myr
-njálbmi	mund
-gorži	foss
-fielbmá	stilleflytende dypt sted i en elv
-bohkki	sving i elv
-ávži	trang dal
-gorsa	elv i en trang dal
-várri	fjell
-čearru	viddehøyde
-oaivi	hode
Suttis- eller sudde-	råk i vann/elv/myr
-guoika	stryk

Disse er navn som vi kan finne på vanlige turkart og på nettkart over parken, men det betyr ikke at det ikke er flere. Vest i parken finnes det et område som har navneleddet *Suttis-* som nevnt ovenfor har betydningen «råk». Informant 1, 5 og 18 beskriver området som full av råk og farlige partier i vann og elveløpet, spesielt når det er mildt. Videre har dette område vært

bebodd året rundt i gamle tider, så informant 18 mener at det skal være mulig å finne flere gamle boplasser langs elven Suttessjohka.

Heavvojjohkka har fått navnet sitt fra at det er veldig dårlig is på elven og vann. Navnet viser at noen har druknet i elven eller vann som er tilknyttet elveløpet, men ingen av informantene kunne bekrefte en slik hendelse (informant 2, 3, 12).

Geađgečorru (Steinryggen) har fått navnet sitt etter store steinblokker, men den kalles for Geađgevárri (Steinfjellet) av de som bruker området (informant 5).

4.2.2 Menneskenavn i naturen

Menneskenavn i naturen eller i form av stedsnavn er heller ikke uvanlig. Menneskenavn kommer av en persons tilknytning til et bestemt område. Det kan også være slektsnavn på områder. Dette viser hvordan ressursene var delt ut blant de forskjellige forbrukerne i et større område. Inne i parken finner vi disse navn som har tilknytning til personer som er hentet fra nettkart og vanlige turkart over område. Disse er:

Jussen Nillas eanan	Jusse Nillas sitt -Eanan-land
Heaikkaeanan	Heikka sitt - Eanan- land
Kristiančoru	Kristian sin - čoru- en fjelltopp
Heihkkeniigoahtesadjii	Boplassen til Heaihka
Sámmolašbeaska	Sammol sin pesk ³
Sámmolašgahpir	Sammol sin lue
Ándevárri	Andersfjellet
Larsensahasavu	Larsen sitt - sag- stilleflytende del av en større elv
Lássesavu	Lasse sitt- stilleflytende del av en større elv
Hearráisavu	Herrenes- stilleflytende del av en større elv
Haihpa-	(Kommer fra et finsk ord)
Bálttojonguoika	Jon Baltto sitt stryk

³ Pesk: Kofte laget av reinskinn som har hårene utover for å holde varmen.

Den første kan være Nils Johansen Eira, f. 12.08.1876, d. 12.08.1958. Hans sønn ble kalt for Jusse-niillas Máhte, han het egentlig Mathis Nilsen Eira (Steen, 1986:88).

Den andre av stedsnavnene kan tilhøre en som ble kalt for Duommá-Heaihka, som skal ha bodd ved et vann på landtungen mellom Njuollašjohka og Skieččanjohka (informant 3, 5, 11, 12). Han skal ha hatt en boliggamme, fjøsgamme og en båt. Da grensen ble satt mellom Norge og Sverige skal Duommá-Heaihka velge tilhørighet til ett av kongerikene og bosette seg i det han valgte. Siden han hadde familie på finsk side av grensen, så valgte han å ikke bosette seg på norsk side (informant 11).

Kristian er et navn informantene ikke kunne fortelle noe om, men de antydte at det kunne være en som hadde kjøpt rein hos reindriftsfolk i området.

Heihkeniigoahtesadjii er sannsynligvis etter Ande Heaihka Guttorm som muligen er f. 1840 i følge informant 16. Heihkeniigoahtesadjii er omtrent 1 km utenfor parkens grense, men siden den er så nær parken, har jeg valgt å ta den med, ettersom brukerne av den boplassen mest sannsynlig har brukt området innenfor parkens grenser.

Sammol-navneleddet kommer sannsynligvis fra Sajjets-familien på finsk side; de hadde mange som het Sammol som brukte dette området. Et eksempel er Vulle-Sammol, som kommer fra finsk side og har gitt mange stedsnavn nedover elven Anárjohka (informant 10, 16, 18). Vulle-sammol har gitt navn til Vulleramolgorži (Vulle-sammol sin foss) som er oppover Skieččanjohka.

Ándevárri hadde mange forslag på hvem navnet kan ha vært etter, men med så mange forslag blir det feil å prøve å gjette seg fram til riktig person.

Larsensavu skal ha navet sitt etter en norsk gullgraver med navnet Nils Larsen (informant 10). Dessverre har jeg ikke klart å gjenfinne dette navnet i kilder om gullgravere i dette området.

Hearráisavu har fått navnet sitt etter historien om grensetrekkingen fra 1751. Da grensen skulle gås og dokumenteres, førte finlenderne grensearbeiderne nedover feil elv. De skulle nedover en elv som rant til Inarisjøen, men ble ført nedover Skieččanjohka. De oppdaget ikke feilen før mange dagers arbeid, og stedet der det ble oppdaget at de hadde dokumentert feil elv; kalles etter de store herrene som ikke visste bedre (informant 11, 13, 16).

Haihpa er en finsk benevnelse på en luring. Haipa-navnet finnes på flere steder i nordlige deler av parken som kan kanskje knyttes til en finlender som bodde under Gurbbeš; han skal ha lagd en lett gamme der av bjørketrær (Informant 16, 18).

Stedsnavn forteller oss ikke bare om selve området, men også hvem som brukte det og muligens når det ble brukt av dem. Her kan jeg nevne slektsnavn og slektskap som et viktig kunnskapsledd.

Stedsnavn som ikke er nevnt ovenfor, er stedsnavn som informantene har på forskjellige steder; som Sággečohkka eller Simmáčohkka (denne toppen er en del av Luossaoaivvit) har navnet etter Simmá Biret. Hun skal ha dødd under denne toppen etter en hard fødsel (Informant 1,5,6, 12). Skiene hennes skal stå under et overheng, hvis dem ikke er hentet (Informant 2). Hun skal ha dødd ved myra hvor dem bodde. Skal være bygde steinsatte ildsteder der, en av dem skal være fylt igjen for henne også. Hun het på norsk Berit Sivertsdatter Vars, som var gift med Anders Mikkelsen Sokki (Informant 3)(Steen, 1986:322).

Buljo (2002) viser til tradisjonell navngiving til spesielle steder. Buljo har eksempelet at hennes tante ble født på fjellet, ved den boplassen fødselen skjedde var det tre steder som fikk navn etter tanten som ble å hete Elle. Ved denne boplassen finner vil Ellečohkka, Ellejogaš og Ellejávri hvor alle symboliseres tantens fødested.

4.2.3 Dyr, fisk, fugler, insekter og planter som gir navn til naturen

Som nevnt tidligere, får vi ikke bare informasjon om selve område, men også om bruken i form av hvem eller hva som bruker område. Her kan man ta opp ressursbruk i naturen. Spesielt tre navn kommer opp her som en viktig matressurs for samer. Fiskene som nevnes er ørret, røye og sik, som er viktige fisker for innlandsområder. Som nevnt i forrige kapittel, hadde Ávjovárri flere av Tanavassdragets lakseelver som grenser eller innenfor grensene sine. Ørret og røye var svært ettertraktet blant samene, fordi det røde kjøttet minnet om laks (Fellman, 1906:121). Sik, derimot var en viktig matfisk på grunn av dens fete egenskaper. Den var også et viktig element i skattebetaling i noen siidaer, deriblant Suoenjelsamene. Sikens viktighet kan ses i forhold til hvor mange terminologi begreper samisk har på siken. I følge Qvigstad (1904) skal siken ha 13 navn, i parken er det det vanlige dagens begrep som er i bruk fra nordsamisk.

Rávdo-vuopmi, johka, skaidi, jávri	Røye, - skogområde, elv, landtunge, vann
Ealga-johka	Elgelven
Beana- jávrit	Hundevannan
Gumpe-goržži	Ulvefossen
Čuoihkka-suohkadas, duottar, maras	Mygg-tettingen (skogtetthet),vidde, morene
Geatke-jávri	Jerv vannet
Hearge-várri	Kjørerein fjellet
Čoarve-jávri, johka, várri	Horn/Gevir- vann, elv, fjell
Dabmot- jávri	Ørret-vann
Bošmiid-jávrit	Kvann-vannene
Čuovža- jávri, johka, luoppal, várri	Sik-vannet, elven, mindre vann, fjell
Guossavuovdi	Granskog
Soarvesavu	Tørrfuru - stilleflytende del av en større elv

Flere informanter kan fortelle om ildsted og boplasser på samtlige av disse stedene. Blant annet ved Rávdojávri skal det være flere gamle ildsteder (informant 5)

4.2.4 Reindrift, jordbruk og aktivitet

Stedsnavn kan også indikere hvilken bruk som har foregått på et område. Inne i nasjonalparken finner vi navn som viser til reindrift eller reinjakt. Noen navn ytterst i parken, langs elven Anárjohka, kan vise til jordbruk. Langs Bavttajohka finner vi eksempler på aktivitetsstedsnavn. Stedsnavn assosiert til reindrift, jordbruk og konkrete aktiviteter er følgende:

Naðđun- jeaggi, -johkka	Kure-myr, -elv
Heargevárri	Kjørerein fjell
Ákšolahppon-várri,-jávrit,-skáidi	Økse miste -fjellet, -vann,- landtunge
Njuvdindievvá	Smørepå-toppen

Hárdilanjávri	Terge-vannet
Ratkkavárri	Skille-fjellet
Bálggahanjávri	Et sted å holde reinflokken når det er varmt-vannet
Máðiiluopal	Sti- lite vann tilknyttet et større vann gjerne med bekkeløp
Gollevárri	Gullfjellet
Skuordnavárri	Gjerrig/ynkelig/ussel- fjellet

Flere av disse stedsnavnene har navn som gjør det enkelt å assosiere en aktivitet med stedet. Det gir oss en indikasjon på hva som skjedde der, eller hva toppen var brukt til, som for eksempel Njuvdindievvá, som kan være en pauseplass/matplass/rasteplass under turer til vedskog, innhenting av dyr, jakt eller annet. Stedsnavnet har derimot følgende historie tilknyttet seg:

To stykker kranglet over en løgn i Hárdilangielas. Den ene fryktet for livet og stakk av fra den andre. Den andre fikk tak i han som stakk av ved Njuvdindievvá, før han klarte å rømme og gjemte seg i Naddunjeaggi og Naddunjohka. Der var han gjemt i mange dager før han våget seg på bena igjen. Han ble tatt ved Hohttedievvá og der døde han. På den ene siden av Hohttedievvá er det en ur eller et lite stup og på bunnen av denne er det som om en del er murt igjen av steiner, flate heller brukt som byggeklosser. Klarer ikke å la være å tenke om han ene ble gjemt der. (informant 3, 7)

Heargevárri er et nyere tids navn. Det oppsto da Mattis Bær mistet (døde) en av kjørereinene sine på dette fjellet (Informant 11, 18).

Ákšulahppon-navnet har fått navnet sitt også etter en historie:

Anton Neumeier fra Østerrike var en rømling fra krigen under andre verdenskrig. Han skal ha vært en dreng hos flere reindriftsfolk på norsk og finsk side. Han tok småjobber her og der for å få mat. Han jobbet hos noen reindriftsfolk i Utsjoki; tror han bodde hos dem om sommeren. På vinterstid var han også dreng for noen på norsk side. Ved Ákšulahpponjávri skal han med noen andre bodd i lavvo og Anton skal ha mistet en kjempegod øks i ura ved vannet. Det var en virkelig god øks, kuttet alt man høgde i. Derfra har navnet kommet til. Anton var en kjernekar, en ekte tøffing. Han skal ha krøpet inn i et bjørnehi for å søke varme etter å ha gått gjennom isen engang. Han ble

funnet i bjørnehiet av andre som fulgte sporene hans fra råken han hadde falt i (Informant 3,7).

Ved vannkanten på Ákšulahpponjávri skal noen ha funnet en *geresnjunni* (sledetupp), og i følge et eventyr, skal noen ha mistet en slede/*geres* med sølv i dette område. Informant (2) antyder at det er mer trolig at det kan ha vært en grav og ikke tilknyttet noen eventyr, men at det var lenge siden informantene hørte om den hendelsen. Minner fra barndommen er ikke alltid noe å dra opp, men informasjonen som kom ut av informantens fortelling, er at det muligens er noe ved vannkanten på Ákšulahpponjávri.

Jeg har valgt å ta med hendelsesstedsnavn under aktivitet. I vannet Gavdnjajávri er det et nes som heter Girdinjárga. Navnet kommer fra at et fly etter krigen, mulig i 1952 skal ha landet eller styrtet på dette neset. Vraket har blitt fjernet fra neset i senere tid (informant 1,3,4, 11, 12, 18). Det var en Noorduyn Norseman Mk. VI som landet i vannet og var på oppdrag for den norske etterretningstjenesten. Landingen fant sted 03.09. 1952, og vraket ble hentet fra parken i 2002 av Norsk luftfartsmuseum som har planer om å restaurere flyet og ha den i utstillingen (luftfartsmuseum, pers.med. Birger Larsen). Navnet på selve vannet *Gavdnja* betyr «et skremsel» og vannet har store isflak som hopper seg opp og gjør isen utrygg; vannet er også veldig mørkt og dypt (informant 12).

Bálggahanjávri viser til at området rundt vannet var brukt til å kjøle ned rein på varme sommerdager eller i ly for myggen⁴.

Navn som ikke er nevnt ovenfor er navn som informantene har i området som Lohkanvárri (Tellefjellet) som ligger sørøst for Heavvovárri. Her skal man i følge informantene 4, 5 og 12 fra gammel av samlet flokken for å telle dem.

4.2.5 Husvære, boliger og fangstredskaper

Njuolašoavi	Pilspisstopp-høyden
Bisso-várri, -skáidi, -johka	Bli værende-fjell, -landtunge, -elv
Giellasan	Snareplass
Heihkeniigoahtesadjii	Heaihka sin boplass

⁴ Les mer om dette i Buljo (2002:148-149)

Ordet *bisso* kan ha betydningen et *gevær* (*bissu*). Det ordet har lite ellers å gjøre i parken, så jeg har valgt å oversette det med ordet *å bli værende* (*bissut*). Dette passer bra med informant opplysninger at elvebredden langs elven ofte blir bart tidlig og flokken og andre dyr stopper naturlig bak denne elven (Informant 1. 12, 13). Under reinflytting har informant 2 kommet over store steinkonstruksjoner langs denne elven. Steinkonstruksjonen skal ligne på kjøttgjemmer, men være mye større.

Ordet *giellasan* kommer fra ordet *giella* som kan oversettes til «*et språk*» eller «*en snare*». I følge informantene 10 og 11, skal dette være et godt område for rypejakt, som ble utført med snarer. På bakgrunn av dette oversetter jeg navnet til «snareplassen» med betydningen at noe blir fanget med snarer.

Nord i parken er det flere boplasser som informanter kan fortelle om. Blant annet på Heihkeniigoahtesadjii skal det være flere gammetufter som stedsnavnet indikerer og som flere informanter kan fortelle om (13, 14, 16). Heihkeniidgohtesadjii kan være etter Ande Heaihka Guttorm f. 1840(informanten (16) er ikke helt sikker på fødselsår). Guttorm-familien skal ha hatt boplasser i dette området. I Gurraávži er det en boplass med en ekkel hendelse bak seg som gir deg frysninger når man er i nærheten (informant 13, 14, 16). Ingen av informantene ville gå nærmere inn på denne ekle hendelsen, men boplassen bør være mulig å gjenfinne selv om hendelsen forblir hemmelig. Samisk folketro har den virkningen at folk fremdeles i dag har tro og respekt for den. Visse vonde hendelser skal ikke dras opp i nåtiden for å forstyrre hendelsen. Det hele går litt under ordtaket «*ute av syne, ute av sinn*».

Det er også flere steder som ikke har stedsnavn som viser til boplasser og aktivitet. Noen har stedsnavn som ikke er oppført på kart, mens andre ikke har stedsnavn som viser til noe annet enn terreng.

Det skal ha vært en gamme ved det nordlige vannet i Suttessvuopmi som heter Goahtesadjii, som betyr gammeplassen. I følge en av informantene var gammetuften synlig i 1952, men om den fremdeles kan synes vet informantene ikke (informant 3, 4)

I Guovttejonjálbmi (To elvers møte) skal det være en steinkonstruksjon som stikker opp av snøen på vintern (informant 7). Her har det blitt regisret gammetuft med steinovn, og det er er steinovnens øverste del som synes over snøen.

4.2.6 Religion

Ørnulf Vorren har tegnet inn fire offerplasser eller hellige steder innenfor dagens parkgrense på et av sine verk (Vorren, 1978). Tre av disse er på stedsnavn som har med den gamle samiske religionen å gjøre. En mulighet er at han har tegnet inn sine mulige formeninger at på disse stedene er det offerplasser siden navnet indikere det. Se kart 4.2.1, det er fire stjerner markert inne i den røde sirkelen som er Anárjohka nasjonalpark. En av disse offerplassene er beskrevet i kapittel 5.

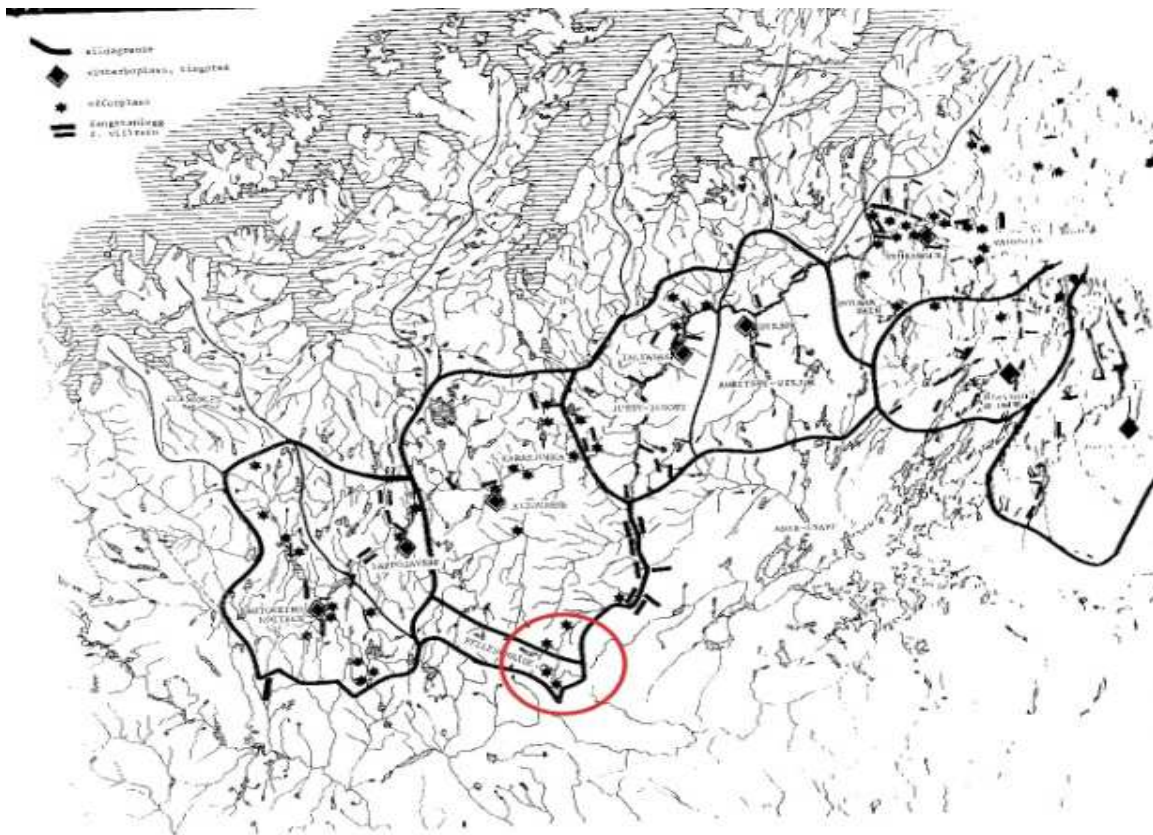

Fig. 2. Siida-område i indre Finnmark omkring år 1700.

Kart 4.2.1 Kart over siida-områder i indre Finnmark omkring år 1700

Seidde-johka, -várri, -čohkka

Offerplass-elv, -fjell

Basse-johka, -várri, -jávri, -vuovdi

Hellig- elv, -fjell, -vann, -skog

Under et kulturdokumentasjons prosjekt i Kautokeino i 1998 ble det utført en rekke intervjuer av folk om evakueringstiden, med tanke på hvor de dro. Det var intervjuer som fortalte om

postkjøring til de som bodde på fjellet meste parten av året. I dette prosjektet kom det fram at Arvo Vanhapiha sin mor og hennes tjenestepike kom over en *sieiddi* ved grensegjerdet mellom Finland og Sverige. På offerplassen skal det ha vært mynter som tjenestepiken plukket med seg, selv om hun ble advart og frarådet av Arvos mor. Etter å ha beveget seg et stykke fra offerplassen skal bona til tjestepiken ha sviktet. Hun kom seg ikke til hektene eller fra stedet før myntene hun hadde fjernet var returnert til offerplassen (Samisk-arkiv, 1998) . Om det var på en av Vorrens offerplasser moren til Arvo besøkte er usikkert, men Vorren har tross alt to offerplasser langs dette grensegjerdet som Arvo hadde nevnt. Muligheten for at det er flere offerplasser langs gjerdet er en annen mulighet, men disse har ikke blitt registrert.

4.3 Lokal kunnskap

Lokale brukere av et område er kjent for å ha egne navn på forskjellige steder utenom de navn som man finner på vanlige kart. Under intervjuene kom jeg fram til at det ikke er mye navnendring i parken, men forveksling av stedsnavn i området i stedet for.

4.3.1 Forveksling av stedsnavn

Stedsnavn endrer seg over tid slik bruken ofte gjør. I parken har flere navn byttet plass med andre nærliggende steder. Slik at de på et vanlig M711-kart fremstår som et navn, mens de som bruker område har et annet navn på samme sted. Tabellen nedenfor viser en slik bytting av stedsnavn, hvor første kolonne er hva man gjenfinner på kartet, andre kolonne er hva brukerne kaller det samme stedet og den siste kolonnen er hvilke informanter som har fortalt dette.

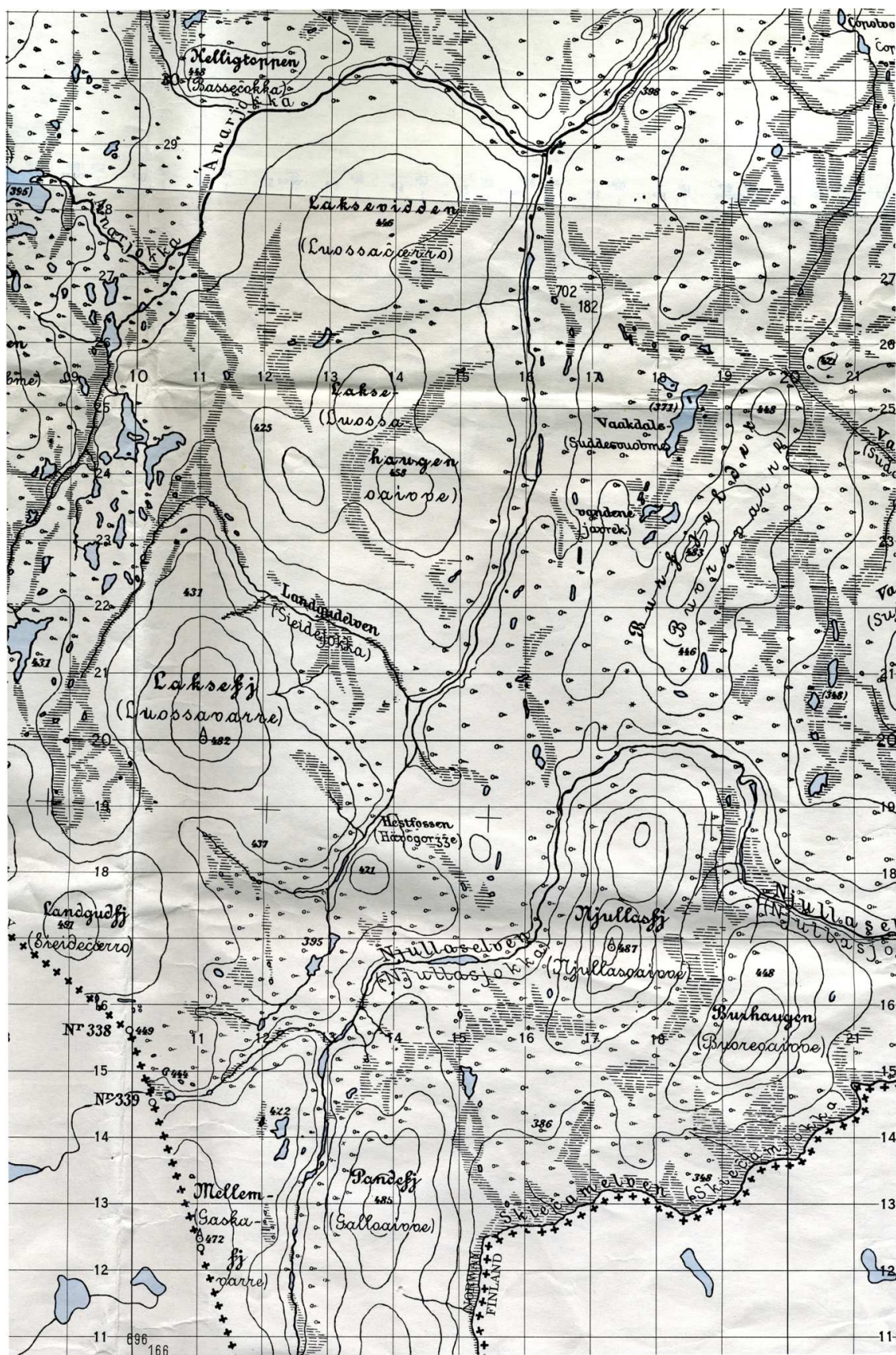
Tabell 4.1 Tabell over stedsnavn på kart, og navnene informanter bruker om samme sted

Sieiddevárri	Luossaoaivi	1, 2, 4, 5, 12
Luossaoaivi	Duolbavárri	1, 2, 4, 5, 12
Sággečohkka	Simmáčohkka	1, 2, 3, 5, 6, 12
Gálllovárri	Buollánvárri	1, 2, 4, 12
Rádjevárri	Gálllovárri	1, 2, 4, 12
Skieččanoaivi	Alavárri (Ala-Høyt)	1, 4, 5, 12
Sieiddegorsa	Buollángorsa	2, 11, 12

Buvroaivvi	Vuovddevárri	4, 5
Luossačearru	Skáidevári	4, 5, 12
Skáremaraš	Rissevárri	5
Nordlige Skárrejavri	Skárreluopal	5, 12

Noen av stedsnavnene som er i tabellen har også hendelser, historier og forklaringer tilknyttet seg. Jeg har valgt å ta med noen bemerkninger som informantene har sagt, for å vise noen stedsnavn som ikke lar seg forklare. Blant annet navneleddet *Luossa-* som betyr laks. Informant 11 påpeker at det ikke er laks så langt oppe i Anárjohka siden laksen ikke kommer opp Ulvefossen. Informanten mistenker at navnet er derimot feilskrevet og dermed har mistet sitt opprinnelige navn.

Kartet 4.3.1 viser området som kan ses på appendiks 6 og som man ser har flere steder endret navn eller blitt oversatt til noe helt annet enn det betydningen av det samiske navnet viser. Kartet viser tydelig feil oversetting av navn, som Heavvogoržži som har blitt oversatt til Hestfossen. På dagens kart (se appendiks 6) ser vi at stedet på kløften heter Heavvogorsa. Et lignende eksempel finner vi langs grensen. På kartet overfor heter elven Skieccamelven, mens på appendikset ser man at navnet er Rádjajohka. Den sistnevnte renner til den førstnevnte ved Skieččanjávri lenger øst. Fjellet Skieččanoaivvi har også endret navn på kartet ovenfor, hvor det heter Njullasfjellet, men i dette tilfellet er det ikke oversatt til norsk, Pilspisselven.

Kart 4.3.1 Kartet heter 171 Smahaugvatnet, Noarvas Hugstfjell og er Ta kart fra Reindriftsforvaltningen i Vest-Finmark, SATØ 140, mappe L0171 og er fra 1932

4.3.2 Nye stedsnavn

Informantene kunne også plassere flere nye stedsnavn på kartet som vi ikke finner på dagens kartverk. Siden oppgaven min ikke har en problemstilling for hvordan dagens navn oppstår og fremstår så har jeg valgt å kun ha med noen nye stedsnavn som informantene kunne vise til.

- Det er en liten høyde ved Skieččanoaivi (Alavárri) på vestsiden av Njuolasjohka som kalles for Ealgačorru. Årsaken til navnet er at det bruker å være mye elg på denne toppen (informant 1, 4)
- På nordsiden av Sieiddejávri er det et større vann som ikke har navn på kartet. Det vannet kalles for Namahisjávri (Navnløsvannet). På østsiden av dette vannet (Namahisjávri) er det en liten høyde som kalles for Alaeanan (Høylandet) (informant 1,5).
- Mellom Sieiddečearru og Sieiddevárri renner det en bekk østover. Den bekken kaller informanten for Vuollajohka (Ølbekken). Det skal ha vært en finlender som mistet en hel kasse med øl i denne bekken (informant 1).
- Rávdoluoppal er det største av vannene som Rávdjojohka renner gjennom før den møter Anárjohka (informant 2). Rávdoluoppal 1, 2 og 3 har numrene 387, 416 og 434 på M711-kart.
- Vest for Luossaoaivi og nord for Opmojeaggi er det en liten høyde som kalles for Gáfestallanvađđa (Kafeplassletta) og nordvest for Opmojeaggi er det er lite vann som vi kaller for Gáfestallanjávri (informant 2,4, 12).
- Mellom Skieččanoaivi og Rádjevárri er det en forhøyning som kalles for 4Ánde Maras (Informant 2, 5, 12).
- Opmojeaggi på Sieiddejohka kalles for Sieiddejohmohkki (Informant 4,5, 12).
- Anárjohka begynner ved Ulvefossen, på øversiden heter den Čearbmatjohka (Informant 7). En elv må møte en annen elv som synlig øker vannmassen i elven før den bytter navn. Elven som renner ut av Bosmiidjávri heter Bosmiidjohka; det er først når elva møter Heavvojohka ved Guovttejohnjálbmi at elven endrer navn til Anárjohka (informant 12).

Alle disse nye stedsnavnene plasseres inn i kartområdene som appendiksene 5 og 6 dekker. Det er flere stedsnavn som er nye sammenlignet med kartet og ingen av disse stedsnavnene er å gjenfinne på noen kart over området. Det er flere stedsnavn inne i parken enn det kart kan vise til.

4.3.3 Kulturminner

Ved hjelp av informantene kom det fram mye informasjon angående hvor det var kulturminner og hvor det kunne være kulturminner. De fleste av informantene nevnte en offerplass på Sieiddečearru. Mange kunne fortelle at offerplassen ligger utenfor grinden til grensegjerdet som går over fjellet, og at man ikke kan ta feil av offerplassen (informant 1,4,5, 7, 12). På vestsiden av Sieiddečearru ligger Sieiddejávri og Rávdojávri. Ved sistnevnte vann skal det være flere gamle ildsteder (informant 5).

På østsiden av fjellet går elven Heavvojohka, hvor det skal være flere fangstgroper. Fangstgropene fortsetter helt fram til hyttene i Heavvoávži, hvor hyttene står mellom dem. I samme område skal det også være flere kjøttgjemmer, noen i nærheten av fangstgroper og andre ikke (informant 12, 1). På ett av kjøttgjemmene som ikke var i nærheten av fangstgropene langs elven, kunne en av informantene være behjelpelig med GPS-koordinater (informant 2). Langs Heavvojohka finner man fjellet Heavvovárri, hvor en norsk rømling skal ha bodd i noen år. Rømlingen skal ha hatt en gamme der, men informant 1 kunne ikke fortelle noe om hvem eller hvor denne gammen har stått, men informanten antok at det var før 1900. Øst for Heavvojohka finner vi Njuollašjohka. På et høydedrag som informant 1 kalte for Ealgačorru (Elgtoppen) skal det ha bodd folk i gamle dager. Her ble det registrert ildsteder og et kjøttgjemme som passer overens med informantens opplysninger.

Når man følger elven Heavvojohka nedover til Guovttejohnjálbmi (To elvers møte), hvor den møter elven Anárjohka, informerte en (7) at det er noe der som er bygget av stein. Ettersom informanten kun hadde vært på det stedet på vinteren var det vanskelig å få mer informasjon ut av vedkommende på hva dette kunne være. Under registreringen ble det registrert en gammetuft her med stående ovn-pipeseksjon, som antageligvis er det som er bygget av stein som stikker opp av snøen.

I Bošmiidvuovdi er det gamle bosetninger etter flere generasjoner. Både sommer og vinterboplasser, som ofte lå ved bekker som ikke frøs på vinteren (informant 2, 3, 4, 5, 7). Det er også flere gamle hustufter og hytter ved nedre Bošmiidjávri (informant 5, 6, 7, 18). Dette var det stedet som ble raskest nevnt da det ble spurt om boplasser. Ingen av informantene kunne beskrive nærmere hvor i skogen boplassen eller boplassene skulle være, men hyttetomtene og hyttene ble registrert ved det nedre av vannene.

Under krigen skal flere ha evakuert i forskjellige retninger, et av disse stedene er Bassevuovdi inne i parken. Informantene 3 og 6 hevder også at det skal være eldre bosetning i denne skogen og Čuoihkaduottar, hvorav sistnevnte var en vinterboplass.

Rundt Noarváš-fjellet skal jegere ha laget gjemmer i lang tid for å hente kjøtt fra på vinterstid. Dette gjorde de fordi terrenget i området var tungt å gå i. Det skal også være spor etter bosetninger der, i følge informanter, og det skal være fangstgroper på vestsiden av fjellet (4, 7, 8). Ved Noarvášjávri har det blitt funnet to gamle årer til båt; informanten husker dessverre ikke av hvem eller når de ble funnet (informant 18).

Bissojohka er en av elvene som har sine kilder inne i parken. Reinflytting går over denne elven omtrent på samme plass hver gang. Det blir tidlig bart langs denne elven som gjør at reinen stopper bak denne elven under flyttingen; derfor har den fått navnet Bissojohka som betyr «å bli værende elven». Like ved flytteveien skal det være en stor steinsetting som ligner på et kjøttgjemme, eggformet, men som i følge informant 2 er mye større.

Ved Buolžajávri, som er rett utenfor parkens grense på nordvestlig del, skal det være flere kjøttgjemmer, og sannsynligvis er det fangstgroper der også. Noen av kjøttgjemmene skal være veldig store. Det skal være kjøttgjemmer ved Geadgeborrohčči også, som er på grensen av parken, og på sistnevnte skal det være flere fangstgroper (informant 8, 18).

Langsgående Bavttajohka elven ved parkens grenser er det også kjøttgjemmer og boplasser. Utenfor parken, i Lulešbáiki er det et dyrket jorde med fjøstuft og boligstuft (Informant 8,9, 11, 18). Denne boplassen skal være over 100 år etter det informantene kunne fortelle. Hvem som bodde der og hvor de dro var forskjellig etter hvem som fortalte historien.

Ved Šuojájávri som er nord i parken, skal besteforeldrene til moren til Nils Eira bodd. Informanten er usikker på hvor ved vannet (Informant 10) de skal ha bodd, men boplassen skal ha vært helårig. Vannet er omgitt av myr så det vil være lett å se etter tørre områder og undersøke dem etter boplassen, men det kan også være en god ide å spørre Nils Eira om han vet hvor morens besteforeldre bodde.

Videre skal det være boplasser som fra tiden før hyttetiden (ca 60-tallet) i Guorasjohka og Guorasávži (informant 14, 15). Det skal også være boplasser etter både lengre og kortere perioder ved Giellasanjohka, Gollegurra, Spierkojeaggi, og Čáskinčohkka, hvor ved sistnevnte skal være mulig å se rester etter et gammelt reingjerde (informant 15).

Informantene hadde ikke mer tidsperspektiv over boplassen utenom at de var i bruk før hyttetiden. Ën av dem husker å ha funnet en furu med skrift hugget inn i et tremerke ved Spierkojeaggi, men husker ikke hvor denne furuen sto. Tremerke skal ha vært høyt oppe (omtrent i 1.30m høyden) og vært omtrent en mannshand dyp innover i furuen. Videre ble det informert at det skal være fangtgroper nedover Čáskinjohka fra Bassejávri (informant 15).

I Ruovdegaldo er det boplass fra slutten av 1800-tallet etter folk fra Kautokeino. Nord for Ruovdegaldo er boplassen til Inga Eira sin far f. 1912 (informant 16). Disse burde også være mulig å gjenfinne hvis man gjør undersøkelser i området og intervjuer de riktige informantene.

Lokalkunnskap om kulturminner og arealbruk er et virkemiddel som Stine Barlindhaug (2011) har brukt for å øke kulturminner i Vestertana med omtrent 50 %. Hennes arbeid gikk ut på å involvere lokalbefolkningen som brukere av området i registreringen, ved både å intervju brukere og ha noen av intervjuobjektene med på registrering. Denne metoden mener hun er veldig effektiv og gir et stort innblikk i informasjon om tidligere arealbruk som kan gi et mer målrettet feltarbeid. Barlindhaug mener at det var en fremhevende sammenheng mellom informantopplysninger og det man fant i felt, og nevner at ved å ta med informanter på registrering i bestemte lokaliteter, kunne informanten vise ytterligere enkeltminner. I Vestertana ble det registrert 300 kulturminner, hvorav kun 30 var i Askeladden. I tillegg til disse ble det registrert 140 enkelttemner i Porsanger. Videre mener Barlindhaug at «... bruk av intervjuer er spesielt egna som metode i forhold til samisk landskapsbruk og kulturminner, da kunnskapen knyttet til areal og ressursbruk 100 år tilbake i tid fortsatt finnes blant folk» (Barlindhaug and Pettersen, 2011:26, Barlindhaug, 2013) Buljo (2002) viser også til viktigheten av å bruke lokal kunnskap. Kunnskap hos samer har oppstått og forsettes å deles gjennom muntlig tradisjon, slik at mye av denne kunnskapen vil ikke komme til syne.

Det er ikke bare i det å finne og registrere kulturminner at lokalkunnskap kan komme til nytte, men også om bruken av områdene. Opplysninger som kan komme frem under intervjuer med tradisjonsbærere kan være et viktig supplement til opplysninger i eldre etnografiske kilder. I prosjektet *Samiske hellige steder* ble det gjennomført intervjuer, registrering og dokumentasjon av samiske hellige steder. Et samisk hellig sted ble definert som steder eller lokaliteter som er eller har blitt forbundet med fortellinger og praksis tilknyttet samenes gamle religion. Slike steder finnes i flere ulike naturformasjoner, landskapselementer og menneskelagde formasjoner. Det kan være alt fra en stein, flere steiner, kløft/hule i berg eller

fjell, innsjø, elv, kilde, tre, skog, labyrinter, ringformete offersteder og hellemalerier. Kildehenvisninger om at et sted er et samisk hellig sted, nevnes arkeologisk kilde som kan vise det i form av offergaver, skriftlige kilder med opplysninger om offerpraksis eller andre handlinger tilknyttet stedet, muntlige kilder som forteller om stedet som hellig og stedsnavn som kan brukes som en indikasjon(Myrvoll, 2012).

Sveen (2013) har også brukt intervju i sitt arbeid om muntlig tradisjon og stedsnavn i Tromsø. Hun var overveldet over informantens hukommelse om blant annet stedsnavn. Etter å ha systematisert arbeidet sitt, viste det seg at hun hadde samlet inn over 400 stedsnavn i Tromsø kommune og henviste at Qvigstads verk *De lappiske stedsnavn i Troms Fylke* fra 1938 kun inneholdt 78 av disse stedsnavnene. Hennes tolkning på forskjellen i antall stedsnavn er at Qvigstad brukte kun informanter som var sjøsamer, mens Sveen brukte reindriftssamer. Det er forskjell på hvordan sjøsamer og reindriftssamer så på et område og hvordan de brukte det. Videre påpeker hun at informanten husket mye fra kulturminner som boplasser, gjerder, melkeplasser og offersteder. Gjerne med videre informasjon som hvem brukte og deres siida tilknytting (Sveen, 2013).

4.4 Folketellinger

Folketellingene fra Kautokeino i 1865 og 1875 har følgende stedsnavn som kan være lokalisert inne i nasjonalparken. Ettersom stedsnavn blir glemt og mindre brukt i nyere tid, er det vanskelig å si konkret at disse er i parken. Det er ingen nedtegnelser hvor gården/stedsnavnet er i forhold til dagens kjente stedsnavn.

Bassevuovdi (Helligskogen) er et vanlig navn i samiske områder. Det er en Bassevuovdi midt inne i parken, like ved Bosmiidjávri, og en like utenfor parken ved Anárjohka ved Angeli (det finnes flere steder med samme navn, som i Troms, men de blir ikke relevante for denne folketellingen). Gården Bassevuovdi hadde seks registrerte fjellfinner bosatt: Familien Per Nilsen Gaup (f. 1805 d. 1873) og hans kone Ragnhild Mathisdatter Sara og deres barn(Steen, 1986:117).

Gården Rajejogas hadde to familier bosatt: Nils Aslaksen Skum (f. 1819 d. ukjent) og hans kone Elen Persdatter Guttorm (f 1824 d. ukjent) og deres seks barn(Blix, 1987:190). Den andre familien var Erik Aslaksen Eira og hans kone Ragnhild Johnsdatter Somby og deres barn. Jeg har ikke funnet mer informasjon om denne familien. Rajejogas kan være et navn på Radjejohka som går helt i sør parkens langs dagens grense. Radjejohka betyr grenseelv på

samisk. Et annet alternativ kan være Roggejohka som er oppover Kautokeinoelven hvor Roggejohka vil være en sideelv som kommer fra sørøst. Et siste alternativ er Rágesjohka, en sideelv til Iešjohka mellom Iešjávri og Šuošjávri.

Gården Suddesjohka skal ha hatt fire familier bosatt i følge folketellingene. Familien Aslak Mathisen Lanko (f. 1842 d. 1920), hans kone Marith Andersdatter Skrind (f. 1842 d. 1867) og Ragnhild Mathisdatter Lanko som bodde sammen med dem (Steen, 1986:212). Den andre familien som var registrert der var Aslak Andersen Skrind (f. 1827 d. 1882), hans kone Marith Mathisdatter Bældovom (f. 1801 d. 1898) og deres barn. De hadde også en Annund Aslaksen Bældovom (f. 1838 d. 1878) boende hos seg (Steen, 1986:402). Den tredje familien var Aslak Persen Sara (f. 1831 d. ukjent), hans kone Ragnhild Andersen Skrind i følge folketellingene, mens Kautokeino slektsbok viser navnet Ravna Andersdatter Skrind (f. 1833 d. 1868) (Steen, 1986:271,309). Alle disse er inngifte eller i familie på en eller annen måte med hverandre. Den siste av de fire familiene er Johan Jakobsen Hætta og hans kone Berith Maria Aslaksdatter Gaup og deres to barn. Suddesjohka har også to alternativer, hvorav en er i parken og en utenfor. Suddesjohka kan være parkens Suttjesjohka som er en sideelv inn i Skieččanjohka, eller det kan være en liten bekk på nordsiden av Holgavárre sørvest for Kautokeino.

Noarvásvarre er den siste gården som har et stedsnavn som jeg gjenfinder inne i parken. Den gården hadde to familier bosatt under folketellingen 1875: Familien Ole Persen Nango (f. 1817 d. 1900), hans kone Marith Persdatter Utsi (f. 1823 d. 1889) og deres barn (Steen, 1986:230). Den andre familien var Johannes Johansen Kemi (f. 1829 d. 1919), hans kone Anne Aslaksdatter Skum og deres barn (Steen, 1986:176, Blix, 1987:258). Her har jeg ikke funnet flere alternativer for hvor navnet kommer fra. Noarvasvarre passer bra med det høyeste punktet i parken, Noarvváš.

5 Kulturminner

Her gis det oversikt over de fire lokalitetene, som det ble registrert flest kulturminner på. Bilder som viser hvilken forfatning kulturminnene er i, og kart som viser hvordan kulturminnene ligger spredt på lokaliteten.

5.1 Eksisterende kulturminner

Som nevnt innledningsvis har det ikke blitt foretatt en arkeologisk kulturminneregistrering inne i parken. Det har derimot vært en sporadisk registrering ved ytterkanten av parken ved Karasjok kommune, sannsynligvis ved dokumentering av Helligskogen-området, hvor det er registrert mangfoldige kulturminner. Registreringsrapportene av slike registreringer er veldig mangelfulle. Noen er beskrevet kun med antall kulturminner under ett stedsnavn, mens andre har et koordinat som gjør det mulig å plassere dem på kartet. Den første byr på flere problemer. I kapittel 4 viste jeg at et område kan ha flere navn og et navn kan finnes flere steder som eksempelvis Bassevuovdi/Helligskogen. Når registrering blir utført, er det viktig å ha med navn på lokaliteten, men koordinater vil føre til at jobben med å plassere det på kartet blir mye enklere.

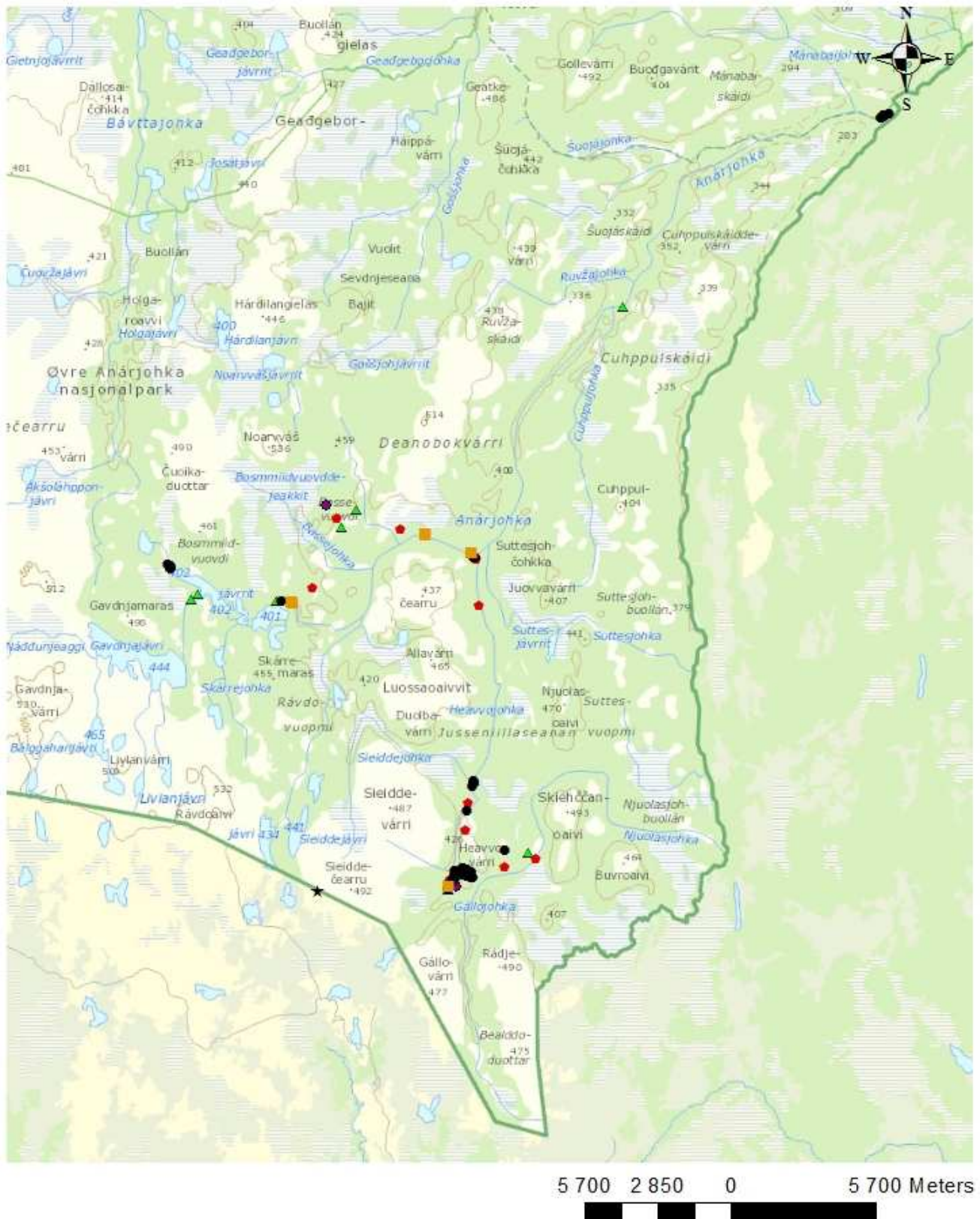
I følge rapporter fra Riddu Duottar Museum (RDM) og Tromsø museum (TM), har det vært registrering oppover Anárjohka opp til Skieččanjohnjálbmi. I følge rapportene fra RDM skal det være 19 fangstgroper, 1 gullgravegrop, 8 skytestillinger, steinaldertuft og offersted ved Skieččannjálbmi.

På kulturminnesøk databasen har det senere kommet inn tre registreringer langs grensen til parken. Registreringene er gjort av SNO (Statens naturoppsyn) under befaring av grensen. Alle tre er steinkonstruksjoner som SNO har kalt for kjøttgjemmer. Det er også bilder i databasen. To av kulturminnene er ved Buolžajávri, hvor flere informanter nevnte at det skulle være kjøttgjemmer og fangstgroper.

5.2 Nye registreringer

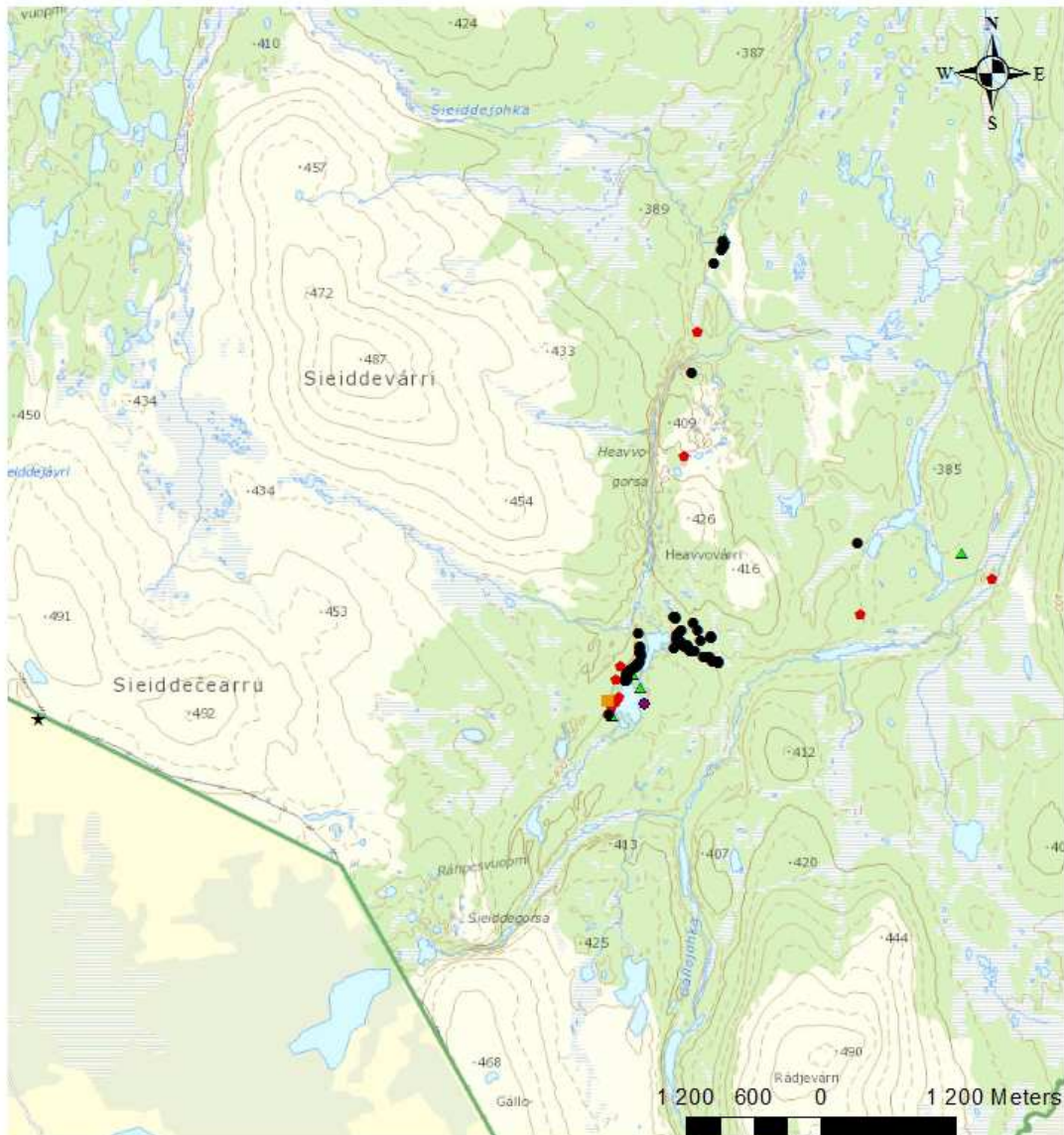
Registreringen av nye kulturminner ble gjort sommeren 2013 av Kjersti Gjerde Krogsæter, Ole Isak Eira, Fred-Ole Nyborg og meg selv over tre uker. Det ble registrert mange nye kulturminner, spesielt fangstgroper og kjøttgjemmer. Noen kulturminner av nyere tid ble også

registrert som en gammetuft med tilhørende groper og gjemmer som mulig kan være fra gullgravere tidlig 1900-tallet (pers. med. Einar Niemi, Ivar Bjørklund og Keth Lind).

Kart 5.2.1 Kartet viser alle registreringene gjort i parken 2013

5.2.1 Heavvojohka

Innhold

- ▲ Arran
- Fangstgroper
- Hustuft
- Kjøttgjemme
- ★ Offerplass
- Steinsetting
- Tremärke

Kart 5.2.2 Heavvojohka

Man kan se på kart (5.2.1, 5.2.2 og 6.3.1) at fangstgropene går langs vannene langs Heavvojohka mellom mindre høydetopper før de sprer seg ut som armer i et åpent område. Kjøttgjemmene ligger ved det nordlige vannet og er i flertall og store i størrelse. I følge informanter skal det fortsette med fangstgroper i sørlig retning til riksgrensen. Landskapet tilsier at det er stor mulighet til at dette stemmer og hvis man ser på kart 5.2.2 er det en god del fangstgroper på finsk side som danner store fangstannlegg. Kulturminnene i dette området strekker seg vidt i landskapet, og jeg har derfor zoomet inn på hvor fangstanlegget er og ved hyttene. Kartet (5.2.2) viser også en offerplass rett over grensen til Finland.

Offerplassen er lokalisert et par meter inn på finsk side. Den har gitt navn til nærliggende fjell, høyder, vann og elv. Bilde (5.2) viser offerplassen sett mot Norge. Gjerdet som ses på bildet er reingjerdet som går langs riksgrensen. Offerplassen er en steinhaug, og størrelsen på steinen varierer fra mindre steiner til kampestein. Den er tydelig påbygd flere steder, høyeste punkt som er på en kampestein er på ca. 3 meter, diameter på hele haugen er omtrent 10 meter. Det er bygget inn flere gjemmer i steinhaugen. På flere steder i haugen finnes det lommer hvor det er mynter, mynter som finske mark, norske kroner, euro, og noen uidentifiserbare mynter. Se bilde 5.2 og 5.3 for å se bilder av mynter som var lagt på en steinhylle og noen som er kastet ned i sprekker i de store steinene.

Bilde 5.1 Offerplass på Sieiddečearru. Foto: Tina Solbakken

Bilde 5.2 Mynt i en av offerplassens mange sprekker.
Foto: Tina Solbakken

Bilde 5.3 Mynter lagt på en steinhylle bak kampesteinen på offerplassen.
Foto: Tina Solbakken

De fleste av fangstgropene ble registrert langs Heavvojohka, helt i sør ved to vann. Kart (6.3.1) viser forstørret utklipp av dette område. Kartet viser flere kjøttgjemmer langs det sørlige vannet. Det ble registrert syv kjøttgjemmer her tett i tett med hverandre. Sannsynligvis har dem en tilknytning til fangstanlegget.

Bildet 5.4 viser to av fangstgropene for å gi et inntrykk av hvor nært noen av fangstgropene var. Det er en tredje grop inne i buskene på høyere side.

Bilde 5.4 Fangstgrop. Foto: Tina Solbakken

Det har blitt utført undersøkelser for å se om det er forbindelse mellom fangstanlegg og elver i Finnmark. Det viste seg at de fleste av fangstanleggene som var registrert på Askeladden var nærmere enn 500 meter fra en stor elv. I Kautokeino var 49 % av fangstgropene nærmere enn 250 meter fra en stor elv, og i Karasjok var 78 % nærmere enn 250 meter fra en stor elv. Dette viser at anleggene er tilpasset den omkringliggende topografien som elveløp, terrassekanter og dalfører. Disse har sammen med et gropsystem fungert som et effektivt fangstredskap. Topografien er en integrert del av fangstanleggene og med på å karakterisere dem (Myrvoll et al., 2012, Myrvoll et al., 2011).

Datering av fangstanlegg kan egentlig bare fastslås av datering av selve fangstgropene. Anlegg har ofte blitt datert ved datering av nærliggende boplasser. Bruken av fangstanlegg har et tidsspenn over flere tusen år. Dateringer med C-14 prøver viser en bruk fra 5000 f.Kr. til 1600 e.Kr og det skal være påvist en lignende spredning i tid i Nord-Sverige av fangstanlegg (Myrvoll et al., 2012, Hansen and Olsen, 2004).

Lokalkunnskap må bli sett på som en ressurs for arkeologene også og brukes når det kan. For Skandfer (2009) er det viktig å akseptere gyldigheten som kommer fra samisk lokalkunnskap om fortiden, landskapet, kulturell- og ressursforståelse. Ved å ha et konkret kulturminne i samenes eget landskap, opparbeides informasjon om dette kulturminnet som kan gi arkeologien en større forståelse av samenes fortid. Arkeologer forventer gjerne å finne kulturminner på tørre steder og virker forundret når dem ikke finner. Under prosjektet med å registrere kulturminner i Hálkávárri skytefelt i Porsangmoen ble det kun registrert 17 fangstgroper, selv om området er 80 km² (Barlindhaug et al., 2007).

5.2.2 Guovttejohnjálbmi

Kart 5.2.3 Guovttejohnjálbmi

Guovttejohnjálbmi / To elvers møte har flere forskjellige kulturminner. På den ene siden av elven Anárjohka (elven som går øst/vest retning) ser vi et få tall av fangstgroper, med noen få nyere tids ildsteder som vi ikke har registret. Her ble det også registrert et kjøttgjemme i en skråning som var veldig overgrodd. Det er elvene Hevvojohka og Anárjohka som møtes her.

På motsatt side av Anárjohka litt lenger nedover, fant vi to gammetufter med to nærliggende gjemmer, hvorav én fremdeles inneholdt gjenstander. Denne har blitt tolket som en gamme etter gullgraving i følge Lars Ivar Hansen og Einar Niemi; Tromsø Museums Keth Lind er også enig i at denne tolkningen stemmer.

Bildet 5.6 viser kjøttgjemme som ble registrert på sørsiden av elven. Den har ytre mål 2,5 m og indre mål på 1 m. Oppbygningen er ca. 40 cm på det høyeste. Neste bilde (5.7) viser gammetuften

Bilde 5.5 Overgrodd kjøttgjemme
Foto: Tina Solbakken

med steinovn. Pipen målte 1x1 m. i diameter og 1,5 m høyt. Pipen er bygget i nordøstre del av gammen. Tuften er rektangulær og måler 6x3,5 m. Veggene består av stein, never og torv.

Like i nærheten ble det registrert to gjemmer, hvorav et av dem inneholdt gjenstander som kan gi uttrykk for gullgravere som har søkt lykken her. I gjemmet er det funnet spader, raker,

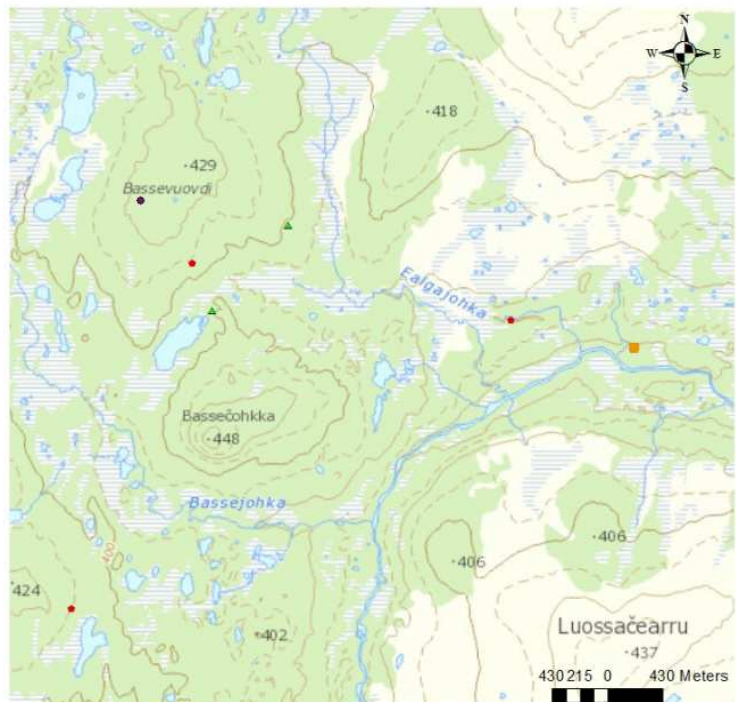
Bilde 5.6 Gammetuft med steinovn blir registrert av Ole Isak Eira.
Foto: Tina Solbakken

Bilde 5.7 Gjenstander i et gjemme ved gammetuften.
Foto: Tina Solbakken

gryter, sinkbøtter og andre tunge gjenstander, se bilde 5.8.

Lengre opp i elven finner vi hytten til en av informantene, han har tre bygg til på hyttetomten sin utenom den hytten han bruker i dag, hvorav to er av eldre standard. Det er også spor etter en hytte som har brent på tomten hans, i følge han selv så brant hytten på 1980-tallet. Det er flere overgrodde ildsteder, alle steinsatte. Mange av disse viste han ikke noe om. Ved hytten går det en liten bekk som ikke fryser på vinteren. Hytten ses på kart 5.2.4 helt i kanten på høyre side (oransje firkant). På samme kart ser vi område på vestsiden av

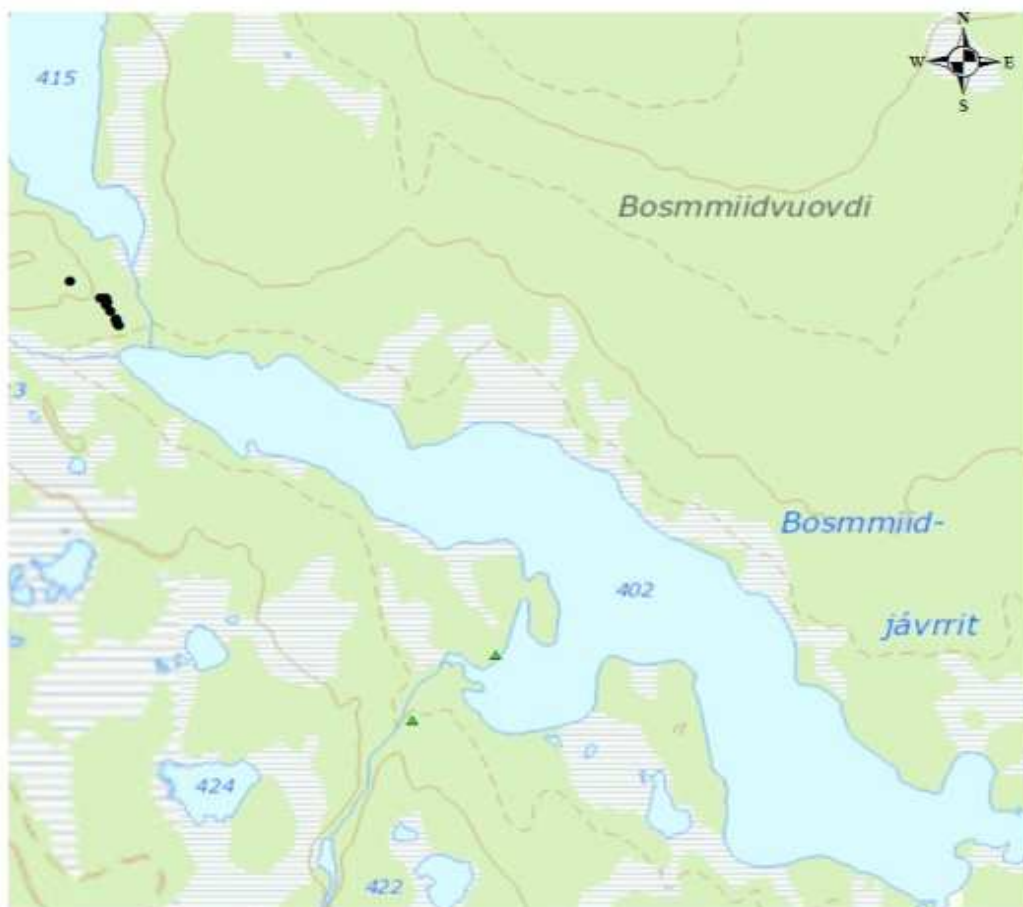
Innhold

- ▲ Arran
- Fangstgroper
- Hustuft
- Kjøttgjemme
- ★ Offerplass
- Steinsetting
- Tremerke

Kart 5.2.4 Bassečohkka

hytten mot Bassečohkka/Helligtoppen. På denne toppen var det et nyere tids ildsted som ikke ble registret som trolig har vært brukt til elgjakt, for utsikten fra denne toppen mot myrene var utmerket. Bassevuovdi er det område det skulle være bosetninger etter informantopplysninger. Det var også hit noen evakuerte under andre verdenskrig. Som kartet viser ble det registrert to arran i dette område, samt en steinsetting og et gjemme.

5.2.3 Bossmiidjávrit

7000 70 Meters

Innhold

- ▲ Arran
- Fangstgroper
- Hustuft
- Kjøttgjemme
- ★ Offerplass
- Steinsetting
- Tremerke

Kart 5.2.5 Bosmiidjávri

Innhold

- ▲ Arran
- Fangstgroper
- Hustuft
- Kjøttgjemme
- ★ Offerplass
- Steinsetting
- Tremerke

Kart 5.2.6 Bosmiidjavri med utløpet til Anárjohka

Bošmiidjávriit er et område som har blitt mye brukt. Ved det største vannet ser vi på kart 5.2.5, at det er fangstgroper mellom det store vannet og et vann i nordlig retning som ikke er navngitt. Øst for dette vannet er Bošmiidvuovddi, som er et stort skogområde hvor det i følge flere av informanter skal være flere helårs bosteder. Uten nærmere beskrivelse enn at de er i denne skogen, lykkes det oss ikke å finne dem under registreringen. Ved elven Gavdnjajohka ble det registrert to eldre árran (ildsted). Den helt nede ved elveutmunningen består av ni synlige steiner, omtrent 70 cm i diameter, og overgrodd av dvergbjørk. Den andre som ligger litt lengre opp i elven har 8 steiner synlig, 70x60 cm, og overgrodd av krekling, se bilde 5.8.

Ved det nest største vannet (kart 5.2.6), ved elveutløpet av Bosmiidjohka er det flere hytter og rester etter hytter. En av hyttene som vi fant hustuften etter ble hentet fra Ahkkanasjohka og fraktet dit på 1960-tallet. Videre er det to hus som ikke er i bruk der, et uthus og bolighus. Begge har fått husmaterialet laget for hånd som bilde 5.9 viser.

Bilde 5.8 Håndlaftet tømmer

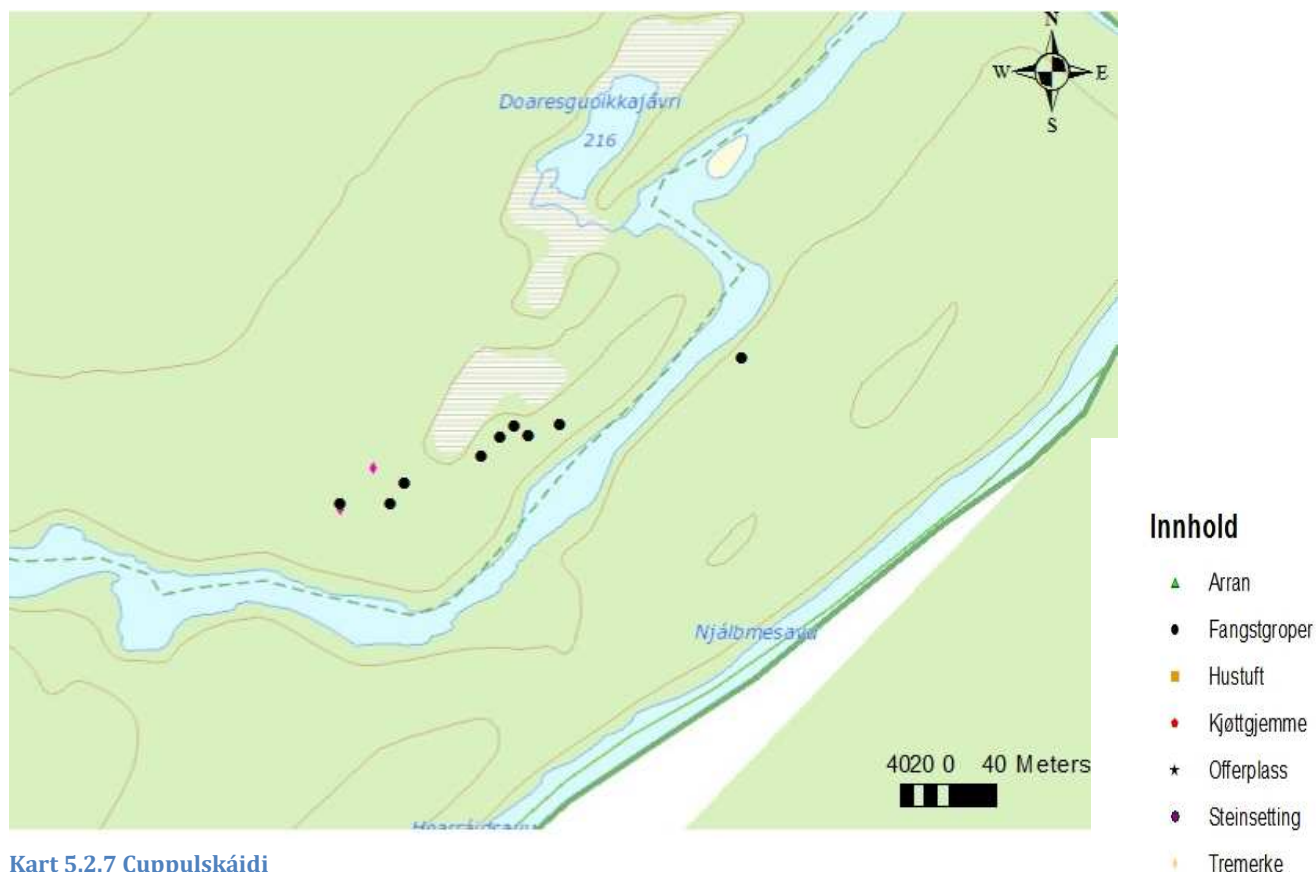
Den hytta som er fra 1970-tallet som er åpen og er den som ligger nærmest vannet. Like ved den sistnevnte hytten fant vi buestenger til *bealjegoahti*, disse var gamle og begynt å bli til

jord i den ene enden. Ingen visste om disse stolpene, men noen informanter fortalte at det var noen som ikke gjenfant stolpene sine på 1960-tallet.

Bilde 5.9 Ildsted

5.2.4 Cuppulskáidi

Kart 5.2.7 Cuppulskáidi

Skieččanjohnjálbmi er der hvor Skieččanjohka og Anárjohka møtes. Der skal det være en rekke kulturminner ifølge rapporten til RDM. Ifølge Qvigstad skal det være en offerplass på denne landtungen hvor elvene møtes, «*Auf einen Bergrücken zwischen den Flüssen Anarjohka und Skieccanjohka soll eine Steinplatte, ca. 1.5 meter lang und ca. 1 meter breit, ca 1/4 uber der Erde auf drei Steinen ruhen. Sie ist von einem Bogen von Renttierhörnern umgeben*». (1926:345). Oversatt, vil det ha denne betydningen «*På et høydedrag mellom elvene Anarjohka og Skieccanjohka er en steinplate, ca 1,5 meter lang og ca 1 meter bred, ca 1/4 hviler på tre steiner over jorden. Det er omgitt av en bue av*». Denne ble ikke funnet på ytterste delen av landtungen, men muligheten at den befinner seg lengre inn på landtungen er til stedet.

Tilbake til rapporten til RDM som tilsier at det skal være flere andre kulturminner her. Kart 5.2.7 viser at det ble registrert noen fangstgroper og et tremerke. Som man ser var ikke fangstgropene på landtungen men på vestbredden til Anárjohka.

Det kartet ikke viser, er at det er en hengebru over Anárjohka til landtungen. På begge sider av elven finnes det flere store steinsatte ildsteder av nyere tid. Etter informasjon fra SNO, er dette et område som har blitt brukt til elgjakt.

Her er man såpass langt nede i elvedalen Anárjohka at vi finner furutrær. Her kommer tremerke inn i bildet og det ble registrert to stykker her sammen med fangstgropene. Tremerkene viser tydelige huggspor.

Bilde 5.10 Fangstgrop og furu med tremerke

6 Analyse og diskusjon

Dette kapitlet skal ta for seg diskusjonen og besvare problemstillingen som er beskrevet i innledningen. Første del tar jeg for meg stedsnavn og bruken av, fortsetter til lokalkunnskaper, og avslutter de delene med hva de har å gi til arkeologien. Neste del i kapitlet vil omhandle kulturminner, deres relasjoner til hverandre, og til første del av dette kapitlet. Til slutt vil jeg skrive hvorfor jeg mener at stedsnavn, lokalkunnskap, kulturminner og arkeologi hører sammen.

6.1 Stedsnavnanalyse

Stedsnavn er en viktig del av et folks historie. Det er også viktig for å forstå av et landskap og landskapshistorien. Det vi i dag kan se på turkart som M711-serien og kart på nettet, er kun en del av et landskap. Man kan finne mange feil på kart som vi anser som sanne eller feilfrie. Mange stoler blindt på at kart gir oss et fullstendig inntrykk av et område, dette gjerne uten å se på stedsnavnene man ser på kartet. Man kan få mye informasjon ut av stedsnavn, som advarsel for dårlig is, farlige fjell, brukshistorie og ressurser som er tilgjengelig.

Det er mulig å se et folks relasjon til naturen og dens viktighet ved hjelp av stedsnavn. Noen folkegrupper har et enormt utvalg av ord som beskriver naturen og naturlige endringer i den. Afable og Beeler (1996) påpeker viktigheten av å se på stedsnavn når det er snakk om områder med naturbefolkninger med at stedsnavn er et hovedelement i overlevelse i naturen. Denne overlevelsesteknikken blir overført gjennom muntlig tradisjon som sagn, eventyr og legender. Grunnlaget for stedsnavn er ofte det som kan ses, men her er det viktig å nevne at ikke alle ser det samme når de ser ut over et landskap. En jeger vil se etter hvor han kan finne bytte sitt, en bonde vil se om jorden er fruktbar, en nomade vil se om det tilfredsstillende kravene for en kort bosetning, og noen vil se på området som skummel villmark. Alle har forskjellige oppfatninger som kan spores tilbake til ens egen forståelse, erfaringer og tradisjoner.

Vi finner likheter med hvordan folkegrupper med nær tilknytning til naturen gir og bruker stedsnavn. Afable og Beeler (1996) har et godt eksempel som vi finner i stor grad i Norge. Geografiske navn som *øvre* og *nedre*, *nordlige* og *sørlige*, som betegnelser for vann og myr er. En annen variant av denne typen navnesetting er nummerering av vann som kommer i rekker.

Evenkifolkegruppen har elvene som et viktig element i livene sine; derfor har de mange navn til å beskrive elvene. Stedsnavn kan fortelle alt fra hvor elven starter, hvor den slutter, dybde, lengde, svingete, rett, kald, varm, gjørmete, rent og lignende. Sidene elvene er så viktige for evenkiene, har stedsnavn på land også en assosiasjon til elvene, som elven med bjørketrærne, elven gjennom engen, elven med høye elvebredder på østsiden. Sirina har et utsagn som jeg finner merkverdig; Evenkiene gir ikke stedsnavn for sin egen del, men for at andre skal kunne orientere seg i landskapet deres (Sirina, 2006). Det samme kan vi gjenfinne hos inuittene som har ordtaket at så lenge man kan stedsnavn kan man ikke gå seg vill, men det er ikke det viktigste å kunne stedsnavnene, men å lese naturen i den grad at å feiltolke kan gi fatale konsekvenser (Collignon, 2006a, Collignon, 2006b). Evenkiens utsagn om at de ikke gir stedsnavn for sin egen del, men for de andre som orienterer seg i landskapet er spesielt.

Jeg tar det som en selvfølge at de *andre* er nabogrupper og grupper som orienterer seg gjennom eller har fellesområder med evenkiene, men stiller meg åpen til at det kan være andre grupper innenfor evenkifolkegruppen som deler området. Da vil utsagnet ha en mening i den forstand at den andre evnkigruppen vet områdets bruk for den første evenkigruppen. Det blir motsigende at de andre gruppene (ikke evenki) sannsynligvis også vil gi navn til samme området og sted som evenkiene ettersom de også er brukere av det samme området. Det er ikke gitt at de andre gruppene vil bruke de navnene evenkiene har gitt, eller at de kan språket til evenkiene. Utsagnet blir da for meg ugyldiggjort ettersom det ikke er sikkert at andre brukere behersker språket eller at de har navngitt enkelte stedene etter egen bruk og ikke trenger evenkiens stedsnavn.

Evenkiene bruker sannsynligvis stedsnavn på samme måte som andre naturbefolkninger, og gjennom muntlig overføring av sagn og tradisjoner, kommer stedsnavn og lokaliteter frem til de nye generasjonene. Her kan jeg også nevne Solbakk (2012) sin beskrivelse av å reise etter instruksjoner. Disse instruksjonene, som beskriver terrenget eller området man skal bevege seg i, beskriver landskapet etter hvilken rekkefølge man møter forskjellige naturformasjoner (fjell, elv, kampesteiner, myr og lignende) og hva man ser. Jeg påpeker igjen at det er bakgrunnen til den som vandrer som blir utgangspunktet for å «lese» eller forstå landskapet. En som er ukjent i et område skal kunne gjenkjenne instruksjonens forklaringer som går gjennom hele reiseinstruksjonen. Stedsnavnene som nevnes gjør da at den som forstår språket stedsnavnene er på ikke vil ha noe problem med å vandre i området.

Samiske stedsnavn har samme funksjon som de nevnt ovenfor. Som gjennomgått i kapittel 4, har parken flere stedsnavn som har tilknytning til de forskjellige underkategoriene som bruk, ressurs og myter. Det at man i dag kan finne understøtte for noen av disse navnene ved hjelp av arkeologi, verifiserer at navnsetting ble gitt av en logisk grunn. Navn blir ikke gitt på måfå og man kan kunne få mye informasjon om et område kun ved å analysere av stedsnavn. Stedsnavn er dynamiske og vil i flere tilfeller kunne endre seg til det ugjenkjennelige. Noen av årsakene til slike endringer kan være endret bruk av området, en ny folkegruppe som ønsker tilhørighet til området, eller slutt på bruk av et område, erstatte eksisterende stedsnavn, forveksling av stedsnavn og lignende. Det sistnevnte har funnet sted i parken og gjør det vanskelig å danne seg et mentalt kartbilde med riktig stedsnavn på riktig plass. Fjellhøyder som er delt med riksgrensen bør ha samme navn på begge sidene av grensen. Det er ikke tilfelle med en av høydetoppene inne i parken (se appendiks 6). På norsk side heter toppen Gállovárri, mens den på finsk side heter Buollánvárri, som også er det navnet informantene bruker på dette fjellet. På finsk side finner vi også et vann som heter Buollángorsajávri og Buollángorsa; sistnevnte heter på norsk side Sieiddegorsa. Schnitler har et annet navn for denne dalen mellom fjellene; Maselgaukie. Dette ordet har jeg ikke funnet i noen samiske ordbøker, men fikk etter hvert forklaringen at ordet betyr et landsskille. Landskapet endrer seg fra dette punktet, eksempel fra kysten og innover mot vidda, da må man over et område som kalles *masealgi* og sannsynlig er et låneord fra det finske ordet *maaselkä* (pers. med. Ole Isak Eira).

På hver side av grensen finner vi navn med samme førsteledd som fjelltoppen har på sin side av grensen. Dermed ender det med at fjelltoppen har to navn som deles av riksgrensen. Ordet Gálllo betyr panne/hode og et slikt navn beskriver gjerne formen av fjellet. Navnet på finsk side, Buollán betyr brent og kommer sannsynligvis fra at det har brent i dette området og gitt navnet til stedet. Dessverre har jeg ikke fått dette bekreftet fra noen informanter, men navnet kan være eldre enn deres kunnskap og bakgrunn i området. Hvis det har brent i dette området kan en jordprøve kanskje bekrefte dette og samtidig gi oss kunnskap om hvor gammelt stedsnavnet er fordi navnet ikke kommer til å være eldre enn brannen som gav navnet til fjellet. Dette har selvsagt feilmarginen at det kan ha vært flere brannen gjennom tiden, slik at en datering av stedsnavnet vil være umulig.

Schnitler skriver at Inari-sjøen er den største innsjøen i Finnmark, men Inari-sjøen befinner seg i dagens Finland. Det virker veldig merkelig at Schnitler skriver dette, selv om han er med på å sette opp grensen langs Skeiččanjohka. Han nevner også Vaskoelven, som ifølge

informantene har vært den opprinnelige elven grenseopptegnerene skulle gå, men ikke gjorde. Hadde dem gått opp Vaskoelv, så hadde Inari-sjøen blitt en del av dagens Finnmark. Da ville Schnitlers påstand om at innsjøen er den største i Finnmark vært riktig. Vaskoelven følger det man i dag ser på som resten av Kjølén eller fjellryggen mot Ishavet (se kart 3.2.1). Jeg tror ikke det var meningen at grensen skulle gå der man finner den i dag, på bakgrunn av grenseintervjuene Schnitler, hentet informanter uavhengig hvor de bodde. Det var de som brukte området som skulle bli norsk. Det er selvfølgelig ikke mye arkeologisk å gjenfinne i dette, men det er et historisk innblikk i områdets historiske debatt. Tilhørighet over området som denne oppgaven omhandler.

Analyser av stedsnavn kan gi oss en mengde informasjon. Når man ser på hvordan de nevnte folkegruppene innledningsvis har satt navn på områder og steder, vil analyser fortelle arkeologene eller forskerne informasjonen som kan skule seg bak stedsnavnet. For det er jo folkegruppens forhistorie man ofte søker ved arkeologiske undersøkelser i visse områder.

Ved noen tilfeller kan et stedsnavn indikere hva man kan finne i et område. Et eksempel på en slikt er offerplassen som ble registrert ved riksgrensen på Sieiddečearru/ Landgudvidden (Vorrens oversettelse). Ved denne vidden finner vi også Sieiddejávri og Sieiddejohka. På eldre kart kan vi se at de to sistnevnte ikke er skrevet inn, men selve Sieiddečarru har hatt sitt navn, selv om mange andre stedsnavn har endret seg (se kart 4.3.1). Hvis man sammenligner dette kartet med dagens kartverk, kan man se flere forskjeller. Blant annet har Skieččanoaivi, som vi finner på dagens kart, blitt kalt for Njuolasoaivi (Pilspisstoppen), mens dagens Njuolasoaivvi, som er litt lenger nord for Skieččanoaivi heter på det eldre kartet Buovrevárri (Burfjellet). Buovrevárri kan vi også gjenfinne på dagens kart, men sørøst for Skieččanoaivi. På det gamle kartet står denne toppen som Buovreoavvi (Burtoppen). Her må jeg påpeke at dagens brukeres navn på Skieččanoaivi, er Alavárri (høyfjellet), som kommer av bruken av fjellet. Fjellet har fire høydedrag på 487, 491, 450 og 493 m.o.h. Fjellet skal ha blitt brukt til å «bálgahit eallu» oversatt til høyviddebeiting eller alpinbeiting for å unngå varmen og mygg om sommeren. Navnet Alavárri, med forklaringen tilsier at området var brukt om sommeren også og ikke slik flyttemønsteret til reinen er i dag. Sørvest for Gavdnjajávri finner vi et stedsnavn som har nettopp forklaringen i navnet, Bálgahanjávri. Betydninger at beitingen foregår langs vannet, som har flere høydetopper rundt seg. Disse to navnene viser til en eldre bruk av området, nemlig reingjeting i området på sommeren. Da er det snakk om et helt annet flyttemønster av reindriften enn den vi i dag ser.

Buljo (2002) er også inne på *bálgahan* områder, og beskriver områdene med lite vegetasjon og at snøen ofte blir liggende lenge. Gjerdet som danner grensen her ble satt opp 1957, og er dermed ikke med på å fysisk skille norsk og finsk område i to før senere. Årsaken til at gjerdet ble satt opp var fordi den finske reindriften brukte grenseområdet på sommer, mens den norske brukte den på vinteren. For å stoppe beiting året rundt ble gjerdet satt opp og grensen ble sperret for flytting av rein over landegrenser. Dessverre finnes ingen av disse navnene på noen av de eldre kartene som jeg har sett på, og de nevnes ikke av Schnitlers protokoller. Det betyr ikke at navnet ikke var i bruk allerede på det tidspunktet, men at de ikke var i nærheten av det som de tolket som grensen mellom landene. Navnet kan også ha sin oppkomst etter villrein som trekker seg til et bestemt område for å slippe unna myggen og varmen.

Dette viser at det er flere måter å hente informasjon fra stedsnavn, men at det er en mengde feilkilder som man må tenke på før man bruker dem. Ved å se på det eldre kartet ser man at mange stedsnavn har endret navn og byttet navn seg i mellom. Slike har vi i tabell 4.1, hvor flere av stedsnavnene vi finner på dagens kart har blitt byttet eller forvekslet rundt ifølge informantene. Det er ikke noe riktig og galt i denne sammenheng, det viser en stadig endring, en konstant bruk. Det kan være bygget på misforståelser og feiltolkninger ved kartlegging av området, men det er lite vi i dag kan gjøre med det, utenom å faktisk lære av det. Vi som brukere av kart er med på å bevare feil stedsnavn på kartet når man referer til stedsnavn som står på kartet, selv med viten om at de ikke er korrekte. Når vi i dag er klar over hvilken informasjon vi kan få ut av stedsnavn og lokale kunnskaper (som jeg kommer tilbake til), blir det dumt å ikke bruke dette effektivt til tolkninger og forskning der det er mulig. Alle forskningsmetoder har sine svakheter, men det er ved slik bevisstgjøring av svakhetene at utvikling av nye metoder finner sted og gir flere muligheter for ny forskning.

Stedsnavn er ikke viktig kun i forskning, men også med at stedsnavn representerer historien til et område. I noen tilfeller er det viktig å kunne henvise til historiske bekreftelser av bruken av et område. Eksempel på dette vil være dagens etterfølgere at Jusse Niillas, som har gitt navn til et sted inne i parken. Hans etterfølgere vil kunne vise til deres families bruk i et konkret område, deres historie. Selv om de i dag holder til i Čoarvejohka, som også er inne i parken. Heaihkaeanan er et annet eksempel som kan brukes her: Selv om jeg ikke har noen bekreftelse på at det var Dummá-Heaihka som bodde der, vil jeg anta at sannsynligheten for det er stor. Han etterkommere skal i dag være bosatt i Finland etter informantopplysninger,

men det vil sikkert være godt for dem å vite hvor boplassen til deres far, bestefar eller oldefar var. Det er noe viktig i det å vite hvor man kommer fra.

Stedsnavn kan også være hjelpelig ved ressursbruk, som er en viktig del av hvordan folk skulle klare seg. Parken inneholder flere vann; noen av disse har navn etter fiskeart. Det er to fiskearter som går igjen i hele parken. Disse er *dábmot* (ørret) og *rávdo* (røye). De to fiskeartene er ikke de eneste å finne i parken. I de fleste av vannene inne i parken er det stor sjanse for å få gjedde, sik og store abborer. Jeg må påpeke at det er de røde fiskeartene som har gitt navn til vann og elver, og ikke de hvite, med ett unntak; Čuovžajávri (Sikvannet). En mulig forklaring på dette er at ørret og røye inneholder mer energi og vitaminer enn de hvite fiskene gjør, og dermed blir det viktig å vite hvor man kan få tak i dem. Fet fisk, som ørreten, er en viktig kilde til vitamin D, som igjen blir viktig i et område som har lite sol store deler av året. Stedsnavn vil da hjelpe brukere av et område å finne de ressursene i nærområde.

Andre typer stedsnavn som man bør nevnes er advarende navn og muligens lurenavn. Inne i parken har vi navnene Suttet- (råk), Heavvo- (drukne), Opmo- (bunnløs myr) som forteller brukerne at isen ikke er trygg, og at man må være varsom. Heavvojohka kunne ha indikert at elven har farlige strømninger og derfor farlig, men etter selv å ha brukt denne elven som reisevei, vil jeg heller vært usikker på den på vinterstid enn på sommeren. Elven er veldig grunn flere steder og med lite strøm, men har noen få lengre og dypere områder som informanter har knyttet navnet og hendelser til. For å gi et fatalt eksempel på steder med advarselnavn som ikke ble tatt hensyn til, kan skredulykken i Kåfjord i 2012 nevnes. Her omkom fem personer etter å ha blitt tatt av skrev på fjellet Sorbmegáisá. Navnet alene forteller meg som kan samisk at man ikke burde ferdes der. Order *Sorbme-* kommer fra ordene *sorbmanit* (å omkomme), *sorbmet* (å myrde/drepe), *sorbmi/sorpmi* (dødsulykke). Neste ledd *-gáisá*, betyr «et høyt fjell» eller «en tind». Stedsnavn gir informasjon så lenge bruker er villig til å ta denne informasjonen til seg. Navnet til dette fjellet indikerer klart og tydelig at fjellet er farlig og ikke nok med at det er farlig, men at det er livsfarlig. Det er tragisk at det må ulykker til før folk blir observante på advarsel i stedsnavn. Jeg vil understreke at disse grunnordene nevnt ovenfor brukes bare i forbindelse hendelser hvor mennesker er involverte. Det har derfor ingen sammenheng med ulykker med dyr eller lignende å gjøre.

Stedsnavn kan dessverre også villedde. Luossaoivvit og Luossavárri (se appendiks 5) er to slike navn inne i parken. De ligger like ved Guovttejohnjálbmi, hvor Anárjohka og

Heavvojohka møtes. Første leddet av navnet, *luossa* betyr laks. Laks er en viktig del av matkilden i indre Finnmark og har gitt navn til flere steder nedover lakseelvene, men nettopp her er det ikke laks. Laksen kommer ikke høyere opp Anárjohka enn til Gumpegoržži (Ulvefossen) som er langt nedover i elveløpet. Ingen av disse høydene minner om laksen i utseende, men en av informantene nevnte av navnet på disse kan være feilskrevet av de som tegnet kartene eller samlet inn stedsnavn. Et annet ord som passer bedre for området i følge informanten er *luosta*. *Luosta* betyr en lys eller lysere stripe på siden av reinen. Det kan være at disse høydene har en lysere steinsort som kan danne striper, eller at det er flere linjer med reinlav som gir striper og derfor navnet. Disse høydene har ingen navn på de gamle kartene jeg har sett på, så hvor navnet *Luossa*- kommer fra blir vanskelig å forklare. Navnet slik det står i dag kan lure enkelte til å tro at dette er en god lakseplass eller at fjellene har en formasjon som kan minne om laksen. Et annet eksempel på lurenavn, som flere kanskje har hørt om er, Fiskeløsvannet (et kjent lurenavn for et vann med god fisk i), og dette på navn som man vet det er fisk i. Dette har jeg ikke funnet eksempler på i samiske stedsnavn, men jeg tviler ikke på at de eksisterer av den grunn. Jeg har ingen tro på at det er gamle navn derimot, for i gamle siidaordninger delte man mat for å klare seg. Da virker det unaturlig og unødvendig å skjule et godt fiskevann med slike lurenavn.

Menneskenavn på steder er ikke uvanlig i samiske områder. Inne i parken finner vi noen slike, noen som jeg har kan ha funnet den riktige eieren til, mens andre har jeg funnet forslag til. Samiske personnavn gir oss veldig ofte flere navn. Som nevnt i 4.2.2, ble sønnen til Mathis Nilsen Eira kalt for Jusse-Niilas Máhte, som forteller at hans egennavn er Mathis, mens hans far ble kalt for Jusse-Niilias. Dette viser en tilhørighet, en nærhet og slektskap. Eksempler på slike stedsnavn finner vi langs alle elvene. I dagligtale kan vi finne navn som gir deg navnet på vedkommende sist, mens de første navnene er foreldrene til vedkommende. Dette viser en tilhørighet til begge foreldre. Det at noen bruker kun ett av foreldrenes navn, kan komme av at ved presentasjoner til fremmede bruker det navnet den fremmede har størst sannsynlighet for å kjenne.

Noen har navn etter hendelser som noen i familien gjorde for mange generasjoner tilbake. I indre Finnmark er det flere slike slektsnavn, eller hendelsesnavn. Slike navn kan komme fra en bestefar var sterk som en bjørn og fikk kallenavn etter det, eller at noen hadde en som var flink til å sy, eller at de kjørte postbilen i bygda. Noen navn kan muligens tolkes som en form for offentlig navngiving. Mange navn blir sett ned på og det er sikkert mange som skammer seg over navn som de har blitt påført av andre fordi noen i slekten gjorde noe for lenge siden.

Fremdeles så er en slik form for navngiving en del av historien til befolkningen i indre Finnmark. Et annet eksempel på personnavn inne i parken er Simmá Biret čohkka, som er en av høydene til fjellet Luossaoivvit (appendiks 4), se forrige side. Det opprinnelige navnet på toppen er Sággečohkka (Pinnetoppen), men mange informanter fortalte at dette navnet brukes ikke og de vet ikke hvor Pinnetoppen-navnet kommer fra. Simmá Biret čohkka navnet har en forklaring, også etter en hendelse; denne gangen med en mulighet for datering av navnet: Simmá Biret, eller Berit Sivertsdatter Vars som hun het på norsk, skal ha dødd under fødsel under denne fjelltoppen⁵. Familien skal ha bodd ved en av bekkene fra denne toppen, og det skal være flere steinsatte ildsteder som bør være mulig å finne. En informant forteller at et av ildstedene kan være fylt igjen til minne om henne⁶.

Man skulle vite hvem man var og hvor man tilhørte. Det var viktig for samene. Det å holde på slektskapet, og for finne partner utenfor. Mange kan sin egen slekt flere generasjoner tilbake og historien bak hvorfor de har fått enkelte navn. Det gir dem trygghet å vite dette, for det er en arv de bærer med seg. Alle familier har sin egen kultur eller tradisjon å følge. Noen følger gamle skikker, mens andre ikke og noen vil ikke ha noe med historien og tradisjoner å gjøre. Det å vite din egen tilhørighet og historie har alltid vært og vil sannsynligvis alltid være en viktig del av samisk syn på egen historie.

Rankama (1993) forklarer at første ledd i samiske stedsnavn er fellesnevneren som vi kan gjenfinne i flere nærliggende steder. Inne i parken, nord for Noarváš, finner vi flere steder med første ledd som er Ákšolahppon- (Øks mistet). Dette navnet går igjen flere steder med terrengforklaring. Rankama mener at det er fordi disse nærliggende stedene, ikke har egne særpreg, som er årsaken til at de tar fellesnevneren fra et nærliggende sted som har eget stedsnavn. Navnet Ákšolahppon- har en fortelling bak seg som er nevnt i kapittel 4. Historien forklarer navnet på at en mann har mistet sin øks i dette området. Dette gir navnet mening, samtidig som det forklarer at navnet ikke er veldig gammelt. Fortellingen henviser til tiden etter andre verdenskrig, og ingen kart viser noen andre navn på dette området. Det kommer tydelig fram fra informantene at han som mistet øksen, Anton Noiman (*Anton Neumeier*) har hatt en spesiell plass i historien for dette området. Han beskrives som en ekte arbeidskar og med motet til en bjørn. En person som ikke har noen tilhørighet til samer eller til det samiske området har vært så viktig eller fremragende, at han har fått stedsnavn oppkalt etter hendelser

⁵ Mer om Berit Sivertsdatter Vars se side 322 i STEEN, A. 1986. *Kautokeino slekter*, Norsk Folkemuseum.

⁶ Fylte ildsteder kan være tegn på hendelser som har funnet sted på boplassen, som fødsel eller død (Buljo 2002)

som omhandler han. Dette forteller at vedkommende har gjort et sterkt inntrykk hos dem han arbeidet hos eller hadde søkt tilflukt hos. Han skal ha dødd i 2007, og var i årene etter krigen bosatt i Enontekio kommune, nærmere bestemt Nunnanen. Historiene om han lever derimot i beste velgående blant familiene som kunne fortellingen om Anton og øksen han mistet i området.

De gårdene som er nevnt i folketellingene 1865 og 1875 er boplasser som kan gjenfinnes, noen ved hjelp av stedsnavn og andre gjennom lokalkunnskap og slektsgransking. Det er en jeg er ganske sikker på at befinner seg inne i parken: Noarvasvarre. Jeg har ikke funnet andre steder som har Noarváš- navnet, så jeg vil anta at denne bosetningen er å finne i nærheten av parkens høyeste punkt. For å vite hvor hver familie bodde eller holdt til må man ty til nærmere slektsgransking og det vil være et helt annet prosjekt til senere. Det er viktig å huske på at de som foretok folketellingene muligens ikke var klar over at det kunne være flere steder med samme navn. Forveksling av stedsnavn blir en feilkilde man må ta hensyn til, ved bruk av folketellinger. Arkeologen bør ha både slektstree og slektshistorien for å spore tilbake boplasser, lekeplasser, fødselssteder og lignende. Deler av folketellingen kan bli brukt som veiledning til boplasser, ettersom stedsnavn er skrevet ned på noen av personene.

Det finnes selvsagt flere feilkilder eller problemer med å bruke stedsnavn. Noen av disse er feiltolkning, feilskrivning, ignorering, oversetting, omdøping, og manglende forståelse. Oversetting kan ofte ødelegge advarselen, eller stedsnavnet kan miste betydningen sin; dette skjer ofte når navn skal oversettes fra et språk til et annet. Innenfor samisk finner vi flere dialekter som ikke forstår hverandre. Feilkilder eller vanskeligheter med flere språk vil alltid være et dilemma i stedsnavnspørsmål.

Det å kunne stedsnavn er viktig av flere årsaker. Når man vet stedsnavn eller gjenkjenner et område, har man en trygghet i å vite hvor man er. Selv om man i dag kanskje stoler mye på tekniske hjelpemidler, så er stedsnavn fremdeles en viktig del av det å orientere seg i naturen.

Arkeologien kan hente mye informasjon fra stedsnavn, siden de gir en antydning om hva forskjellige stedene har blitt brukt til. Ved å bruke stedsnavn i arkeologien, kan vi finne flere kulturminner enn vi ellers ikke ville. Ta offerplassen på Sieiddečearru som eksempel, selv om navnet antydte at det skulle være en offerplass der, så er det ingenting som fortalte hva som var hellig. Det kunne vært innsjøen Sieiddejávri, eller en liten stein ved elven Sieiddejohka. Med andre ord: det kunne vært så mangt, uten lokalkunnskap hadde jeg ikke visst hvor denne

offerplassen var. Den hadde blitt funnet hvis jeg hadde sett steinhaugen og gått nærmere for å undersøke, men det var lokalkunnskapen som veiledet meg til å oppsøke toppen på Sieiddečearru. Et annet eksempel er Vorrens plassering av offerplass ved Bassečohkka (Helligtoppen), hvor det ikke ble registrert noe som hentydet til offerplass eller sagn. Muligheten for at det har vært noe på toppen er til stede, og det kan senere ha blitt ødelagt for å lage et utsiktspunkt i forbindelse med elgjakten. Informantene viste ikke hvorfor toppen het dette, men noen antydte at navnet ikke behøver å komme fra et konkret kulturminne eller noe man kan gjenfinne i landskapet. Det kunne hende at man samlet dyrene til denne toppen til helligdager, slik at flokken holdt seg mer samlet enn på en av de andre viddene eller langs elven. Toppen ble kanskje brukt under helligdager, slik at noen kunne dra på kirkebesøk. Hvis dette er årsaken til navnet, tilsier det at navnet ikke er gammelt. Jeg har ikke funnet andre eksempler hvor hellige tider har gitt navn til en fjelltopp, men at tids-perspektivet har gitt navn til steder som Middagsfjellet i Tysfjord og lignende, men ikke slike eksempler i Karasjok og Kautokeino. Det finnes eksempelet Sotnabeaivveskáidi (Søndagslandtungen). Hvor dette navnet kommer fra er jeg usikker på, ettersom dette er utenfor parkens grenser og jeg har ikke spurt om dette navnet av informantene. I en annen vri av tidsperspektivet, kan man se på et av de «nye» stedsnavnene fra parken. Gáfestallanvađđa (kaffeplassletten) kan vise til både hendelse og tidsbruk. Man kan tolke stedsnavnet slik at når man kommer til denne plassen, er det på tide med en kaffepause, og gjentas flere ganger. Navnet blir en vane på en hendelse, som gir navnet til stedet. Ettersom denne haugen ikke hadde andre navn, er det vel ikke noe galt med å gi den et navn som stemmer overens med bruken av haugen.

Jeg har nå påpekt det viktige med tanke på stedsnavn og i hvilken grad de forteller oss om bruken, historien, ressurser, landskapet og hvem som har brukt stedet. Som nevnt er det flere problemer man kan støte på ved bruk av stedsnavn som en konkret kilde. Det er ikke det jeg skal ha frem, men viktigheten at stedsnavn kan og bør brukes av arkeologien, da de kan gi indikasjoner på steder som er av arkeologisk interesse.

6.2 Lokalkunnskapsanalyse

Et ildsted, en gammetuft, en boplass, båtrester eller oppmurte gjemmer og graver er mulig å finne når man leter (Sommerseth, 2009). Ved utgraving og undersøkelser kan noen av disse dateres og da kan det med sikkerhet bekreftes eller avkreftes om dateringen passer med eventuelle stedsnavn eller lokalkunnskap som forteller om området. Ved datering av de påståtte ildstedene ved Simmá Biret čohkka, vil det være mulig å si om ildstedet var i bruk da

hun levde. Dette gir en bekreftelse for datering og navnet en gyldighet. Det samme vil være hvis man skulle gjenfinne gamle treski under denne toppen. Informantene (1, 2, 3, 5, 6, 12,) forteller at skiene hennes skal ha blitt satt under et overheng på dette stedet. Ved funn av disse vil navnet vise tilhørigheten til skiene eller til hvem som kan fortelle om dem. Her ville det jo blitt etterkommere av henne eller hennes daværende mann kunne brukes som informanter. Det kan også være en mulighet at hvis man skulle finne ildsteder fra hennes tid, så er muligheten til stedet at ildstedet kan være fylt med en stein som tegn på hennes bortgang, slik Buljo (2002) beskriver et ildsted som ble fylt med en stein til minne om sin egen fars fødsel på den boplassen.

Lokalkunnskap kan være behjelpelig på flere måter, ikke bare til å forklare stedsnavn, men til å informere om eventuelle farer man kan møte på i et område. Det er èn ting å vite at det er en dyp og strykfull elv man skal krysse, og det er en annen ting å vite hvor man kan krysse den uten vanskeligheter. Slik kunnskap er ofte delt mellom folk som bruker et område, men den er ikke alltid nedtegnet på kart. Et eksempel på dette fra parken, er hengebruen som går over elven Anárjohka til Cuppulskaídi. Bruen er ikke nedtegnet i kart over området fra M711-serien fra 2007, men alle visste om den. Lokalkunnskap eller kjennskap til et område kan være helt sentralt i for eksempel en redningsaksjon der det sto om liv. Det at noen kan finne noen som har gått seg vill med minimal med informasjon er en utmerkende egenskap som man burde sette mer pris på.

Flere av informantene jeg var i kontakt med kunne fortelle om stedsnavn som har endret seg, ikke står på kartet eller er feil på kartet (se tabell 4.1). Ser man bort fra den åpenbare kunnskapen informantene mine satt inne med hva gjaldt stedsnavn i området, hadde de mange meninger, om hvor jeg som arkeolog og historieinteressert kunne finne bosetnings- og bruksspor inne i parken. De kunne for eksempel informere meg om at det hadde vært en gamme ved det nordlige vannet i Suttessvuopmi. Plassen gammen sto på heter *Goahtesadji*, som oversatt til norsk betyr gammeplassen. Jeg regner med at det var snakk om en torvgamme som sto der, siden ordet gamme ble brukt. Ordet *goahti* har nemlig to betydninger i form av torvgamme og *bealjegoahti* (buestengsgamme, en teltgamme)⁷. Tuften etter gammen eller gammeplassen skal ha vært tydelig å gjenfinne i 1952, men i følge informanten, kan man regne med at den er gjengrodd i dag. Som arkeolog vil jeg tro at den kan gjenfinnes

⁷ Mer lesing om den samiske boligen i SOMMERSETH, I. 2009. *Villreinfangst og tamreindrift i indre Troms: belyst ved samiske boplasser mellom 650 og 1923*, Tromsø, Universitetet i Tromsø, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Institutt for arkeologi og sosialantropologi.

og utgraves hvis ønskelig. Det var derimot ingen som kunne informere meg om hvem som hadde brukt denne gammeplassen, en klar hentyding til at den var gammel. Om dette er en gammel boplass eller fra nyere tid kan besvares ved datering av lokaliteten. Siden boplassen allerede skal ha vært en tuft i 1952, vil jeg anta at den er såpass gammel at den vil gå under automatisk fredete kulturminner, siden grensen for samiske kulturminner er den flytende 100-årsgrensen.

En annen bosetning skal man kunne gjenfinne i Heaikaeanan (appendiks 7). Heaihka skal ha bodd ved et vann og hatt husgamme, fjøsgamme og båt. Disse burde være mulig å finne spor etter, for det er ikke så mye vegetasjon på de tørre stedene hvor boplasser blir plassert. Ettersom dette skal ha vært en fastboende boplass, er sannsynligheten stor for at man kan finne tufter etter bolig- og fjøsgammene. Vannene i dette området er omgitt av mye myr; det samme er elveløpene. De tørre flatene vil derfor være lete å få øye på for den som skulle ønske å besøke området. Historien som følger dette stedsnavnet, i følge informantopplyninger, er at Heaihka måtte velge hvilket land han ville tilhøre da grensen ble satt. Siden han hadde familie på finsk side, skal han ha valgt å bosette seg der. Grensen ble satt i 1752; om Heaihka bodde der allerede da, vil denne boplassen være langt innenfor 100årsgrensen om samiske automatiske kulturminner, som ikke gjelder i Finland.

Barlindhaug (2013) har brukt lokalkunnskap og tradisjonell kunnskap i doktorgradsavhandlingen sin, og omhandler nettopp hvordan disse kunnskapene kan bidra mer til arkeologien. Hun har vist hvordan en tverrfaglig tilnærming kan bidra til mer effektiv arkeologisk kartlegging og en bedre kulturminneforvaltning. Hun begrunner sitt valg av tema med bakgrunn i at hun har sett mangel på bruk av samisk kunnskap, og legger til rette at dette er noe hun anser som viktig. Jeg har samme formening, at dette er viktig og at det bør tas i bruk i arkeologien. Sametinget har begynt å intervjuer ved større registreringer for å dokumentere den kulturhistoriske delen av området og ikke bare konkrete kulturminner. Det er den kulturhistoriske delen som omfatter lokalkunnskapen og i flere tilfeller også tradisjonell kunnskap. Dette er en viktig del av den samiske identitet og for arkeologens tolkninger av området. Barlindhaug påpeker også at en slik oppsamling av lokalkunnskap og kulturhistorie vil være nyttig for å fylle kunnskapsgapet mellom de eldre som besitter denne kunnskapen og den yngre generasjonen som ikke har den tradisjonelle kunnskapen. Det er derfor viktig å opprettholde den kunnskapen for de lokale, som ønsker å ha den, og samtidig gjøre den tilgjengelig for forskere som ønsker å jobbe med områder som har en

kulturhistorisk bakgrunn som kan gi svar på spørsmål og gi direkte indikasjoner på hvor arkeologien kan finne kulturminner.

Det er med andre ord mange steder inne i parken hvor man kan finne boplasser i følge informantene, blant annet i Bošmiidvuovdi (Kvanskogen). Denne skogen er nord for den største av Bošmiidjávriit (se appendiks 4). I denne skogen var det bodd i *bealjegoahti* fram i hvert fall til 1940-tallet, og det skal ha flere frierferder til den boplassen, slik det ofte blir når det er mange jentebarn. Det ville være forunderlig hvis man ikke kunne finne spor etter en så stor familie, men når hukommelsen svikter hos de som bodde der blir det vanskelig å finne boplassen. I skogen burde det være spor etter flere års bruk og siden ingen i dag har hytte i denne skogen så bør den ikke ha hogst til annet bruk, som vedhogst til vinteren. Dette var et av stedene som ble nevnt først av de fleste informantene da jeg spurte om gamle boplasser, det var tydelig at her skulle mulighetene for å finne boplasser være store.

Bruken av lokalkunnskap i arkeologi og registrering av kulturminner er ikke et nytt fenomen. Det er stadig flere og flere som kommer fram til at lokalkunnskap har noe å tilby arkeologien, men mye av informasjonen er unødvendig for en arkeolog å ha. Kunnskap om et område man arbeider med bør dekke mest mulig av informasjon uansett forskningsgren. Selv om noen vil arbeide med kun steinalder, så skal man ikke ta for gitt at lokalbefolkningen ikke har funnet steinredskaper eller tufter. Man vet ikke det før man har spurt lokalbefolkningen. Barlindhaug (2011) er av samme mening som meg at lokalkunnskap styrker arkeologiens registreringsarbeid. Det er enklere å lete etter noe når man vet hvor og hva man leter etter. Barlindhaug økte antall kjente kulturminner i Vestertana og Porsanger med over 50 % ved hjelp av lokale informanter. En annen som også har brukt lokalkunnskap og samtaler med eldre samer, både reindrifts og bofaste samlet inn unik kunnskap om *árrans* (ildsted) tradisjon og betydning for samene, er Yngve Ryd (2005). Informasjon tilknyttet hvor viktig bålet har vært, ikke bare med tanke på varme, men også til konservering og tilbereding av mat, kom gjennom en kulturhistorisk undersøkelse.

Ved en grundig undersøkelse av hvem som kan vite noe om et område kan man få mye hjelp, både med forklaring av hva man kan finne og hvor det befinner seg. Forklaringer på hvordan folk oppholdt seg i landskapet er noe arkeologer kun har teorier om, men å få det forklart og om mulig demonstrert av lokalbefolkningen vil være fordelaktig. Alt fra hvordan man oppholder seg i en gamme til forklaring på hvorfor man gjør det nettopp slik kan komme fra lokalbefolkningens kunnskap om denne levemåten. Ettersom kunnskapen om arealbruk og

kulturminner fortsatt er levende i minnet hos dem, så burde denne informasjonen samles inn før den går tapt. Et eksempel fra arkeologien som fikk arkeologer til å undre i mange år, var de såkalte åttetallsildsteder eller som de i dag blir kalt *árran med geađgebearbmat*. I mange år hadde man kun teorier om dem, tegninger og beskrivelser av andre som hadde sett slike ildsteder i bruk. De ble og blir enda tolket som rominndeling. Sommerseth (2009) skriver at Karen Marie Eira Buljo holdt et foredrag i 2002 hvor hun informerte om slike ildsteder fra sitt eget reinbeitedistrikt. Buljo skal ha fortalt at steinarmene ikke var til rominndeling men for å holde boligen ryddig. En gamle eller lavvo i uansett form er bare ett rom, så rominndelingen blir en merkelig forklaring på disse armene, men for å holde gammen ryddig virker som en mer aksepterende forklaring ettersom boligen har flere områder som brukes til forskjellige aktiviteter.

Det er Buljos egen historie jeg bruker for å tydeliggjøre at arkeologien trenger innspill av lokalkunnskap eller tradisjonskunnskap. Buljo har tatt utgangspunkt i sitt eget reinbeitedistrikt og brukt sin egen historie som bakgrunn. Hun har også snakket med eldre og fått mye informasjon om gamle boplasser, *gieddier* (eng), steingjerder, lekeplasser, kjøleproper, overnattingsplasser og bakeovner bygget av stein. Ikke nok med at hun kan vise hvor de befinner seg på et kart, men hennes informanter kan også fortelle historien bak kulturminnene, med tanke på hvem som bodde der, og hva de gjorde der. Dette er en viktig del av den kulturhistoriske delen av et område. Det å ha slik kunnskap om historien til et område må vel kunne sies å være behjelpelig ved registrering av kulturminner eller analyser om mulige byggeprosjekter i området. Buljo skriver at kulturminner eller det arkeologen registrerer blir levende når man vet hvem som levde, gikk og arbeidet der. Historien blir ikke så fjern da som mange skulle tro. Et ildsted er ikke bare et ildsted, men et minne om da de bodde der.

Lokalkunnskap kan gi arkeologien mye kunnskap om fortiden, alt fra levemåten, til oppbevaring, tankegang, landskapsforståelse, normer, regler og byggeteknikk. Skandfer (2009) påpeker denne viktigheten av å være opplyst i det landskapet man jobber i. Hun, som arkeolog i Sápmi, et samisk område som strekker seg fra Røros i Norge og helt til Kolahalvøya i Russland, er åpen for kommunikasjon med lokalbefolkningen og bruk av informanter.

Lokalkunnskap har sine begrensninger til nettopp det lokale, mens tradisjonskunnskaper kan gjelde over større geografiske områder. Det vil sannsynligvis ikke være til stor hjelp å

intervjue tjue elvesamer eller tjue flyttsamer hvis det er steinalderboplasser man er på jakt etter. Dette er en av grensene man har ved lokalkunnskap, men det vil være forskjell på hvilken type informasjon man får ut fra elvesamer og flyttsamer. Kunnskapen har en begrensning etter hukommelse og bygger ofte på hva vedkommende har hørt, sett og opplevd selv. Selv om vedkommende husker feil av nøyaktig hvor lavvoplassene var, så har arkeologen fått informasjonen om at det skal være lavvoplasser i dette området, slik at man ser nøyere etter når man drar ut i felt. Et annet problem er om vedkommende faktisk vil fortelle om konkrete kulturminner. Jeg erfarte selv ved tidligere intervjuer i jobbsammenheng at noen temaer er mer følsomme enn andre, som for eksempel når det er snakk om offerplasser, graver og dystre hendelser som kan knyttes til personnavn. Intervjuobjektene kan ha etiske prinsipper som tilsier at man ikke skal forstyrre de døde. Denne tradisjonen er veldig sterk hos samene. Informantene ville ikke dele informasjon i frykt for at arkeologene skal forstyrre de døde. Det er først etter at man har informert informanten at det er ikke ofte arkeologer i Norge åpner graver, nettopp fordi vi ønsker å la dem være i fred og fordi vi ønsker å bevare dem til fremtiden.

Respekt er nøkkelen til et godt intervju. Det er viktig at intervjuobjektet ikke blir skremt over konsekvensene hans eller hennes utsagn kan få for fremtiden. Mange vil ikke fortelle om konkrete ting, mens andre ønsker å fortelle, for de vil at arkeologene skal vite om dem. Dette varierer fra person til person og vi som velger å bruke intervju i arbeidet vårt må godta slike avgjørelser fra informantens side.

Når man da ser alt jeg har nevnt i 6.2, og samler sammen alt av informasjon man kan samle sammen ved å få hjelp av lokalkunnskap, ser man at lokalkunnskapen er et sterkt og viktig element i den samiske levemåten, forteller tradisjonene og landskapsforståelse. Arkeologien trenger denne bakgrunnen for å få mest mulig ut av informasjonen vi graver etter. Vi gjennomgår eldre kilder på jakt etter henvisninger til bruk og boplasser som kan registreres og undersøkes, men ofte glemmes den sterkeste kilden—nemlig brukerne av området, eller eventuelt etterkommere av brukerne av området. Noen vil alltid kunne fortelle litt og av og til er det kanskje nettopp dette lille som kan gi arkeologien flere aha-opplevelser fremover. Ved å bruke lokalkunnskap og se på stedsnavn, får arkeologen en mengde kunnskap før vedkommende drar ut i felt.

Lokalkunnskap er mer reell enn Schnitlers beskrivelser av området og det kommer tydelig fram at Schnitler selv ikke ser ut til å beherske denne geografiske kunnskapen. Dette gjør at

arbeidet hans har feilinformasjon. Dette må man være klar over ved å bruke Schnitler som kilde, selv om jeg finner hans arbeid som enestående med tanke på hvor mye informasjon han har fått samlet inn på sin tid. Hans arbeid er fremdeles bygget på hva han har fått vite av andre gjennom muntlig overlevering av informasjon. Man kan få mye informasjon ut av intervjuer, men samtidig må man være bevisst på at det er folks minne man bruker som kunnskapskilde og at det er ikke alltid det er til å stole på, men det kan gi oss indikasjoner og veilede oss til flere kilder.

6.3 Kulturminneanalyse

Lokalkunnskap kan være nyttig for å forklare stedsnavn og informere om konkrete kulturminner. Det var ved hjelp av informantopplysninger jeg kunne finne konkrete kulturminner som gammetuften ved Guovttejohnjálbmi, og fangstgropene langs Heavvojohka helt i sør. Det er brukerne og kjentmenn av et område som kan informere om helt konkrete kulturminner. Jeg hadde sikkert registrert mange kulturminner uten informantopplysninger, men offersteinen hadde jeg ikke funnet uten opplysninger, selv om stedsnavnet indikerte at det skal være eller har vært en offerplass i området. Heller ikke alle kjøttgjemmene hadde blitt registrert uten informasjon om hvor de lå.

Det ble registrert over 150 kulturminner på tre uker og det ble tilbakelagt over 200 km. Jeg vil påstå at dette er kun en minimal del av hva parken inneholder og regner med at antall registrerte kulturminner vil øke med tiden. Ved å se på kulturminner langs Heavvojohka kan man se at fangstanlegget er stort og med flere kjøttgjemmer like ved. Med tanke på størrelsen av anlegget og antall kjøttgjemmer, vil jeg anta at det ikke er snakk om fangst til kun egen bruk, slik anlegget ved Bošmiidjávri kan tolkes som. Hvis vi ser på kartet (appendiks 11) med de finske registreringene, ser man klart at fangstsystemene på finsk side er bedre dokumentert enn på norsk side av parken. De finske anleggene ser ut til å være viklet inn i hverandre og brytes noen steder kun av vann eller fjell. Det åpner for anleggssystemer som går over grensen og kan danne enorme fangstanlegg. Jeg mener man ikke bør se på grensen som en avgrensning av kulturminner. De stopper ikke langs grenser, man må huske på at de som brukte område lenge før oss ikke forholdt seg til riksgrenser. De levde av naturen og fulgte etter ressursene.

På kart 5.2.1 ser man registreringen gjort sommeren 2013. Jeg har ikke plassert det ene kulturminnet inn på kartet som finnes på Askeladden, fordi det ikke har koordinater. Det skal

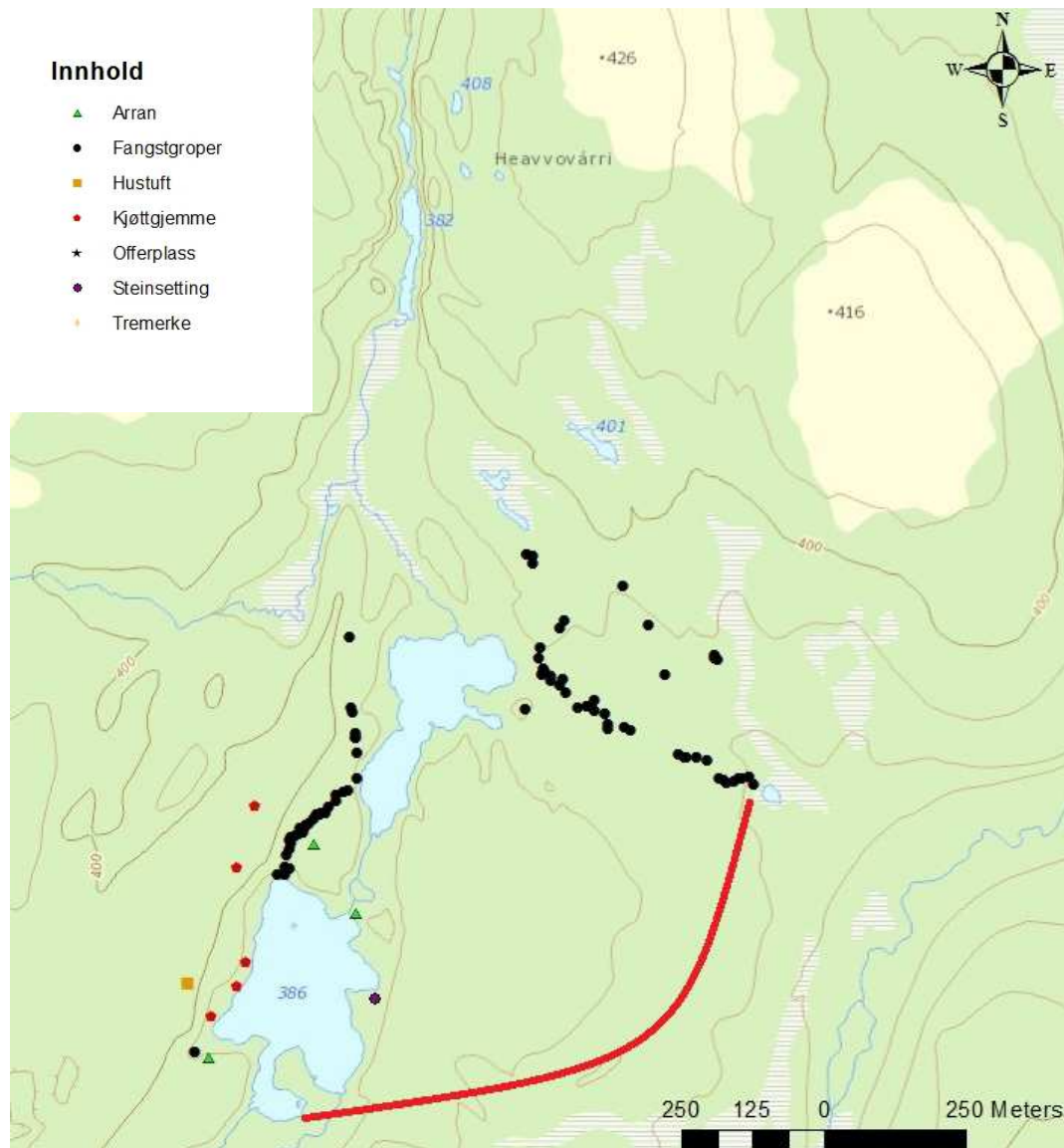
være lokalisert mellom myren og fjellet Njuollasoavi. Jeg har ikke kontrollregistrert det, ergo kan jeg ikke si at det er der det ligger. Jeg har blitt informert om at det skal være et fangstanlegg med armer ved myren ved Suttessjohka litt lenger nord for lokaliteten på Askeladden. Det kan være snakk om samme anlegg, men også at det er flere anlegg. Det foreligger informasjon om at det er fangstanlegg i dette område, som ikke er registrert eller kartfestet med koordinater.

Vorren har som tidligere nevnt plassert fire offerplasser innenfor nasjonalparkens grenser. Han har plassert to langs grensen til Finland, hvor en ble registrert på toppen av Sieiddečearru. Vorrens kart (kart 4.2.1) viser også en offerplass på Bassečohkka (Helligtoppen); den ble ikke gjenfunnet. Den siste har han plassert mellom Anárjohka og Gošjohka ved Ruvžajohka. Den sistnevnte har jeg ikke hørt noe om fra informantene mine eller funnet noen kilder eller årsak til at det, som Vorren mener, skal være en offerplass i det området. Jeg tror at Vorren har brukt kart og stedsnavn flittig, og slik folket at det skal være offerplasser på disse stedene på bakgrunn av at de har navn som gir den indikasjonen. Offerplassen på Sieiddečearru har ikke blitt registrert før av verken norske eller finske arkeologer. I 1978 ble den finske arkeologen Torvinen informert av Juhani Magga at det skulle være en offerplass på denne plassen i form av en steinhaug (Torvinen et al., 1999). Offerplassen reflekterer ikke en typisk offerplass, hverken i Norge eller Finland og i følge Tiina Äikäs (pers. med.) har lignende lokaliteter blitt tolket som gjemmer og lagringsgroper og ikke som offerplasser i Finland.

Offerplassen er ikke en typisk offerplass som er ringformet etter en konkret stein eller blokkstein som det *hellige*. Det er ikke karakteristika som definerer offerplassen, men at den har sagn, tradisjon, tro eller skikk tilknyttet seg jf. kulturminneloven § 4f. Som bildene av offersteinen og myntene viser, er det tydelig at det fremdeles er en levende tradisjon å ofre til denne steinhaugen. Den er omtalt på 70-tallet som offerplass, og Vorren har kartfestet en offerplass på denne fjelltoppen. Stedsnavnet på fjellet tilsier at det skal være eller har vært en offerplass på eller ved dette fjellet. Jeg vil påstå at dette er en offerplass, nettopp med bakgrunn i at stedsnavnet tilsier det og at stedsnavnet er det samme siden grensetrekkingen i 1752, samt at det senere i 1978 ble sagt at det skulle være en offerplass der. Offerplasser skal være døren eller åpningen til samenes gamle religion og den døren var i flere former og størrelser. Arvid Sveens (2003) sin bok *Mytisk Landskap* viser 170 fotografier av samiske offerplasser, hellige steiner, klipper, fjell, vann, skoger, elver og bekker tilknyttet til samisk mytologi. Det eneste som er en fellesnevner i disse bildene er nettopp det at det er tilknyttet

samisk mytologi. Det vil derfor være en vag begrunnelse å avkaste en mulig offerplass av bakgrunn at det ikke finnes flere lignende offerplasser registrerte. Man kan se likheter på offerplasser, men det vil ikke være to som er identiske, på samme måte som at man ikke finner to ildsteder som er like. Likheter vil alltid finnes, men å lukke muligheten for at noe kan være noe stort og viktig fordi det ikke fyller de konkrete bestemte ønskene til noen som har skrevet om emne blir et svakt argument. Offerplassen oppfyller de kravene som kulturminneloven krever og er dermed en offerplass, men siden den er på finsk side av grensen er ikke denne loven gjeldene i det tilfelle.

Kart 5.2.1 viser alle registreringene vi gjorde sommeren 2013. Alle kulturminnene utenom offerplassen kan tilknyttes vann i form av innsjøer eller elver. I kapittel 3 nevnes at flere (Tegengren, 1952, Vorren et al., 1989, Helland, 1905, Vorren, 1978) har påpekt viktigheten av vannveiene i siidasamfunn. Det er nettopp i elvedalene hvor vannveiene går, at det har blitt registrert kulturminner. Når vi tar for oss området Heavvojohka, så er den største delen av kulturminner samlet i sør. Fangstgropene som dannet et større fangstanlegg gir meg inntrykk av en større fangstgruppe enn kun en familie som jakter til egen bruk. Siden ingen datering har blitt utført, vil det kun være min egen mening at dette anlegget er yngre enn anlegget i område 3 innerst i Bošmijávri som består av færre groper. Det forstørrede kartet av området rundt Heavvovárri viser hvordan fangstgropene danner en trakt inn mot det nordlige vannet. Eventuelle trekkveier forbi vannene vil fanges opp i systemet. Karte 6.3.1, nedenfor viser en bue ytterst på denne trakten. Området på innsiden av trakten, på den nordlige siden av den røde linje, var et tørt og lavrikt (reinlav) område, et område som er velegnet for reinsdyr.

Kart 6.3.1 Heavvojohka forstørret.

Det vil være naturlig for reinen å trekke til vannet her og over elven Heavvojohka til vestsiden hvis den skulle nordover. Fra Heavvovárri og nordover er det veldig myrlagt og vanskelig terreng. En naturlig flytteleie ville gå på vestsiden av vannet eller mye lenger øst.

Fangstanlegget er blitt en naturlig del av trekkveier til reinen, som antageligvis har gått over elven i nærheten av dette området. Det blir slik Myrvoll, Holm-Olsen og Thuestad (2012) skriver, at topografien er en del av anlegget og er med på å karakterisere det. I følge informantene skal det være flere fangstgroper som ikke har blitt registrert i området.

Gropsystemet skal i følge noen av informantene forsette helt sørover til grensen, og videre nordover etter elven fra hyttefeltet i Heavvoávži. Fangstanlegget ville ha vært et stort anlegg over flere kilometer hvis det henger sammen. Det vil tilsi bruke av et stort jaktsystem, noe som vil styrke teoriene om at hele nasjonalparken har blitt brukt som fellesjaktområde for

flere siidaer og ettersom området har flere av de elementene Vorren (Vorren et al., 1989, Vorren, 1978) mener er helt grunnleggende for å drive effektiv jakt. Det beste hadde vært å få datering av fangstanlegget (for å kunne sette det i riktig tids epoke). Dette er den innerste delen av Finnmarksvidda og forskningsmessig vil jeg anta at en datering så langt inne på vidda ville være spennende. Fangstanlegg har ofte blitt datert ved hjelp av nærliggende boplasser. I dette tilfelle ble det ikke registrert en konkret boplass. Det er registrert tre ildsteder i dette området og en mulig tuft. Om disse har en sammenheng med fangstanlegget er uvisst, men kjøttgjemmene vil jeg påstå at er tilknyttet med anlegget, ettersom de ligger i nærheten og er flere i antall. Kjøttgjemmene ligger så tett i tett at det er registrert flere på en koordinat. Antall kjøttgjemmer ved vannet er hele åtte stykker. Dette gir meg en formening om at de er en del av fangstanlegg systemet. Kjøttgjemmene er bygget opp i et naturlig skråterreng av ur mot vannet og faller fint inn i terrenget og topografien i området.

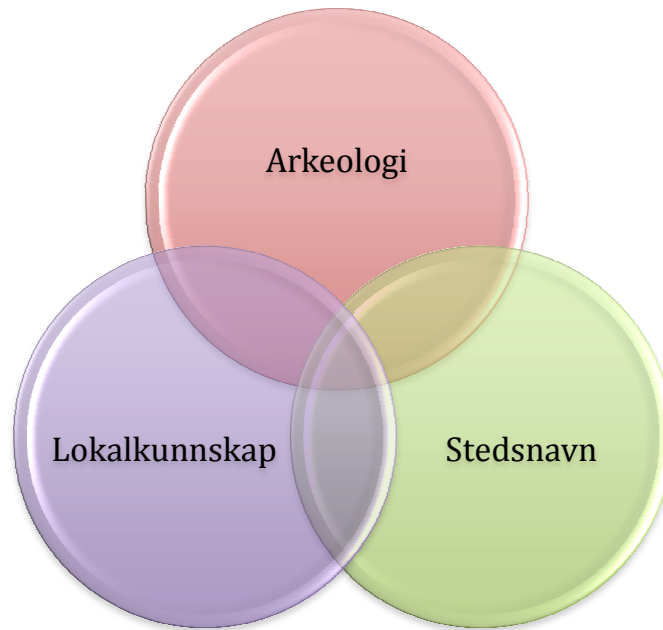
Fangstanlegget i Bošmiidjávri har langt færre fangstgroper. Hele terrenget heller fra det navnløse vannet i nord til store Bošmiidjávri og går skrått nedover til vannet. Dette anlegget er et lite anlegg i forhold til det ved Heavvojohka. Anlegget danner en sperre mellom vannene, og reinen måtte ha gått en lang omvei hvis den ikke skulle gå gjennom fangstanlegget. Dette er en effektiv bruk av naturlige formasjoner som får reinen til å gå der man ønsker at den skal, uten å bruke større ledearmen til å gjøre det slik for eksempel *vuobman* på Varangerhalvøya. Sammenlignet med anlegget ved Heavvojohka kan dette anlegget ved Bošmiidjávri være et fangstanlegg, beregnet for ett hushold. Denne tolkningen går ut fra at det ikke er flere fangstgroper i nærheten som gjør dette anlegget til kun en del av et større et. Dette anlegget var det ikke informantopplysninger om, selv om noen av informantene har bodd i Bošmiidvuovdi, som er like ved. Det kan være mangel på viten om at fangstgroperne er der, som følge av at snødekket på vinterstid i dette området er så dypt av man ikke kan se noen formasjoner.

Snøen skjuler det meste i dette området når brukerne er der, men noen er oppmerksomme og oppdager ting som ikke er naturlig selv om landskapet er vinterdekt. Informanten opplyste om at det var en steinformasjon som stakk opp over snøen like ved en av skuterløypene som brukes mye. Denne steinformasjonen viste seg å være toppen av pipen ved Guovttejohnjálbmi. Pipen tilhører en gammetuft som tydelig var bygget opp av tre, torv, stein, og never. Like i nærheten er det to gjemmer, et åpent gjemme, som var det første vi fant og under registreringen av åpne gjemmet, vi la merke til den andre. Det andre var ikke åpnet, og vi kunne tydelig se inn mellom steinene at den inneholdt, spader, sager, sinkbøtte og

kasseroller. Mange av disse gjenstandene viste tegn til å vært lagret der i lengre tid. Ingen av disse gjenstandene var av den type reindriftsamer ville hatt med seg på grunn av vekten. Mitt neste forslag var at det kunne være etter tømmerhogging, men det var dårlig med trær (ingen furuskog) som kunne ha blitt brukt i dette området og elven var for grunn så høyt oppe i dalen. Jeg var også innom tanken på gullgraving, noe som ble forsterket etter samtaler med professorene Einar Niemi og Lars Ivar Hansen. Tanken bak å gjemme gjenstander på denne måten er vanligvis for å hente det senere. Hvorfor de ikke er hentet kan jeg ikke svare på, ettersom jeg ikke har funnet om noen gullgraving så høyt oppe i Anárjohka. Heller ikke noen av informantene eller de bosatte i Angeli visste noe om dette. Det er allmennkunnskap at det har vært gullgraving i Bassevuovdi like ved Angeli.

Fangstgropene som er ved Cuppulskáidi er også et mindre anlegg. Registreringene vi utførte er gjort på sørsiden av en myr; senere ble jeg klar over at disse ikke er registrerte tidligere, slik jeg trodde etter å ha lest rapporten til RDM. Registreringene til RDM er på nordsiden av myren lenger ned i elvedalen. Hvor mange fangstgroper som er på nordsiden kommer ikke fram på de rapportene jeg har mottatt av RDM, og de som registrerte fangstgropene husket ikke det i dag. Det man derimot kan fastslå, er at det er et større fangstanlegg der enn først antatt. Under registreringen på sørsiden av myren, fant vi tremerker langs fangstgropene. Området her er ganske langt nede i elvedalen og vegetasjonen har endret seg fra viddelandskap til furuskog. Flere nes nedover elven så ut til å være ryddet og besto i dag av unge bjørketrær og gress. Disse nesene kan være sommerplasser for folk som bodde langs elvedalen. I Angeli og i Bassevuovdi er det mange som har hentet tømmer og hatt mindre sommerplasser lenger opp i elvene for dyrene.

Mange av kulturminnene ble funnet og registrert etter opplysninger fra informanter eller indikasjoner av stedsnavn, noen til og med fra begge. Jeg har allerede vist at det finnes kulturminner i parken og at de er viktig for historien til området og for de som har brukt området.

Figur 6.1 Venn-diagram

Trekanten (figur 6.1) over illustrerer hvordan jeg mener disse tre emnene henger sammen. Det vil være tilfeller hvor de ulike kilder ikke berører hverandre, ikke har noe å tilby hverandre, men så er det situasjoner hvor de kan samlet gi informasjon. Den ene delen hvor to kilder overlapper hverandre viser nettopp dette forholdet at det er informasjon fra begge kildene som gir informasjon, men det er ikke alltid denne informasjonen passer eller har noe å tilby den tredje kategorien.

Figuren viser tre helt forskjellige temaer, har en kulturforståelse som fellestrekk, eller et ønske om å oppnå en kulturforståelse med tanke på språk, levemåte, tradisjoner og landskapssyn. Jeg har vært gjennom hvert enkelt av temaene ovenfor. Nå skal jeg ta for meg dem som en enhet og forklare hvorfor jeg har denne meningen.

Den midterste delen, hvor alle tre sirklene overlapper er den enheten jeg skal ta for meg nå fremover. Arkeologien som fag ønsker å dokumentere, forske, registrere, kartlegge, bekrefte og avkrefte forskjellige teorier tilknyttet forskjellige tidsepoker og kulturer. Arkeologien kan komme med teorier som metoder kan forsterke eller avkrefte, men det er arkeologen selv som kommer med tolkninger. Det er flere eksempler på at man kan tolke ting feil, som Ássebáktigravene som ble tolket som branngraver i første omgang og senere visste det seg å egentlig være snakk om store firekantede ildsteder. Det er ikke en selvfølge at lokalkunnskap eller stedsnavn hadde vært forklarende til dette, men det hadde vært en mulighet at noen av de eldre kunne informert om bruken av slike ildsteder. Fra et arkeologisk ståsted kan jeg nevne at

Stallotuftene som lenge ble påstått å ikke være samiske, men som senere antydes nettopp være samiske. Det samme ser man på tolkninger av åttetallsildsteder, som ble tolket som en romdelingsfaktor, og senere ble forklart til å være en måte å holde ryddig i gammen. Ledearmene eller *bearpmat* viser hvor utgangen på boligen var. Denne delen må være ryddig i tilfelle man må ut fort av forskjellige årsaker, men fremdeles er dette plassen i boligen hvor man oppbevarer brensel til bålet. Buljo (2002) var innom temaet at teoriene arkeologene kommer opp med på enkelte kulturminner er så langt fra virkeligheten at det viser en uvitenhet og arroganse, og at det er liten sjanse for slike kunnskapsbærere som henne å dele eller formidle kunnskapen de sitter på. Jeg ser dilemmaet at helt vanlige ting som lekehus på vidda lett kan bli tolkes som andre ting, og gjerne i retning religion og tro. Der det er mulig å få kunnskap fra andre som ikke er akademiske, vil dette kunne åpne nye dører og retninger for arkeologien.

Lokalkunnskap kan i noen tilfeller forklare hvordan noe ble brukt og tanken bak bruken, noe arkeologien kun ville hatt teorier om hvis det ikke skulle finnes skriftlige kilder. De skriftlige kildene har gjerne sett bruken selv, eller hørt fra andre som kan bruken. Vedkommende som har sett bruken vil kunne forklare hvordan bruken foregikk, men ikke tanken bak hvis det ikke var kommunikasjon mellom vedkommende og brukerne. Lokalkunnskap er ikke bare avgrenset til enkelting og områder. Noen vil alltid vite noe, kunne henvise til andre eller ha en egen teori på et område. Kunnskapen som arkeologen kan besitte ved hjelp av sin egen faglige bakgrunn, og historiske kilder i tillegg til stedsnavn og lokalkunnskap om et område, vil være til stor hjelp til å forstå et område og bruken av det. Det vil også være til stor nytte at befolkningen i indre Finnmark kan vise at deres områder ikke er villmark eller urørte, som noen kan påstå når man ser på beskrivelser over nasjonalparken.

Det er de som har lokal kunnskap som vil kunne informere om området, og de er viktige faktorer eller elementer, som man bør bruke i arkeologien. De som har brukt området tidligere, de arkeologien ønsker å finne spor etter har også hatt denne formen for lokalkunnskap. Selv flere år etter avsluttet bruk kan denne kunnskapen fremdeles sitte inne i brukeren. Det er synd når slik informasjon går tapt ved dødsfall, uten av noen har tatt seg tid til å høre. De eldre har mye informasjon som de bare sitter på, uten å ha noen som hører, alt fra hvor de brukte å gå når de var på fjellet, i vedskogen, på fisketur, til hva alt utstyr het og ble kalt.

Ord går tapt med generasjoner. Ord er kanskje ikke arkeologiens viktigste redskap, men ord gir gjenstander eller steder et særegent preg som man bør ta vare på. Gjenstander som dukker opp under utgravinger av samiske boplasser er ikke alltid selvforklarende, men kan med enkle spørsmål rettet til de rette personer gi både navn på gjenstanden og bruksområdet. Det har vært flere ganger arkeologer har funnet noe de ikke har visst hva er og spurt arbeidskolleger på museum og universiteter, men blitt sittende igjen med mange forskjellige mulige svar. Lokalkunnskap kan muligens hjelpe i sånne situasjoner, slik stedsnavn kan gi oss indikasjoner på hva man kan finne av kulturminner på enkelte steder.

Det er ofte arkeologien bruker indikasjoner på å finne lokaliteter, der hvor arkeologen mener at det kan være kulturminner. Man går etter det som kan svare på flest mulig spørsmål, noe som er forklarende med at man ønsker å bevare deler av kulturminner for fremtiden. Den røde tråden mellom arkeologi, stedsnavn og lokalkunnskap bør være synlig nå, og samarbeid mellom disse tre der det er mulig bør utføres. For det er kunnskap om området arkeologen søker, da bør arkeologen ta i bruk alle hjelpemidler som er tilgjengelig for å få et større bilde av landskapet som kulturminner som undersøkes befinner seg i.

Anárjohka nasjonalpark har vist seg å ha en mengde kulturminner og vil sikkert bli tatt inn i forskningens verden ettersom jeg har påvist kulturminner inne i parken. Det ble registrert fire fangstlokaliteter inne i parken, og dette selv om jeg ikke fikk kontrollregistrert den ene fangstlokaliteten som var inne på Askeladden eller kontrollsjekket registreringen til RDM fra 1970-tallet. Jeg er sikker på at jeg kun har funnet en minimal del av det parken kan by på. Brukerne av området ønsket å få fram historien til området og det så ut til å ha en betydning for dem, selv om de ikke kan bruke historien eller kulturminner til noe. De ønsket å vite hva jeg fant, eventuelt hva det var de hadde sett en del av. Interessen deres for sitt eget nærområde er til stede, men om det fra kommunen blir en større interesse for parken er vanskelig å si. Kulturminnene er mer integrert i samfunnet når man vet hvem som brukte område; de blir mer personlig slik som Buljo påpekte – de blir levende.

6.4 Avslutning

Området Øvre Anarjohka nasjonalpark er en naturperle i Finnmarksvidda som byr på mye innen mange fagfelt. For arkeologien var dette området helt ukjent frem til sommeren 2013 da det for første gang var arkeologisk kulturminneregistrering inne i parken; med det mener jeg at det ikke har vært noen med faglig kompetanse i arkeologi og registrert der. Registreringen,

sammen med forarbeidet (som var å se på stedsnavn og intervju av lokale personer som hadde informasjon om rådet), viste seg å være veldig effektivt. Det ble funnet mange kulturminner ved kun overflateregistrering, men også ved hjelp av stedsnavn og informantopplysninger, som viser den nære relasjonen mellom disse tre.

Det er mange små tråder man kan dra inn for å samle en større sammenheng gjennom alle historiene. Alt fra å gå nærmere inn på flyet som nødlandet inne i parken til å oppsøke informasjon om Anton Neumeier. Jeg har kontrollert informasjonen jeg har fått av informantene så langt dette var mulig, og fått bekreftet at både flyet og Anton Neumeier har eksistert og det var en nødlanding og at det var en mann med dette navnet som var dreng hos flyttsamer i dette området. Det er mange steder jeg gjerne skulle vært og sett på flere ganger og nye steder som bør undersøkes, men med tanke på at jeg i utgangspunktet ikke hadde informasjon om parkens historie ved start så er jeg veldig fornøyd med slutten. Jeg har fått et helt nytt syn på den villmarken som ble beskrevet av miljøverndepartementet som het Øvre Anarjohka nasjonalpark. Jeg vil ikke kalle det for en villmark, heller ikke urørt for den er jo rørt og langt fra ukjent. Det har vært stor jakt på rein med mange timers arbeid med fangstanlegg og kjøttgjemmer, det er gullgraverleir fra nyere tider og det er boplasser – bare for å nevne konkrete kulturminner. Området er brukt i dag og det er flere gjeterhytter inne i parken, noe jeg etter min mening ikke kan finne i en såkalt villmark.

Arkeologien har mye å hente fra stedsnavn og lokalkunnskap. Det er selvfølgelig flere fallgropen man må passe på ved bruk av slik informasjon. Lokalkunnskap endrer seg med tiden; etter bruk av området, arbeidsmetoder og redskaper/teknologi. Fremdeles mener jeg at arkeologens kunnskap blir bredere med kunnskap om stedsnavn og lokalkunnskap fra det området arkeologen skal se nærmere på. Jeg vil påstå at min kunnskap om dette område har vokst mer enn jeg hadde forventet og ser flere mulige prosjekter videre i området. Både stedsnavn og lokalkunnskap vil kunne brukes som hjelpemiddel ved undersøkelser av områder, og det er ikke bare min mening, ettersom det er flere som nevnt ovenfor som har sett verdien av slik kunnskap. Man kan aldri få nok kunnskap til å kunne tolke området riktig i alle øyne. Som Barlindhaug (2013) sier, er lokalkunnskap viktig for samfunnet som besitter kunnskapen og for deres etterkommere. Derfor blir det ufullstendig å konkludere historien til et område uten å ha snakket med de som har levd historien. Lokalkunnskapen og stedsnavnkunnskap går ofte hånd i hånd når det gjelder kunnskap, det vil si at denne kunnskapen blir delt med arkeologen når slike spørsmål blir stilt. Arkeologien bør ta i bruk de midlene som er mulig og kunnskap fra lokale hold bør tas til etterretning ved tolkninger,

teorier og konklusjoner. Jeg mener at figur 6.1 viser et godt eksempel på hvordan et samarbeid kan utarte seg, og ser muligheten for videre forsøk med å vise eksempler på at denne figuren stemmer overens med virkeligheten.

6.5 Konklusjon

Mine problemstillinger var todelt. I første del av problemstillingen spurte jeg hvilke kulturminner som var å finne inne i parken, noe jeg har gjort i kapittel fem som viste flere kulturminner på flere lokaliteter. Ved å påvise kulturminner inne i nasjonalparken, vil disse registreringene automatisk komme forskningen til gode og dermed falle innenfor dens interesse. Forskningen vil også ha mer informasjon om nasjonalparken og om utbredelsen av hvert enkelt kulturminne. Det er ikke kun forskningen som kan dra nytte av denne oppgaven, men den lokale historien om området er styrket. Det er flere aspekter av historien som kan være interessante for etterkommere eller fremtidige lokale prosjekter i kommune.

Den andre delen av problemstillingen besvarte jeg ved figur 6.1, ved at stedsnavn har mye å tilby arkeologien, og sammen med lokalkunnskap blir dette en kraftig kunnskapsbrønn for arkeologien. Etter min egen mening og erfaring, er disse tre så nært tilknyttet, at de bør bli mer brukt i arkeologiske sammenhenger hvor det er egnet.

Referanseliste

- AFABLE, P. O. & BEELER, M. S. 1996. Place-Names. *Handbook of north American Indians, Languages*, 17.
- BARLINDHAUG, S. 2013. *Cultural Sites, Traditional Knowledge and Participatory Mapping Long-Term Land Use in Sámi community in coastal Norway*. Ph.D, University of Tromsø.
- BARLINDHAUG, S. & PETTERSEN, B. 2011. Kartfesting av lokal kunnskap: en tverrfaglig tilnærming til kulturminneregistrering. Oslo: Primitive tider.
- BARLINDHAUG, S., RISAN, T. & THUESTAD, A. E. 2007. *Kulturhistoriske registreringer: Porsangermoen - Hálkavárri skytefelt*, Oslo, NIKU.
- BLIX, E. S. 1987. *Karasjokslekter*, Nesbru, Vett & viten.
- BROADBENT, N. D. & EDVINGER, B. W. 2011. *Landscape and culture in Northern Eurasia*, Walnut Creek, Calif., Left Coast Press.
- BULJO, K. M. E. 2002. Mu Kultureanadagat (Mitt kulturlandskap). *Diedut*, 1/2002, 135-156.
- COLLIGNON, B. 2006a. Inuit Place Names and Sense of Place. In: STERN, P. & STEVENSON, L. (eds.) *Critical Inuit Studies*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.
- COLLIGNON, B. 2006b. *Knowing places: the Inuinnait, landscapes and the environment*, Edmonton, Canadian Circumpolar Institute.
- FELLMAN, J. 1906. *Bidrag till Lappmarkens fauna*, Helsingfors, [s.n.].
- FRETTE, T. 1995. Samiske stedsnavn. *Navn og navnegransking*. Bergen: Pensumtjenesten.
- GRAPE, E. J. & WEINZ, E. 1969. *Utkast till beskrifning öfver Enontekis sokn i Torneå lappmark*, Luleå, Tornedalica.
- HANSEN, L. I. & OLSEN, B. 2004. *Samenes historie*, Oslo, Cappelen akademisk forl.
- HANSEN, L. I. & SCHMIDT, T. 1985. *Grenseeksaminasjonsprotokoller 1742-1745*, Oslo, Norsk historisk kjeldeskrift-institutt.
- HELLAND, A. 1905. *Finmarkens amt*
Topografisk- statistisk beskrivelse over Finnmarkens amt, Kristiania, Aschehoug.
- JOHNSEN, O. A. 1923. *Finnmarkens Politiske Historie*, Kristiania.
- LUFTFARTSMUSEUM, N. *Noorduyn Norseman Mk. VI* [Online].
<http://luftfartsmuseum.no/fly/norseman/>: Norsk luftfartsmuseum. [Accessed 28.03.2014].

- METSÄHALLITUS. 2013a. *Pulju ödemarksområde* [Online].
<http://www.utinaure.fi/utflyktsmal/odemarksomraden/pulju/Sidor/Default.aspx>.
 [Accessed 21.04.2014].
- METSÄHALLITUS. 2013b. *Pöyrisjärvi ödemarksområde* [Online].
<http://www.utinaure.fi/utflyktsmal/odemarksomraden/poyrisjarvi/Sidor/Default.aspx>. [Accessed 21.04.2014].
- METSÄHALLITUS. 2014. *Lemmenjoki nationalpark* [Online].
<http://www.utinaure.fi/utflyktsmal/nationalparker/lemmenjoki/Sidor/Default.aspx>
 . [Accessed 21.04.2014 2014].
- MYRVOLL, E. R. 2012. Samiske helligsteder. Oslo: Norsk institutt for kulturminneforskning.
- MYRVOLL, E. R., HOLM-OLSEN, I. M. & THUESTAD, A. E. 2011. *Fokus på fangstanlegg: en studie av fangstanlegg i Finnmark*, Oslo, NIKU.
- MYRVOLL, E. R., HOLM-OLSEN, I. M. & THUESTAD, A. E. 2012. Fangstanlegg og landskap i Finnmark. Oslo: Norsk institutt for kulturminneforskning.
- QVIGSTAD, J. 1904. *Lappiske Navne paa Pattedyr, Krybdyr og Padder, Fiske, Leddyr og lavere Dyr*, [S.l.], [s.n.].
- QVIGSTAD, J. 1926. *Lappische Opfersteine und heilige Berge in Norwegen*, Oslo.
- RANKAMA, T. 1993. Managing the landscape: A study of Sami place-names in Utsjoki, Finnish Lapland. *Études/Inuit/Studies*, 17 (1), 47-69.
- RYD, Y. 2005. *Eld: flammor och glöd - samisk eldkunst*, Stockholm, Natur och kultur.
- SAMISK-ARKIV 1998. Kulturdokumentasjon prosjekt, Kautokeino.
- SCHNITLER, P. 1929. *Major Peter Schnitlers grenseeksaminasjonsprotokoller 1742-1745*, Oslo, Norsk historisk kjeldeskrift-institutt.
- SIRINA, A. A. 2006. *Katanga Evenkis in the 20th century and the ordering of their life-world*, [Edmonton], Baikal Archaeology project.
- SKANDFER, M. 2009. Ethics in the Landscape: Prehistoric Archaeology and Local Sámi Knowledge in Interior Finnmark, Northern Norway. *Arctic Anthropology*, 46/ 1-2.
- SOLBAKK, A. 2000. *Ávjovári-Karášjoga historjá*, Kárášjohka, Davvi Girji.
- SOLBAKK, A. 2012. *Báikenamat Sámis*, Kárášjohka, ČálliidLágádus.
- SOMMERSETH, I. 2009. *Villreinfangst og tamreindrift i indre Troms: belyst ved samiske boplasser mellom 650 og 1923*, Tromsø, Universitetet i Tromsø, Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning, Institutt for arkeologi og sosialantropologi.

- STEEN, A. 1986. *Kautokeino slekter*, Norsk Folkemuseum.
- SVEEN, A. 2003. *Mytisk landskap: ved dansende skog og susende fjell*, Stamsund, Orkana.
- SVEEN, S. B. 2013. Muntlig tradisjon og samiske stedsnavn på Stuoranjárga/Tromsø fastland. *Ottar*, 2:2013, S. 41-48 : ill.
- TEGENGREN, H. 1952. *En utdöd lappkultur i Kemi lappmark: studier i Nordfinlands kolonisationshistoria*, Åbo, Åbo akademi.
- TORVINEN, MARKKU, HALINEN & PETRI 1999. Pöyrisjärven erämaa-alueen sekä Pöyrisvuoman ja Saaravuoman-Kuoskisenvuoman soidensuojelualueen luonto ja käyttö. *Esihistoria*, serie A -95, 75-90.
- VORREN, Ø. 1978. Siida-områder på "Sör-Fieldit" under veidekulturens siste fase.
- VORREN, Ø., AARSETH, B., MARAINEN, J. & VILLMO, L. 1989. *Grenser i Sameland*, Nesbru, Vett & viten.

Personlig meddelelser

Einar Niemi, Professor emeritus i historie ved Universitetet i Tromsø.

07.01.2014

Ivar Bjørklund, Førsteamanuensis ved Universitetet i Tromsø. Tromsø museum

07.01.2014

Keth Lind, Førstekonsulent ved Universitetet i Tromsø, Tromsø museum.

27.02.2014

Ole Isak Eira, reindriftsutøver

27.04.2014

Tiina Äikäs, Postdoktor i arkeologi, Universitetet i Oulu- Finland

01.04.2014 og 13.04.2014

Appendiks 1

Nr	Type kulturminne	Koordinater 35W øst	Koordinater 35W nord	Beskrivelse
1	Fangstgrop	404208	7630804	Liten i størrelse, ca 30 cm dyp. Oval
2	Fangstgrop	404276	7630735	Liten i størrelse, ca 30 cm dyp.
3	Fangstgrop	404289	7630713	Ingen beskrivelse
4	Fangstgrop	404293	7630719	Ingen beskrivelse
5	Fangstgrop	404295	7630733	Ingen beskrivelse
6	Fangstgrop	404297	7630692	Ingen beskrivelse
7	Fangstgrop	404307	7630667	Stor i størrelse, ca 1 m dyp. Synlige voller
8	Fangstgrop	404308	7630660	Stor i størrelse, ca 1 m dyp. Synlige voller
9	Fangstgrop	404309	7630650	Ingen beskrivelse
10	Fangstgrop	404311	7630644	Synlig stor voll og grop, ca. 60 cm dyp
11	Fangstgrop	408295	7628570	En mulig fangstgrop. 2,5 m i diameter, tydelig voll mot vannet.
12	Fangstgrop	412501	7616279	Sirkulær diameter ca. 3 m., firkantet form i bunnen som er ca. 40x1 m. Nordvendt.
13	Fangstgrop	413245	7617025	Ca 5 m. i NS retning og 3 m. bred. Ca. 120cm dyp i sørenden og 1 m. dyp i nordenden.
14				
15	Fangstgrop	413255	7617021	Omtrent 4 m. lang mot N-NV og 2,5 m. bred. Gropen er 50 cm dyp. Grunnen i gropen er dekket av oransje sand og gress.
16	Fangstgrop	412704	7616558	Ca. 4m. i diameter og 120 cm dyp
17	Fangstgrop	412719	7616556	3 m. i diameter, 30 cm dyp
18	Fangstgrop	412721	7616567	Ingen beskrivelse
19	Fangstgrop	412726	7616588	Ingen beskrivelse
20	Fangstgrop	412727	7616563	Ingen beskrivelse
21	Fangstgrop	412734	7616597	Ingen beskrivelse
22	Fangstgrop	412737	7616614	Ingen beskrivelse
23	Fangstgrop	412739	7616608	Ingen beskrivelse
24	Fangstgrop	412740	7616618	Ingen beskrivelse
25	Fangstgrop	412748	7616618	Ingen beskrivelse
26	Fangstgrop	412755	7616620	Ingen beskrivelse
27	Fangstgrop	412759	7616630	Ingen beskrivelse
28	Fangstgrop	412762	7616621	Ingen beskrivelse
29	Fangstgrop	412768	7616629	Ingen beskrivelse
30	Fangstgrop	412772	7616634	Ingen beskrivelse
31	Fangstgrop	412776	7616636	Ingen beskrivelse
32	Fangstgrop	412785	7616642	Ingen beskrivelse
33	Fangstgrop	412792	7616649	Ingen beskrivelse
34	Fangstgrop	412797	7616646	Ingen beskrivelse
35	Fangstgrop	412801	7616649	Ca 1,20. dyp, rev har lagd tunnelinngang i bunnen av gropen.

36	Fangstgrop	412809	7616648	Ingen beskrivelse
37	Fangstgrop	412815	7616656	Ingen beskrivelse
38	Fangstgrop	412831	7616666	Ingen beskrivelse
39	Fangstgrop	412833	7616674	Ingen beskrivelse
40	Fangstgrop	412846	7616678	Ingen beskrivelse
41	Fangstgrop	412856	7616680	Ingen beskrivelse
42	Fangstgrop	412874	7616697	Ingen beskrivelse
43	Fangstgrop	412885	7616741	Ingen beskrivelse
44	Fangstgrop	412886	7616767	Ingen beskrivelse
45	Fangstgrop	412887	7616775	Ingen beskrivelse
46	Fangstgrop	412888	7616821	Ingen beskrivelse
47	Fangstgrop	412890	7616811	Ingen beskrivelse
48	Fangstgrop	412909	7616943	Ingen beskrivelse
49	Fangstgrop	413189	7616758	3x3m, 1,40 dyp
50	Fangstgrop	413228	7616812	0,35 m. dyp. 1m. NS og 1,3m. ØV. Avlang
51	Fangstgrop	413230	7616842	0,60 m dyp, indre mål NS 1,2 m. og 1,8m. ØV. Liten fjellbjørk på vestsiden i gropen.
52	Fangstgrop	413233	7616822	0,5 m dyp. 1,4. fra ØV og 1,1 fra NS. Avlang
53	Fangstgrop	413236	7616859	2m i diameter, ca 0,3m. dyp
54	Fangstgrop	413236	7616815	0,45m. dyp. 0,8 m fra NS, 1,1 fra ØW.
55	Fangstgrop	413241	7616893	2,5m. x 2,5 m. i diameter og ca 1 m. dyp.
56	Fangstgrop	413243	7616800	1m. dyp, 1,5x2m. bred
57	Fangstgrop	413244	7616806	1m. dyp. 3x2m. bred
58	Fangstgrop	413251	7617008	Gropen er i system som går NS. Gropen er 0,8 m dyp, 2 m. bred og 3m. lang
59	Fangstgrop	413256	7616787	Diameter 4,5m. Dybde ca. 1,20m.
60	Fangstgrop	413275	7616887	Sammenrast, ca 2 m i diameter, sandgrunn i bunn, ca 0,4 m. dyp. Revehi i gropen.
61	Fangstgrop	413279	7616744	0,9m. dyp og 1,2 m fra N-S, 1,3 m. fra Ø-V.
62	Fangstgrop	413285	7616897	Diameter er ca 2m. Vollen er sammenrast mot NØ og ca 0,3m dyp
63	Fangstgrop	413534	7616786	4x3m. I diameter. 0,6m. dyp.
64	Fangstgrop	413533	7616781	0,4 m. dyp, ligger under et tre. 2x1,5 m. i størrelse.
65	Fangstgrop	413537	7616779	1,5x2 m. og ca. 0,3 m. dyp.
66	Fangstgrop	413429	7616862	3 m. lang i NS og ca. 3. bred og 0,7 m dyp
67	Fangstgrop	413399	7616938	3 m. lang i NS, 1,5 m. bred i ØV. I nord er den 0,4 m. dyp mens i sør er den 0,6 m. dyp
68	Fangstgrop	413355	7616694	3m. I diameter og ca. 0,3m. dyp. Sirkelformasjon. Trær vokser på vollen på nordsiden.
69	Fangstgrop	413364	7616687	1,6 m. fra Ø-V og 2,1 m. fra N-S, ca. 0,7 m. dyp. En bekk renner 10 m. til øst.
70	Fangstgrop	413438	7616628	3x2,5m. og 1,30 m. dyp

71	Fangstgrop	413441	7616770	2x1 m. og 0,40 m. dyp
72	Fangstgrop	413448	7616621	1,5x1,5 m. og 0,4 m. dyp
73	Fangstgrop	413449	7616620	1,5x1,5 m. og 0,4 m. dyp
74	Fangstgrop	415662	7619951	Mulig fangstgrop. Avlang grop, 150 cm, 70cm bred på midten. Gropen 25 cm dyp
75	Fangstgrop	413467	7616618	1x1m. og 0,30 m. dyp
76	Fangstgrop	413485	7616609	2x1,5m. og 0,45m. dyp
77	Fangstgrop	413500	7616573	1,5x1m. og 0,30m. dyp
78	Fangstgrop	413507	7616568	1,5x1m. og 0,30m. dyp
79	Fangstgrop	413510	7616564	3x3 m. og 0,7 m. dyp
80	Fangstgrop	413524	7616562	2x2 m. og 0,5 m. dyp
81	Fangstgrop	413534	7616565	1x1,5 m. og 0,2 m. dyp
82	Fangstgrop	413538	7616565	2x1.5 m. og 0,40m. dyp
83	Fangstgrop	413552	7616566	3x3 m. og 1,20 m. dyp
84	Fangstgrop	413557	7616551	3x2 m. og 1 m. dyp
85	Fangstgrop	413828	7619134	3x3,5 m og 1,10 m. dyp. Har bjørkekratt voksende på vollen til øst, vest og nordvest.
86	Fangstgrop	414209	7620047	Ligger ca. 30 m. øst for elven. Bevokest med bjørk rundt. Vollen er sirkulær, diameter på ca. 2 m. og dybde ca. 0,40 m. Har stein i bunnen.
87	Fangstgrop	414299	7620162	2 m. i diameter, ca. 30-40 cm. dyp
88	Fangstgrop	414311	7620182	Oval form 2x2,5m. Dybde ca. 0,40 m. lengderetning Ø-V, antydning til voll rundt ca. 10 cm. Ligger omtrent 150 m. fra en hytte og 100 m. fra Heavvojohka
89	Fangstgrop	414321	7620234	Oval form 2x2,5m. Ca. 0,6 m. dyp
90	Fangstgrop	414322	7620190	Oval form 2x2,5m.
91				
92	Fangstgrop	416031	7628740	Ingen beskrivelse
93	Fangstgrop	416044	7628740	Ingen beskrivelse
94	Fangstgrop	416053	7628725	Avlang grop på ca 3x1m. På innvendig mål. Elvesand i bunn
95	Fangstgrop	434930	7642449	4x4m. i diameter med voll på 1m. Rundt hele gropen. Ca. 0,7 m. dyp
96	Fangstgrop	434972	7642441	Ingen beskrivelse
97	Fangstgrop	434986	7642456	4x4m. med liten voll på nordsiden
98	Fangstgrop	435054	7642465	Ingen beskrivelse
99	Fangstgrop	435073	7642478	Ingen beskrivelse
100	Fangstgrop	435086	7642485	Ingen beskrivelse
101	Fangstgrop	435097	7642474	Ingen beskrivelse
102	Fangstgrop	435124	7642479	Ca. 80-90 cm dyp
103	Fangstgrop	435286	7642503	Mye stein inni og utenfor gropen. Indre mål 1x1m. og ytre mål 3m. i diameter. Dybde ca 0,7m.
104	Fangstgrop	413265	7616798	Diameter på 4,5 m. og dybde på 1,2 m.

105	Fangstgrop	413265	7616772	Diameter på 4 m. og dybde på 1,1 m.
106	Fangstgrop	412886	7616767	Diameter på 4,5 m. og dybde på 1,3 m.
107	Fangstgrop	413310	7616751	Diameter på 3,5 m. og dybde på 1,2 m.
108	Fangstgrop	413295	7616743	Ingen beskrivelse
109	Fangstgrop	413308	7616733	Ingen beskrivelse
110	Fangstgrop	413325	7616723	Ingen beskrivelse
111	Fangstgrop	413326	7616703	Mulig fangstgrop
112	Fangstgrop	413325	7616696	Avlang 3-4m x 2m. og omtrent 0,5 m. dyp
113	Fangstgrop	413251	7616799	3x2m. og 1m. dyp
114	Fangstgrop	415662	7619951	Avlang grop, 1,5 m lang, 0,7m. bred på midten og ca 0,25 m. dyp
115	Arran/ Ildsted	412825	7616463	5 steiner synlig. 10-20 cm, fra hverandre. Avlang/oval form.
116	Arran/ Ildsted	412778	7616596	5 synlige steiner. Ovalt ca. 80 cm i diameter. På en stor flate på et nes mellom to vann. Teltring rundt 4m i diameter.
117	Arran/ Ildsted	411132	7630916	3 synlige steiner, 2 på SØ siden, 1 på N siden. Bredde 70 cm. Ikke tydelig avgrenset mot NØ eller SV
118	Arran/ Ildsted	411840	7631454	Rektangulært med 3 synlige steiner. 90x60 cm utvendig mål.
119	Arran/ Ildsted	408109	7628586	Rektangulært i form, 80x80 cm. 1 synlig stein, resten av steinene er overgrodd av lyng. Stikk med jordbor viser ikke kull. Gammelt
120	Arran/ Ildsted	405136	7629458	9 synlige steiner. Diameter ca.70 cm. Ligger på en tør rygg ved vannet, mangler noen steiner på østsiden. Litt overgrodd av dvergbjørk.
121	Arran/ Ildsted	404872	7629307	Rektangulært, 70x60 cm. 8 steiner synlig, til dels overgrodd av krekling. En synlig vedkube under mosen.
122	Arran/ Ildsted	423622	7637153	Ovalt i form. 7 steiner er synlige, største av dem 30x30cm. Overgrodd av mose.
123	Arran/ Ildsted	412524	7616265	6 synlige steiner, sirkulær. Kullbiter på 5 cm dybde. Størrelse på 40x40 cm.
124	Arran/ Ildsted	414339	7620260	Ildsted med goahteplass. Ildstedet består av 8 synlige steiner i en sirkel, steinene er skjørbrente. Stokker fra ildstedet(Bearbmat) er ca 140 cm lang og ligger i retning NØ. Ingen kull med jordbor.
125	Arran/ Ildsted	415863	7617082	Ildsted som trolig er gjenbrukt. Indre diameter 70 cm, ytre lengde 105 cm. Består av 9 steiner i sirkel form. Overgrodd av mose og lyng. En trebit i NØ del av ildstedet, mens ingen kull i midten før jordbor prøve. Kullholdig jord 3 cm ned.
126	Arran/ Ildsted	405289	762987	Mulig ildsted. Kull funnet ved prøvestikk. Kullholdigjord på 8 cm dybde. 4 steiner kom til syne i prøvestikket

127	Kjøttgjemme	413614	7618423	Gjemme fast i en fjellvegg, murt opp ca 40 cm. Halvsirkel, lite stein inni. Innvendig mål 1x1,20m. Sammenrast mot sør.
128	Kjøttgjemme	416085	7628680	Diameter i ytre mål 2,5m. og indre 1 m. Ligger i nordlig skrående terreng, ca 40 cm høy.
129	Kjøttgjemme	411056	7631313	Mulig gjemme. Sirkulær ring av stein. Mye overgrodd. Mye stein rundt. En del stein inni. Diameter ca 2 m og høyde ca 30 cm
130	Kjøttgjemme	412542	7616337	To gjemmer 1. Avlang 2x1,5 m. 2. Rund 2 m i diameter. I naturlig ur mellom vann og en åskam
131	Kjøttgjemme	412597	7616379	Gjemme i ur, ca 2x2 m, sirkulær. Merket med hvit stein oppå en annen stein.
132	Kjøttgjemme	412657	7616488	To gjemmer To små gjemmer med omtrent 1 m. i mellom seg. Størrelse på begge er 1x1 m.
133	Kjøttgjemme	415879	7626916	3x2 m, overgrodd av forskjellig typer lav, østlig helling. Store steiner brukt til bygging. Flere store heller i nærheten som kan ha vært brukt som lokk.
134	Kjøttgjemme	416012	7628884	Diameter 3x2m. i utvendig mål, indre mål på 1x1m. Ligger i skrående sørvendt ur.
135	Kjøttgjemme	416008	7628878	Et lukket gjemme med følgende synlige gjenstander: sag, øks, kasteroller sinkbøtte og annet.
136	Kjøttgjemme	412690	7616685	Tre gjemmer 1.stor gjemme ca 3x3m i diameter 2.mindre gjemme 2.m i diameter 3. et mindre hjemme 1x1 m.
137	Kjøttgjemme	416101	7616804	1,4m i S-N retning og 1,5m i Ø-V retning. 1m. i dyp
138	Kjøttgjemme	413409	7630389	Bygget av gråstein. Gjemmet er 30x40 cm, med utvendig voll 2x3 m
139	Kjøttgjemme	409609	7628848	40x60 cm, utvendig størrelse 1,2mx 2,6m.
140	Kjøttgjemme	413950	7619480	Utvendig diameter ca 3m, innvendig ca 70 cm. Firkantet innvendig, dybde på ca. 50 cm.
141	Kjøttgjemme	414879	7616722	Informant opplysninger
142	Kjøttgjemme	414981	7617357	Fast bergknaus mot NV. Steinsatt på SØ, diameter på 1x1 m og dybde ca 40 cm. Oppbygd av varierende steinstørrelser.
143	Kjøttgjemme	407595	7628353	Sirkulært i form. Omtrent 1,3 m i diameter og 60 cm dyp. Innvendig mål er 70 cm i diameter.
144	Kjøttgjemme	404195	7630866	Mulig kjøttgjemme. Overgrodd av krekling. Grop i midten, diameter på 40x40 cm. utvendig mål på 1,5 m i diameter.
145	Steinmarkør	412636	7616584	Steinmarkør for et gjemme. Hvit stein (kvarts) lagt

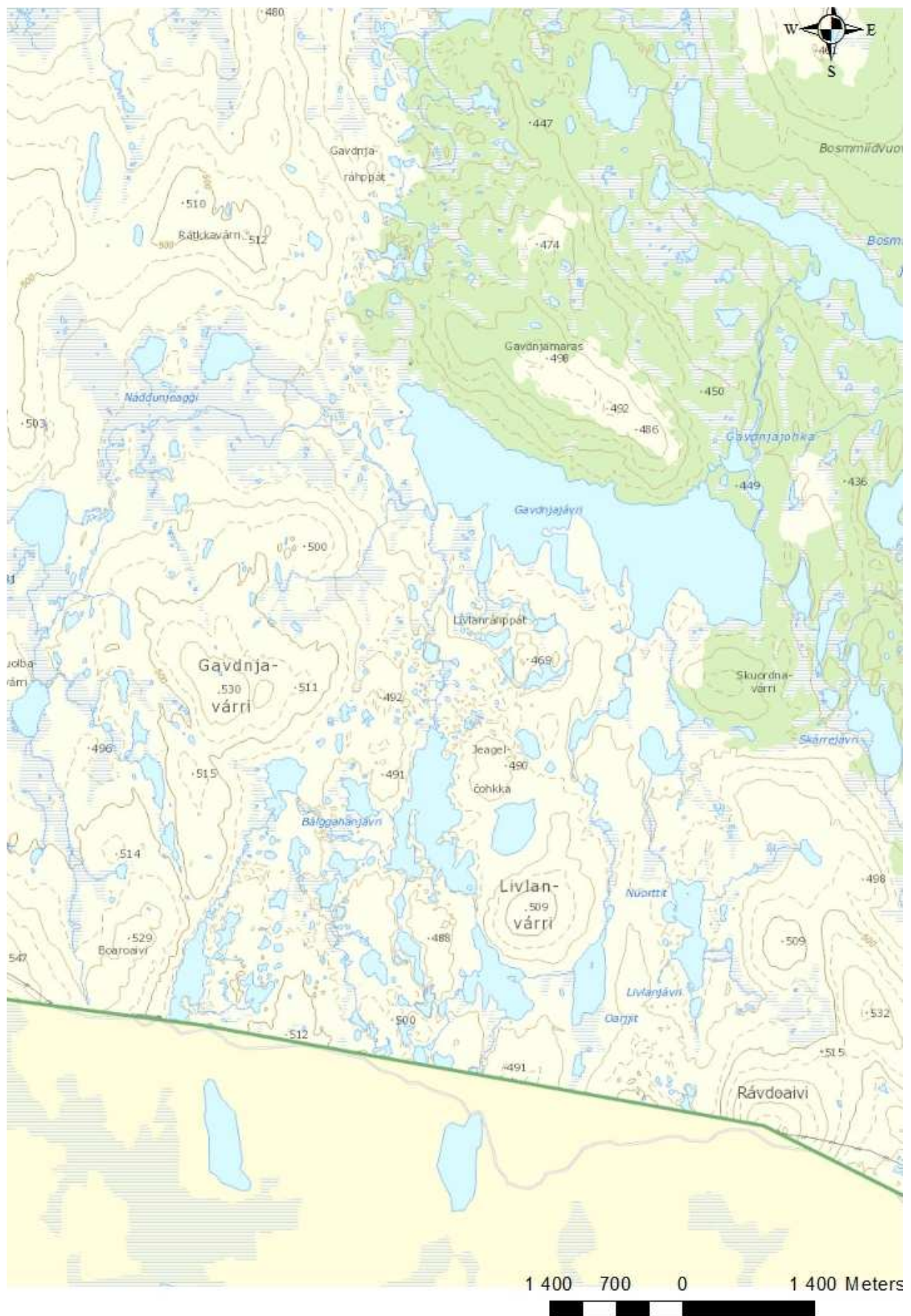
	Kjøttgjemme			oppå en annen stein. Godt synlig fra alle kanter. Mosegrodd
146	Hustuft	414299	7630001	Steiner som danner en firkantet, 5x5m. Vegetasjonen danner en haug i formasjoen. Flere nyere ildsteder på plassen. Ikke automatisk fredet
147	Hustuft	414317	7629991	Uthus, tømmer bygning. Laftet. Ca, 2 m høy, 3 m. bred og 4m. lang. Mose og lav grodd seg oppover vegg og tak. I bruk av hytteeier.
148	Hustuft	414308	7629978	Gammel hus, ikke i bruk. Byggeteknikk som uthuset. Trappinngangen har falt og råtnet bort. Mye råteskader. Mangler flere planker på taket.
149	Hustuft	408671	7628443	Hus bygget av håndlagde tømmer. Råttent, gulvet er skjevt. Midt i huset står det en kjøkkenbenk. Til høyre for døra er det en ovn og til venstre er det en seng. Huset er fullt av døde gnagere
150	Hustuft	408671	7628442	Hus bygget av håndhugde tømmer. Taket falt sammen. Brukes i dag som søppellager.
151	Hustuft	408694	7628395	Kvadratisk 4x4 m, ca 40 cm høy voll. Er ca 20m fra hustuftene 146 og 146.
152	Hustuft	415956	7628910	Gammetuft med steinovn. Ovn/pipe bygget opp av stein, ca. 1x1 m bred begge veier og 1,5 høy. Ovnen står i den nordøstre kortende av tuften. Tuften er rektangulær 6x3,5 m. sammen med pipen. Nederste del av pipen er steinen pakket inn av never og torv. Befinner seg på en mulige gjengrodd gieddi.
153	Hustuft	415946	7628916	Oval i form, 2x2,5m. Voll høyden er på 60 cm. på det høyeste og 20 cm. på det laveste.
154	Hustuft	412512	7616398	Mulig tuft. Svak oval formet nedsenking 10-15 sm. Ser ut til å være ryddet for stein i forhold til omgivelsene. Ikke spor av kull ved jordbor stikk.
155	Steinsetting	410756	7631863	To naturlige store steiner, en stor helle ca 1x1 m i størrelse. 8 andre steiner rundt. Danner sammen en avlang form ca 3x2m. Tydelig forsenking i midten, hvor det er bevokst med gress.
156	Steinsetting	412830	7616310	To heller på ca 40x30 cm og 50x40 cm lagt mot hverandre slik at dem danner bokstaven V opp ned. Seks mindre steiner i sirkel rundt. Ingen kull under steinene, heller ikke med jordbor.
157	Steinsetting	413628	7618608	Varde bygget av 4 steiner, viser øst/vest retning. Rett sør er det et bratt stup ned. Den er ca 50 cm høy og 35 cm bred.
158	Tremerke	434929	7642444	Tremerke i furu. 85 cm fra bakken. 70 cm høy, 25 cm bred og ca. 10 cm dyp. Huggsporet er mot sørvest og furuen står på vollen til en fangstgrop.

159	Tremerke	434963	7642473	Tremerke i furu. Synlige huggspor i såret. Såret er H30xB6xD11 cm og 70 cm over bakken
160	Offerplass	407509	7617234	En stor stein haug av steiner i forskjellige størrelser. Høyeste punkt er omtrent 3 m høyt, diameter på hele haugen er omtrent 10 m. I steinhaugen er det flere gjemmer bygget inn. Flere mynter funnet på flater ved den høyeste av steinene, samt flere mynter i sprekker innover i steinhaugen. Fra offerplassen er det god utsikt utover finsk side. Offerplassen befinner seg 50 m fra det norsk/finske reingjerde (grensegjerdet) og ser ut til å være på finsk side med noen meter.

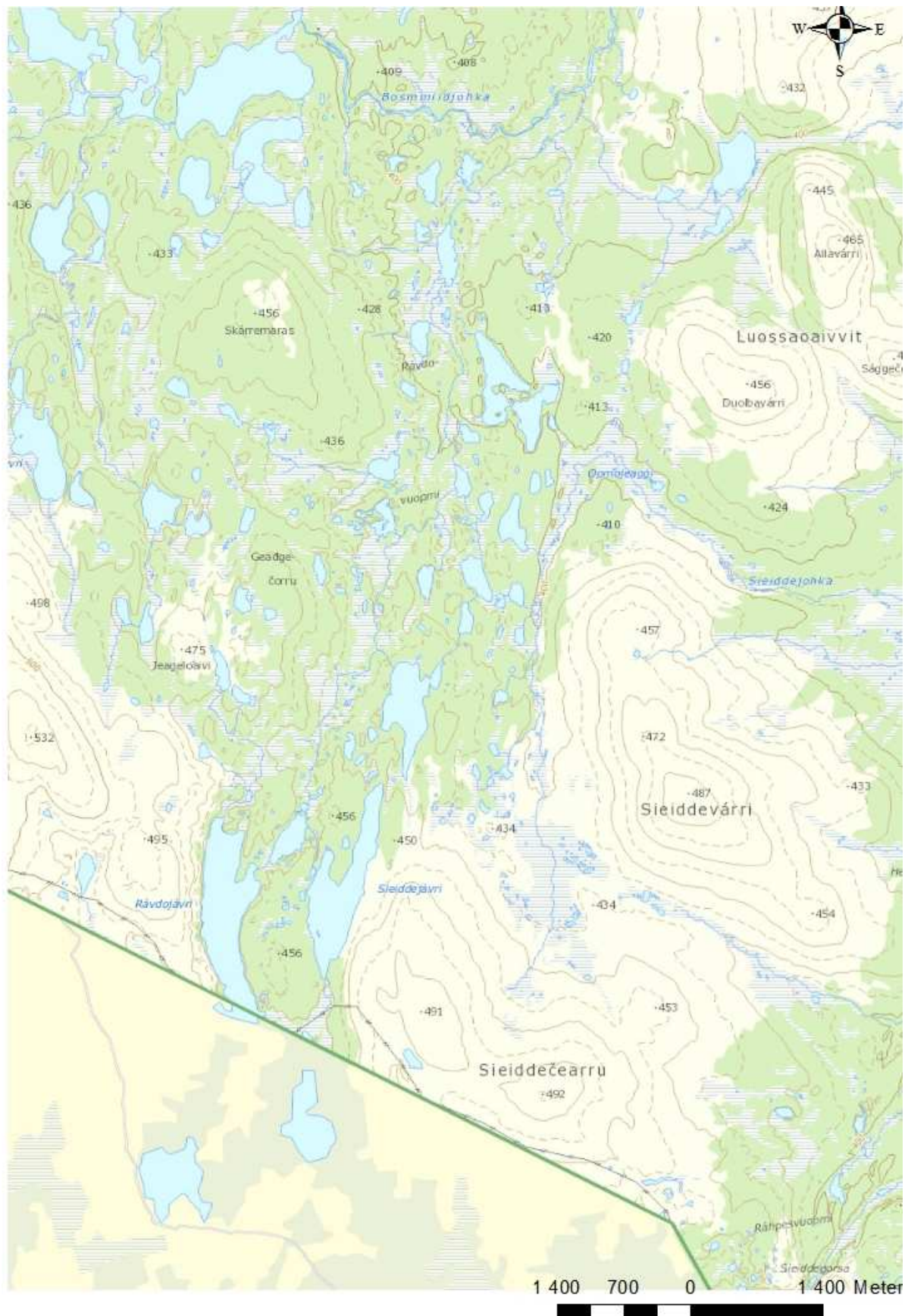
Appendiks 3

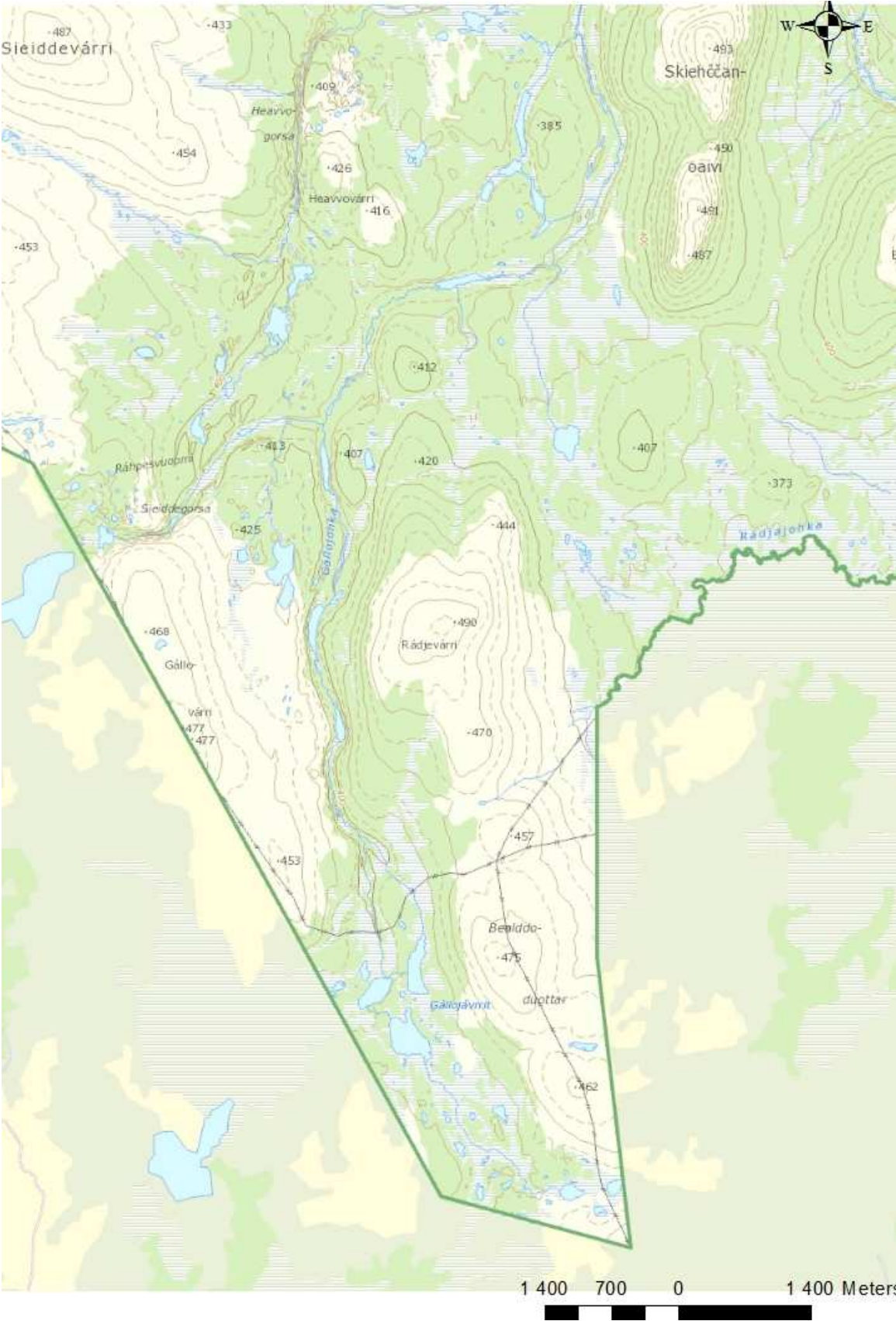
Appendiks 4

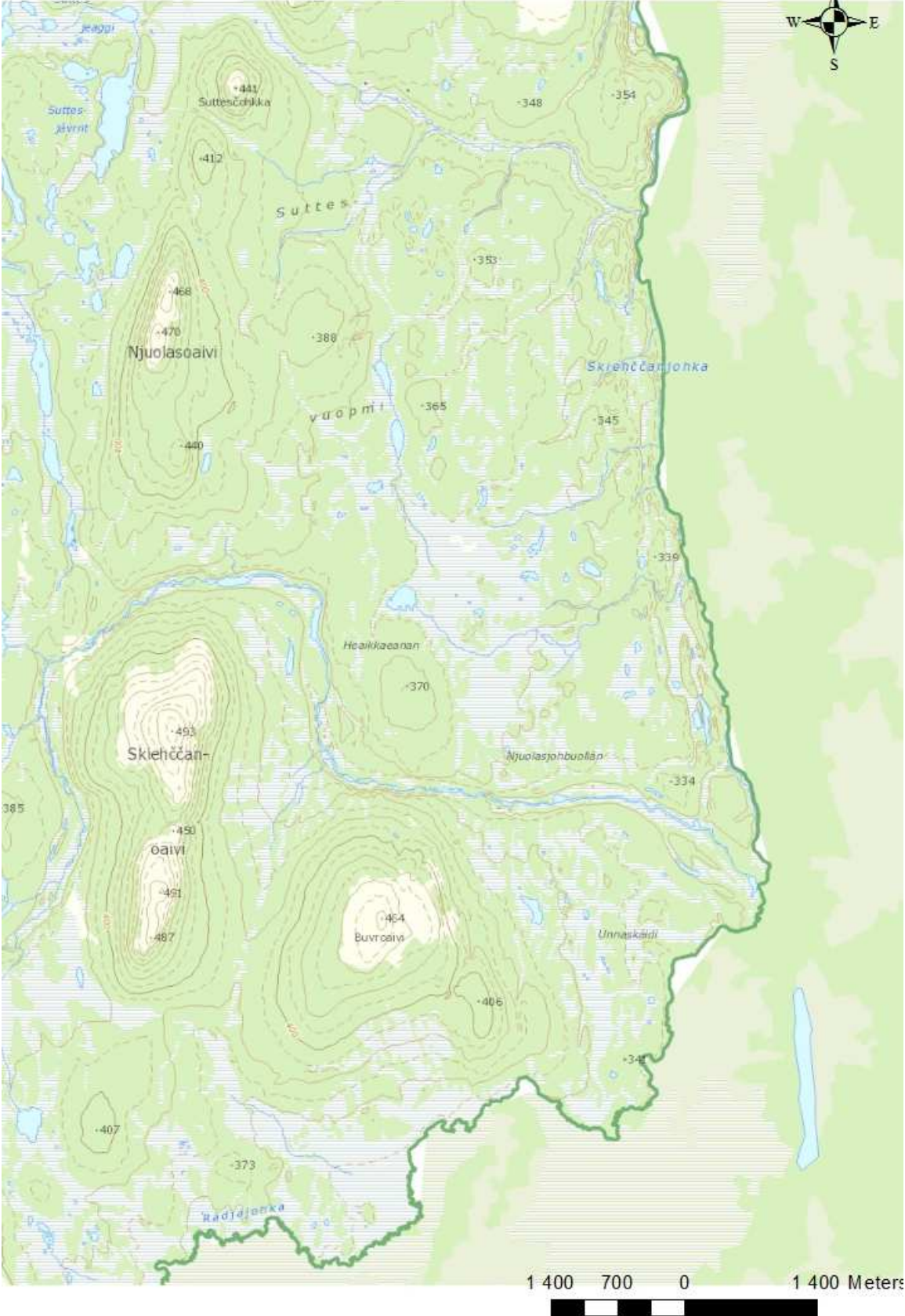
Appendiks 5

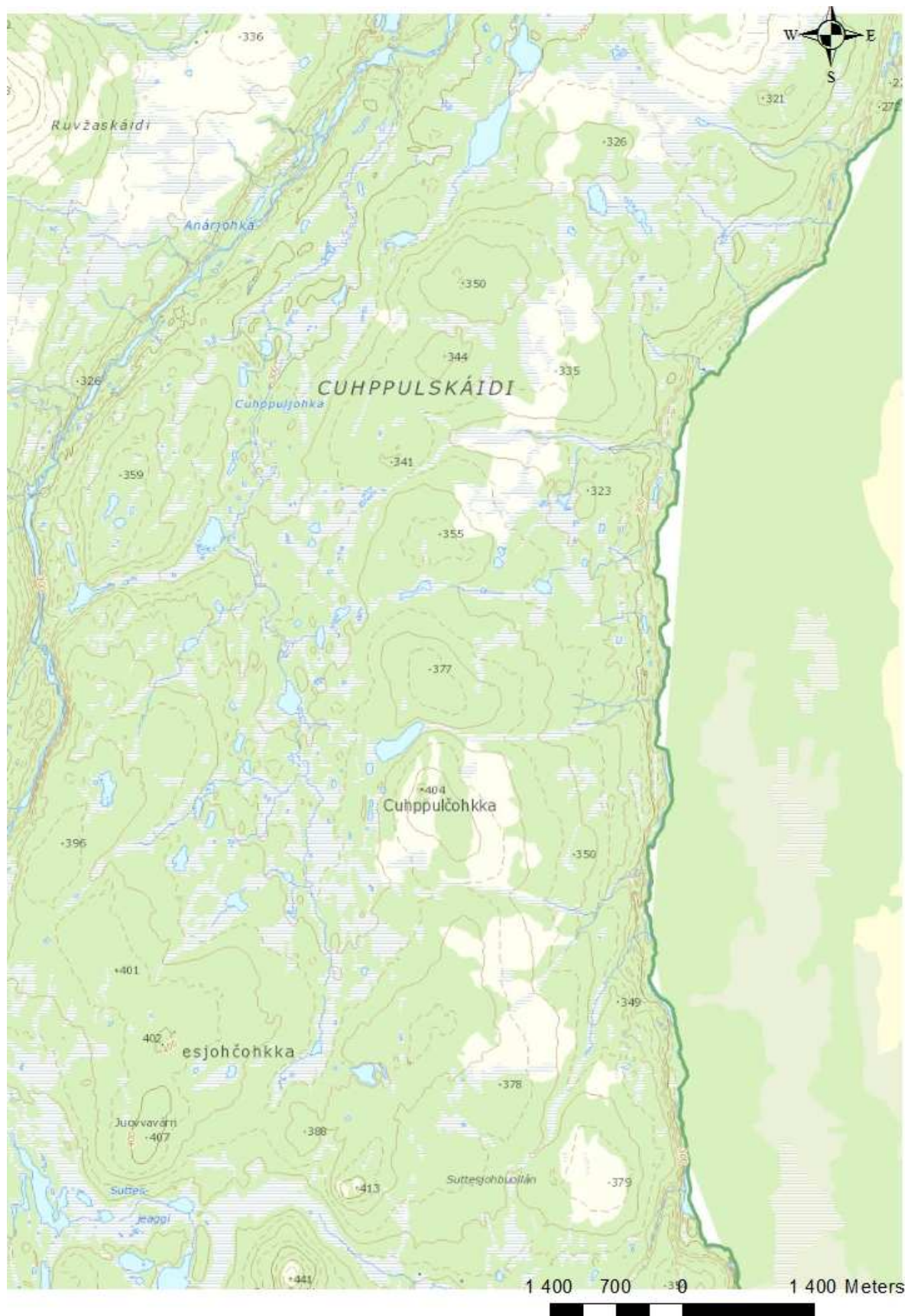
Appendiks 6

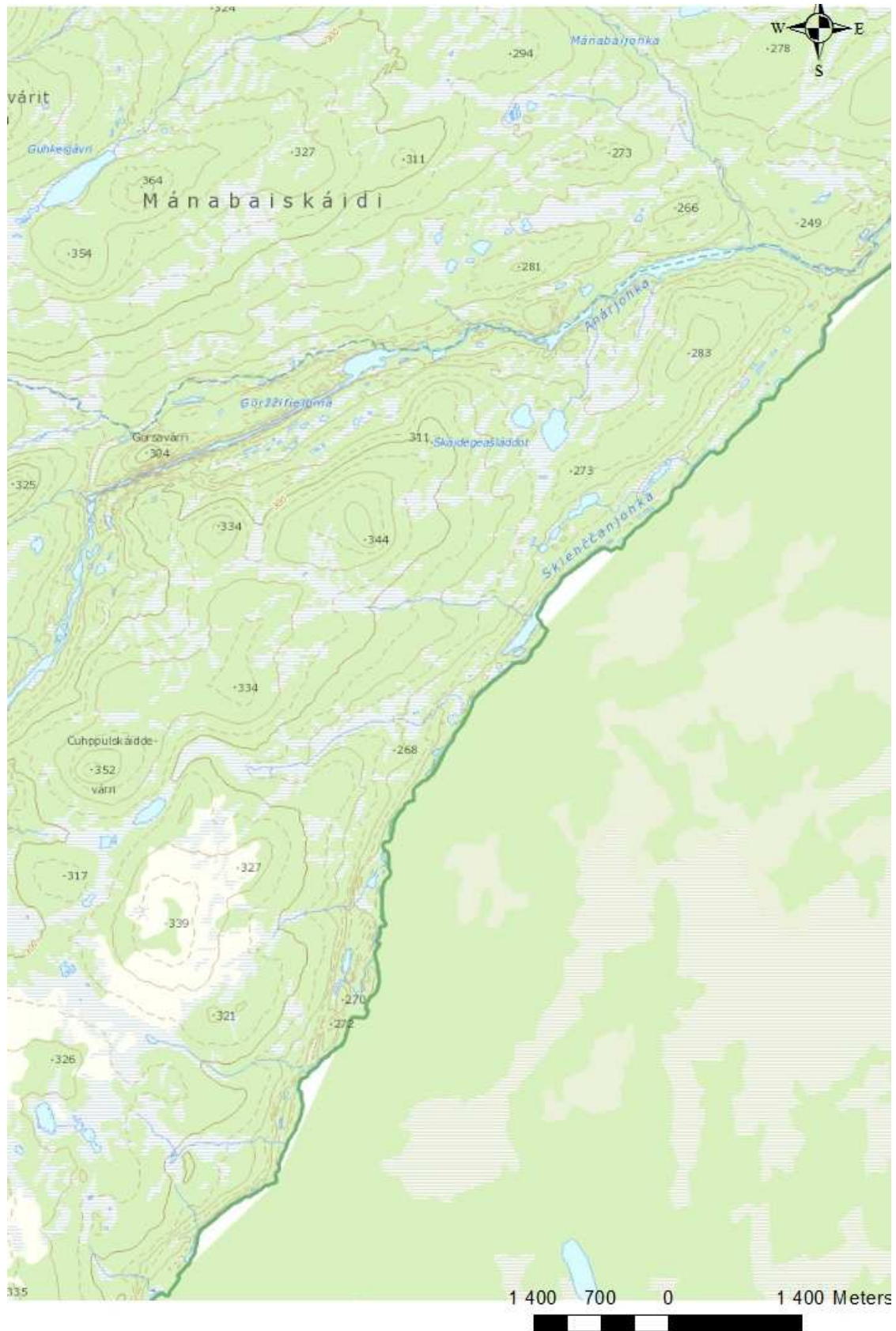
Appendiks 7

Appendiks 8

Appendiks 9

Appendiks 11

Tegnforklaring

- ◆ Fangstgroper

